

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Юлія Срібна

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ ОСНОВАМ ДИЗАЙНУ**

Монографія

Полтава – 2019

УДК 378.011.3-051:62/64
С 75

Рекомендовано до друку
Вченою радою Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка (протокол № 9 від 28.02.2019 р.)

Рецензенти:

Тименко В. П. – доктор педагогічних наук, професор;

Ткачук С. І. – доктор педагогічних наук, професор;

Курок В. П. – доктор педагогічних наук, професор.

Срібна Ю.А.

С 75 Підготовка майбутніх учителів трудового навчання основам дизайну: монографія / Юлія Срібна. – Полтава: ПП «Астроя», 2019. – 179 с.

ISBN 978-617-7803-07-1

У монографії узагальнено й практично розв'язано наукове завдання підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи; побудовано логічний ланцюг історично складених передумов і подій, які передували її утвердженню, розглянуто становлення дизайн-освіти в країнах світу і Європейської співдружності, її розвиток, досягнення та досвід, а також зв'язки з мистецькою і технологічною освітою на теренах сучасної України; охарактеризовано базові поняття дослідження («дизайн», «дизайн-діяльність», «дизайн-освіта», «основи дизайну», «функції дизайну», «підготовка майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну»); обґрунтовано зміст і методику підготовки майбутніх учителів трудового навчання; розроблено діагностико-контрольовальну технологію процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну.

Дослідження містить практичні рекомендації щодо впровадження його результатів у практику роботи системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

Видання адресоване науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, вчителям загальноосвітніх навчальних закладів, аспірантам, магістрам, студентам, методистам системи післядипломної педагогічної освіти, а також усім хто цікавиться проблемами дизайн-освіти.

УДК 378.011.3-051:62/64

ISBN 978-617-7803-07-1

© Срібна Ю.А., 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ I ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ОСНОВ ДИЗАЙНУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ.....	6
1.1. Методолого-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну	6
1.2. Вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів з основ дизайну.....	24
РОЗДІЛ II ЗМІСТ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ.....	42
2.1. Структура і зміст процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання.....	42
2.2. Методика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну.....	59
2.3. Критерії ефективності підготовки і діагностико-контрольовальна технологія її забезпечення.....	76
РОЗДІЛ III ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ОСНОВ ДИЗАЙНУ ...	88
3.1. Загальна характеристика експериментальної роботи	88
3.2. Організація формувального та контрольного етапів експериментального впровадження змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.....	99
ПІСЛЯМОВА.....	118
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121
ДОДАТКИ.....	143

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах розвитку вітчизняної системи освіти, її модернізації відповідно до кращих світових зразків актуалізується завдання формування особистості, здатної до активної адаптації в суспільстві, самостійного й відповідального життєвого вибору, технічно й технологічно грамотної, готової до самостійного професійного визначення. Це відображено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти у XXI ст., Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Концепції профільного навчання у старшій школі та ін. Інформатизація і технологізація системи освіти зумовлюють потребу підвищення художньо-технологічної культури підростаючих поколінь, формування якої розпочинається в середній загальноосвітній школі засобами трудового навчання та продовжується у вищому педагогічному навчальному закладі в процесі підготовки майбутніх учителів цього фаху. Випускники педагогічних вишів мають бути не тільки технічно грамотними, але й готовими до керівництва перетворювальною діяльністю учнів на основі техніко-технологічних знань, мати уявлення про стиль, композицію, кольорознавство, формотворення, види мистецтва, сучасні напрями розвитку дизайну, володіти художньо-конструкторськими навичками, уміти використовувати накопичений суспільством досвід створення естетичних цінностей для розвитку творчих здібностей і проектної діяльності учнів, відтак – підвищення ефективності системи підготовки вчителів трудового навчання має бути тісно пов'язаним із дизайном та дизайн-освітою. Дизайн як інтегрована художньо-проектна діяльність і водночас змістова основа підготовки вчителів трудового навчання, відповідаючи сучасному соціально-педагогічному призначенню, повинна забезпечити культурологічну, гуманітарну спрямованість професійної підготовки педагогів, підвищити цінність їхньої проектно-технологічної культури загалом і значущих аспектів професійної компетентності (мотивів, знань, умінь та навичок, цінностей), зокрема.

Про перспективи дослідження свідчить те, що у вітчизняній педагогічній, мистецтвознавчій, філософській, соціологічній, психологічній, культурологічній літературі нагромаджено значний обсяг знань із проблеми: теорію, історію та методологію дизайну вивчали Є. Антонович, Д. Мелодинський, В. Тименко, В. Трофімчук та ін.; основи дизайн-освіти розробляли О. Клімов, Н. Конишева, І. Карімова, Г. Максименко, В. Пузанов, В. Розін, В. Сидоренко, В. Шимко та ін.; наукові засади проектної діяльності, синтезу технічних і художніх знань знайшли відображення в роботах О. Коберника, Л. Оршанського, В. Сидоренка, В. Титаренко, О. Шевнюк, Ю. Яворик та ін. Праці цих

учених значною мірою враховують вимоги компетентнісного підходу до підготовки фахівців, сформульовані І. Зимньою, Л. Кравченко, В. Оніпко, І. Савенком, Н. Слюсаренко, В. Тименком, П. Хоменком, А. Циною та ін.; доповнює ці набутки дослідження теоретичних і методичних питань творчості в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, С. Дружилова, Б. Неменського, Н. Кузьміної, О. Леонтєва, Дж. Ніренберга, Н. Рождественської, С. Рубінштейна, Б. Юсова, П. Якобсона та ін., теорії і методики естетичного виховання, художньої освіти, розвитку творчих здібностей студентів та учнів у творах В. Гогуєвої, З. Гіптерс О. Кайдановської, О. Мелік-Пашаєва, Н. Миропольської та ін. Творчий аспект підготовки майбутніх дизайнерів успішно досліджували С. Зінченко (дизайн як засіб розвитку творчих здібностей особистості), В. Моляко (психологічні особливості креативності), М. Яковлєв (геометричні аспекти художнього формотворення), Є. Базилевич (розвиток креативності особистості), В. Сидоренко (проектна культура й естетика дизайнерської творчості) та ін.

З позицій удосконалення змісту технологічної підготовки учнів і студентів у науковій і методичній літературі виступають науковці-педагоги Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Слабко, В. Стешенко, В. Титаренко, А. Терещук, Д. Тхоржевський та ін. Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну вчені вважають підготовку педагогічних кадрів до використання напрацювань дизайн-освіти в професійній діяльності, що зумовлює істотне оновлення вимог до чинної системи підготовки вчителів трудового навчання в педагогічному вищому навчальному закладі.

Дизайн, як засіб художньо-естетичного перетворення дійсності, що охоплює практично всі сфери людської діяльності, сьогодні стає інтегративно-комунікативним компонентом не лише художньо-промислової, а й загальної та вищої освіти України. Зважаючи на це, необхідно створювати оптимальні умови для упровадження дизайн-освіти в шкільну практику, зокрема і в процес трудової підготовки сучасної молоді.

З огляду на вищезгадані проблеми навчання та виховання підростаючого покоління та з позицій поєднання трудової підготовки із вихованням та розвитком особистості, враховуючи навчальний, розвивальний та виховний потенціал художньо-проектної діяльності можна припустити, що залучення молоді до дизайн-діяльності, побудованій на традиціях українського народного мистецтва забезпечить належний рівень її загальної та художньо-трудової підготовки. Звідси випливає необхідність використання в процесі трудової підготовки молоді особливого виду дизайну, побудованого на поєднанні теперішнього і минулого, новітнього і традиційного.

РОЗДІЛ I

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ОСНОВ ДИЗАЙНУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ

1.1. Методолого-теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від галузі освіти забезпечення формування творчої, багатогранно розвинутої особистості. В Указі Президента України про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що метою Національної стратегії є:

- підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;
- забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [263].

У Законі України «Про освіту» підкреслюється: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [95]. Освіта нині стає найбільш важливою та пріоритетною функцією держави, що підкреслюється президентом НАПН України В. Кременем, який стверджує, що лідером у XXI столітті буде та нація, котра створить найбільш ефективну систему освіти, здатну забезпечити безперервний ріст якості людського капіталу, представленого знаннями, вміннями, навичками, духовністю та мораллю людей.

Освіта як одна з найважливіших соціальних підсистем відображає стан загального державного та соціального розвитку країни, тому неправильно думати, що можна значно покращити сферу освіти, не вирішивши головних проблем країни. Але, разом із тим, досвід багатьох країн показує, що швидке та успішне подолання економічних та соціальних проблем досягається тільки тоді, коли серед першочергових перетворень особлива увага приділяється реформам у сфері освіти та культури. Перетворення всієї системи освіти залежить від раціональних змін у підготовці вчителів, оскільки кваліфікований учитель є однією із ключових професій, яка визначає прогрес усієї системи суспільства.

Освіта нині має відповідати не лише вимогам людини, яка живе в

сучасному соціально-економічному та інформаційному середовищі, але й новим глобальним проблемам, які ставить перед людством сучасний світ. Тому прогностичні тенденції шкільної освіти повинні впливати не лише на розвиток навчальних закладів, але й на становлення тих суспільно-політичних, культурних, соціальних, виробничих, духовно-етичних чинників, що впливають на формування особистості вчителя. Процес формування й становлення особистості та значущість педагогічної діяльності в умовах сучасної школи потребують від педагогічної науки вдосконалення підготовки вчителів, пошуку нових шляхів і педагогічних умов підвищення якості та професіоналізму майбутнього фахівця.

Системний аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує, що у філософській та психолого-педагогічній літературі з підготовки студентів до педагогічної діяльності розглядаються різні аспекти вирішення проблеми. Питаннями професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій займалися і займаються вчені С. Батишев, Є. Білозерцев, Ю. Васильєв, В. Зінченко, О. Коберник, В. Сидоренко, Б. Сименач, В. Тименко, В. Титаренко, Д. Тхоржевський, А. Цина та інші.

Для нашого дослідження вагомою є думка вчених про те, що від освіти вимагається не тільки засвоєння знань, а й створення нового – виховання творчої особистості, тобто творча діяльність має стати складником повсякденної навчально-виховної роботи. Об'єктом професійної діяльності вчителя є людина як творча й самотворча істота, і якщо сутність людини полягає у творчості, відкриттях, винаходах, то постає одне з головних завдань школи, що міститься в наданні допомоги кожному окремому учневі розвинути свою сутність, власний творчий потенціал, перш за все – творче мислення як головний засіб пізнання і зміни навколишнього середовища. У цьому контексті, безумовно, на першому плані – вчитель, викладач, йому належить головна роль у процесі модернізації і впровадженні інновацій у виховання й навчання.

Професія вчителя складається з різних за своїм значенням компонентів. По-перше, вчитель має володіти знаннями зі спеціальних предметів на сучасному науковому рівні, основи яких він повинен передати учням; по-друге, він має мати відповідні особистісні якості, необхідні педагогу, та володіти педагогічною майстерністю, що надають можливість не тільки впевнено передавати знання учням, але й цілеспрямовано впливати на свідомість, почуття та навчальну діяльність із метою формування особистості. Обидва ці компоненти для вчителя є нероздільними, адже професійно-педагогічна діяльність – багатогранний об'єкт дослідження, який відображає об'єктивно існуючу різноманітність прояву її специфічних особливостей. Одночасно цей об'єкт має статус міжнаукового, бо взаємопов'язаний з різними науковими дисциплінами суспільствознавства й людинознавства (філософією, історією, загальною, віковою та педагогічною психологією, етнопедагогікою тощо). Таке

твердження пояснюється тим, що вчитель своєю особистістю й педагогічною діяльністю завжди впливав на хід історичного процесу, долю суспільства і, разом із тим, відчував велику відповідальність за цю долю перед минулими, сучасними і наступними поколіннями. Професійна педагогічна діяльність також може розглядатися як певна система, котра має кінцеву множину характеристик, визначені функції, цілі, склад, структуру. До її універсальних характеристик відносяться цілісність, структурність, ієрархічність [174; 193; 206; 283].

Першим значущим аспектом аналізу комплексу джерел у рамках проблеми дослідження визначаємо: сучасний етап розвитку психології та педагогіки наполегливо вимагає інтеграції знань на основі системності, інноваційності, компетентності, інформативності. Специфіка загального опису професійно-педагогічної діяльності полягає першочергово в тому, що вона є складною системою. Згідно своєї природи такого роду системи «не вміщуються» в аналітичні моделі огляду, у процесі їхньої нормативної характеристики виникає необхідність широко використовувати узагальнені поняття, гіпотетично-дедуктивні уявлення. Побудова дескриптивних моделей потребує використання фреймових описів, визначення недостатньо чітких множин та операцій із ними. Удосконалення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, розробка та застосування нових шляхів та методик підвищення професійно-творчих якостей майбутніх учителів знаходить своє відображення у дослідженнях А. Алексюка, С. Гринько, Н. Кузьміної, В. Ледньова, В. Сериков, С. Соломахи та ін. [5; 72; 135; 229; 236]. У цих дослідженнях увага приділяється системному розумінню навчально-виховного процесу, яке використовується при розв'язанні низки значущих проблем виховання, навчання основам наук, аналізу структури уроку тощо.

Вважаємо слушним сучасне трактування професійної підготовки вчителя як міжсистемного поняття, у якому переплітаються природне, особистісне, індивідуальне, суспільне, що зумовлює необхідність застосування *системного методолого-теоретичного підходу* до вивчення закономірностей та тенденцій її процесу як неперервної професійної освіти шляхом інтеграції філософського, педагогічного, історичного й мистецького знання. Застосовуючи методологію системно-структурного аналізу (В. Біблер [29], І. Блауберг [31], М. Каган [106], Г. Щедровицький [296]), розглядаємо професійну підготовку фахівця як здобуття кваліфікації за відповідним напрямом або спеціальністю, як процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками професійної діяльності, як сукупність фахових знань і вмінь, якостей, професійного досвіду і правил поведінки, які забезпечують успішність діяльності в обраній сфері. Водночас професійна підготовка вчителя як цілісне полісемантичне утворення становить сукупність нових підсистем, які певним чином об'єднані між собою, утворюють стійку цілісність, мають ієрархію

внутрішніх зв'язків та відносини з навколишнім світом, нову інтегративну єдність, що підвищує ефективність функціонування цієї системи. Системність педагогічного процесу вчені тлумачать як констатацію її композиційності при гармонійному поєднанні елементів і довершеності субординації рівнів за діалектичним принципом єдності частин і цілого, де компоненти цілісності можливі лише в співіснуванні один з одним і невіддільні від загального. Спираючись на думку Ю. Бабанського щодо цілісності й міждисциплінарності педагогічного процесу [20], відносно самостійні складники професійного формування вчителя розглядаємо в інтегративному взаємозв'язку у процесі фахового навчання й виховання його як майбутнього викладача трудового навчання і дизайну.

У цьому контексті значущим визнаємо тлумачення системи, запропоноване П. Гуревичем і М. Каганом щодо гуманітарних наук у єдності предметного, функціонального та історичного аспектів [76; 107]. Вирізняємо також позиції вчених стосовно системного аналізу педагогічного процесу вищої школи: 1) бачення цього процесу як неподільної цілісності; 2) отримання предметних знань на основі взаємного доповнювання; 3) взаємозв'язок знань, що були отримані у конкретній площині дослідження, зі знаннями про цілісність; 4) тлумачення набутих знань про педагогічний процес як системних за ознаками недиз'юнктивності, дифузності, діалогіки, розмаїття, невизначеності, що зумовлює єдність методологічної, предметної, методичної, практичної підструктур системи підготовки. Методологічний рівень обумовлюється сучасними педагогічними парадигмами, до предметної сфери відносять зміст педагогічних, психологічних, мистецьких та суміжних фахових дисциплін, до методичної – особливості організації навчально-виховного процесу, практичне поле якого безпосередньо пов'язане з набуттям знань, умінь і навичок з основ дизайну, що у комплексі забезпечить підготовку студентів до успішної професійної діяльності як учителів трудового навчання [110; 111].

Модернізація підготовки вчителя трудового навчання є невід'ємним складником модернізації системи вищої педагогічної освіти країни. Чітким орієнтиром тут слугує Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» [81], головна мета якого полягає у формуванні технічно й технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного виробництва, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури, забезпеченні умов для професійного самовизначення та вироблення в учнів навичок творчої діяльності, вихованні в них культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки з урахуванням індивідуальних можливостей учнів.

Аналіз сучасної практики показує, що у державі відсутня налагоджена система профорієнтації та попередньої довшівської

підготовки майбутніх учителів з основ дизайну, а знайомство широкого загалу школярів з художньо-проектною діяльністю переважно має епізодичний, випадковий характер. У вітчизняній педагогіці недостатньо вивчені питання змісту, методів, форм роботи з популяризації знань про дизайн серед учнівської молоді. Проблема повноцінного використання дизайну в художньому вихованні школярів та їх профорієнтації не є повністю розв'язаною. Зарубіжний же досвід останніх десятиліть указує на особливу увагу до цього виду мистецтва, а в окремих країнах (Великобританія, Японія) ця проблема піднесена в ранг державної політики. У 80-х роках ХХ ст. окремі вітчизняні науковці активно піднімали це питання, відзначаючи, що саме дизайн спроможний ефективно розв'язати завдання зближення школи з естетичною культурою сучасності і що необхідними є радикальні заходи з розширення дизайнерської освіти на різних освітніх рівнях і в різних професіях.

Аналіз сучасної практики вивчення мистецтва в школі дає підстави вважати, що знайомство учнів з дизайном є епізодичним і не відповідає вимогам, поставленим Державною національною програмою «Освіта». Таким чином, на теперішньому етапі розвитку шкільництва, який характеризується гуманізацією всіх аспектів діяльності, проблема художнього виховання школярів засобами дизайну набуває ще більшої актуальності. У всіх сучасних нормативних документах про освіту зазначено, що формування і розвиток професійних навичок у художньо-дизайнерській творчості дітей та впровадження нових навчальних програм необхідно поєднувати з підготовкою і навчанням педагогів, які будуть працювати з дітьми. З питань змісту технологічної підготовки учнів у школі, студентів у ВНЗ в науковій і методичній літературі виступали науковці-педагоги П. Атутов, Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, М. Скаткін, В. Стешенко, В. Терещук, Д. Тхоржевський [19; 76; 133; 230].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в педагогічній науці існує безліч концепцій забезпечення ефективності професійної підготовки вчителя. Так, проектуючи систему професійної підготовки педагога, І. Лернер [145] виходить з того, що вона повинна виконувати функцію передачі соціального досвіду (систему знань, способів діяльності, досвіду творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення до світу). При цьому вчений орієнтується лише на підготовку вчителя, функцією якого є передача знань і формування вмій та навичок в учнів. На засадах особистісного підходу до становлення педагога А. Андреев [8] вказує на необхідність побудови системи підготовки спеціаліста на основі цілісного уявлення про його професійну діяльність. Такий підхід вимагає розробки інших, відмінних від традиційних, принципів підготовки вчителя до майбутньої діяльності в контексті становлення його професійно-особистісної позиції. Визначаючи практично ті ж умови організації педагогічного процесу в навчальному закладі (діяльність, самосвідомість,

професійно-педагогічне спілкування та ін.), С. Гринько [72] розглядає цю проблему в контексті адаптації студентів до професійно-педагогічної діяльності.

Підтримуючи гуманістичну парадигму професійної підготовки вчителя, звертаємось до *особистісного підходу* (Г. Балл [22], І. Бех [28], Є. Бондаревська [38], Г. Костюк [129], С. Сисоєва [231], І. Якиманська [303] та ін.), який визнає унікальність суб'єктного досвіду кожного студента й учня у процесі пізнання і створює нові соціально-педагогічні моделі розвитку особистості, котра вважається здібною, вільною, ініціативною, розвиненою, здатною оволодіти стратегіями творчої професійної діяльності та саморозвитку. Виокремлені Є. Бондаревською позиції особистісного наукового підходу [38] спрямовані на становлення людини у навчанні як унікальної індивідуальності, життєтворчого суб'єкта пізнання, на підкресленні особистісної значущості освіти, важливості культуротворчості, власної свободи й моральності людини, спрямованості на задоволення її духовних потреб, наявності діалогічного спілкування. Найбільш послідовним у царині особистісно зорієнтованої освіти є доробок І. Якиманської, що ґрунтується на ідеях соціальної обумовленості виховання особистості з проєктованими якостями; диференціації змісту та індивідуального підходу до навчання; вивчення і врахування індивідуального пізнавального потенціалу тих, хто навчається [303]. Особистісний та професійний розвиток людини у вищій освіті С. Сисоєва розуміє як «поступальне незворотне просування до нового рівня, коли реалізуються попередні результати та набувається досвід участі в різноаспектній розвивальній діяльності» [231, с. 42]. Обов'язковими умовами практичної реалізації особистісного підходу у вищій школі вчені визначають: гуманне ставлення до студента, повагу до його самоцінності; індивідуалізацію і диференціацію навчання; опору на суб'єктивний досвід студента; організацію його соціальних дій; доцільне застосування сучасних інформаційних технологій [38; 231; 303]. Керуючись положеннями про першорядність самобутності й самоцінності суб'єкта навчання, О. Кайдановська тлумачить систему підготовки як середовище актуалізації суб'єктивного культурного і мистецького досвіду, що формується і доповнюється в єдності навчання і саморозвитку особистості фахівця [109].

Зазначене вище передбачає цілеспрямоване збагачення суб'єктивного досвіду кожного студента, що відповідає завданням професійної діяльності та реалізується засобами міждисциплінарної інтеграції, диференціації навчальних завдань, інноваційним баченням трудового навчання й естетичного виховання. Навчальні курси професійного педагогічного і мистецько-дизайнерського спрямування мають створювати умови для вільного особистісного розвитку, залучати майбутніх учителів до процесу власного культуротворення і творчої самореалізації. Це зумовлює відхід від фрагментарності представлення

знань з окремих навчальних дисциплін, забезпечення інтегрованої цілісності змісту підготовки, об'єднаного спільною метою розвитку професійно значущих особистісних якостей фахівців.

Вивчення процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання показує, що це питання є актуальним і сьогодні.

Врахування комплексу сучасних вимог до якості фахівців уможливорює застосування ідей і положень *компетентнісного підходу*, котрий передбачає визначення сукупності значущих знань та вмінь майбутніх учителів трудового навчання, сформованих під час навчання, так і виявлення ними компетентності у виконанні професійних функцій. Аналізуючи зміст, структуру та шляхи формування професійної компетентності педагогів, враховуємо результати досліджень Н. Гузій [74], І. Зимньої [97], Л. Кравченко [130], О. Фурси [268], у яких акцентовано увагу на результатах освіти, що визначаються не як сукупність засвоєних відомостей, фактів, даних, а як готовність і здатність людини діяти у проблемних і стандартних професійних ситуаціях, її відповідальність. Науковці використовують базові поняття «компетенція» і «компетентність», перше з яких означає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що нормативно задаються стосовно певного кола предметів і процесів, а друге співвідноситься з оволодінням людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета педагогічної діяльності та готовність до її здійснення. Компетенції розглядаються вченими як знання, вміння і здібності особистості, необхідні та нормативно визначені для продуктивної діяльності, своєрідні індикатори, що дають змогу виявити налаштованість молодій людині на професійне зростання, активну участь у розвитку суспільства [112], поняття ж «компетентність» (competency) означає сформовану якість, результат навчальної діяльності, надбання студента, якими він буде користуватися впродовж життя [90], здатність успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти та відповідального виконувати поставлені завдання. Результати професійної підготовки розглядаються нині як досягнення ключових та спеціальних компетентностей, зорієнтованих на потреби професійної сфери; важливими стають інформаційна компетентність та оволодіння новими технологіями інформатизації освіти, формування проектної професійної культури вчителя трудового навчання, опанування новітніми методами і технологіями дизайнерсько-мистецької освіти тощо. Це сприятиме більш високому рівневі мотивації та активності особистості, якості й успішності творчих досягнень, реалізації мобільних форм конструктивної взаємодії у сфері трудового навчання і дизайну. Системне застосування найрізноманітніших джерел художньо-естетичного досвіду особистості уможливорює активне засвоєння теоретичних та практичних надбань у галузі мистецтвознавства, культурології, історії світової художньої культури, психології мистецтва, художнього сприйняття і творчості,

методики образотворчої діяльності дизайнера та міжгалузевої педагогічної комунікації.

Проведений аналіз наукових робіт, у яких досліджується проблема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання свідчить про те, що якість підготовки спеціаліста значною мірою залежить від ступеня обґрунтованості взаємозалежності трьох основних компонентів навчального процесу: мети навчання (для чого вчити), змісту навчання (чого навчати), методів навчального процесу (як навчати).

Перспективним вектором розв'язання проблеми дослідження на основі аналізу комплексу наукових і практичних джерел визначаємо *інтеграцію* (від лат. «*integratio*» – відновлення, відбудова, наповнення), яку тлумачимо як процес об'єднання в єдине ціле до цього ізольованих частин, елементів, компонентів, що супроводжується ускладненням і зміцненням зв'язків між ними [199], утворення системи, що має власний потенціал розвитку і властивості цілісності, синтезу, комплексності, наслідком чого є виникнення якісно нових аспектів, трансформація об'єктів, які з'являються у результаті взаємопроникнення істотних відношень між речами, процесами, явищами [110; 111]. Філософське осмислення інтеграції в освіті, за С. Клепом [119], міститься у трьох її видах: перший реалізує принцип «ціле більше від суми двох частин» і означає холістську інтеграцію (від грец. *holos* – цілий, весь), сповідуючи принцип цілісності як методологічний; другим видом є трансверсальна інтеграція за принципом «усе у всьому», що призводить до утворення більш складних інформаційно-змістових комплексів знань; економіко-естетична інтеграція за принципом «ціле менше від частин» передбачає ущільнення знань, посилення взаємодії інформаційних структур педагогічної і психологічної науки, мистецтва та дизайну в інтеграції фахових і художніх знань майбутніх учителів у новому міждисциплінарному синтезі.

Огляд науково-педагогічних досліджень з проблем розвитку мистецької освіти й естетичного виховання зумовлює визнання *інтегративного підходу* одним із пріоритетних (О. Кайдановська [109], Л. Кондрацька [126], С. Коновець [127], Н. Миропольська [168], О. Плотницька [199], В. Прусак [209], О. Щолокова [299] та ін.) для об'єднання знань на основі спільності наукового змісту, предмета, об'єкта, цілей вивчення та подібності базових понять і термінів. Визначаючи інтеграцію мистецтв як послідовність етапів переходу від функціонування окремих видів до різних варіантів взаємодії, О. Рудницька виокремила значущий аспект інтеграції мистецьких знань [225]: від опанування художньої мови моносенсорних мистецтв до відчуття й усвідомлення різних форм їхнього органічного сполучення. На цій основі вчена узагальнила рівні інтеграції видів мистецтва, художніх уявлень та знань у галузі мистецтва: теоретичний і емпіричний, міжпредметний і внутрішньопредметний, художній і позахудожній. Зв'язки, які виникають завдяки інтеграції, відзначаються більшою варіативністю, різноманітністю

та дають змогу цілісно охопити не тільки окремі явища, але й уявлення про мистецтво, комплекс знань і вражень, саме тому інтегративний підхід, який передбачає різні варіанти, форми та етапи взаємодії видів дизайну, сприяє формуванню полісенсорності особистості майбутнього вчителя трудового навчання, багатомірності відчуттів й осягнення світу.

Посилення уваги педагогів до естетико-виховного процесу має певну зумовленість, адже йдучи шляхом естетизації навколишнього життя особистість отримує можливість сприймати предмети і явища дійсності у співвідношенні змісту і форми, зовнішнього і внутрішнього, природного і соціального, емоційного і раціонального. За таких обставин об'єкти сприймання перетворюються в носіїв не лише прагматичного, але й естетичного, здатних передавати певний настрій, емоційно-ціннісне ставлення, характер та спрямованість, духовно-функціональну цінність. Ця особливість освоєння дійсності за законами краси знайшла своє відображення в практиці, яка несе в собі не лише ідею корисного, потрібного, важливого, але й прояви емоційно-виразного, естетичного, прекрасного, а практика предметного знайшла своє відображення в дизайн-проектах. Цивілізаційний розвиток українського суспільства передбачає посилення ролі дизайнерських рішень, у яких знаходять гармонійне поєднання окремі складники природних, суспільних, культуротворчих процесів. Водночас актуалізуються питання, пов'язані з підготовкою молодого покоління до освоєння дизайнерської продукції, тобто всього того, що стало предметом естетичного осмислення і що набуло відповідної емоційно-чуттєвої забарвленості, наповненості духовно-ціннісним досвідом освоєння дійсності за законами краси [41]. Підтвердженням посилення уваги вчених-педагогів до питань дизайн-освіти у комплексі проаналізованих нами матеріалів можуть бути наукові праці, присвячені дослідженню теоретичних і практичних засад формування естетичної культури майбутніх учителів засобами українських народних промислів (В. Титаренко [258]), підготовки майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі (В. Слабко [233]), змісту і методики профільного навчання старшокласників основам графічного дизайну (І. Савенко [227]) та ін.

Зазначимо, що дизайн-освіта має бути представленою в сучасній педагогічній теорії і практиці як важлива духовна категорія, адже духовна сила і вплив дизайн-освіти є її першоосновою і виконує головну функцію в системі підготовки дітей та молоді, а саме – збагачення та зміцнення духовного складника людини, її вміння освоювати дійсність за законами істини, добра і краси. Завдяки дизайн-освіті особистість має виходити на рівень світоглядного, морального та естетичного ставлення до предметів і явищ, вбачаючи них прояви не лише прагматичного, але й того, що може надихати людину на активну працю, навчання, відпочинок, спілкування тощо. Саме тому середня освіта повинна дати своїм випускникам загальне уявлення про всебічне поширення дизайну в житті сучасного суспільства,

про перетворювальну діяльність художника, конструктора-дизайнера, про важливість впливу оптимальної організації виробничого і побутового середовища сучасної людини і людини найближчого майбутнього.

На підставі проведеного аналізу доходимо висновку, що вже сьогодні дизайн розглядається як концепція способу життя, тому він повинен не лише формувати естетичні ідеали, визначати потреби і спрямовувати суспільство на ті продукти й матеріали, які існують у достатній кількості та не наносять шкоди навколишньому середовищу, не лише впливати на економічне використання ресурсів, але й творити середовище життєдіяльності, яке б сприяло лише здоровому способу життя людини [256, с. 152].

Дизайн як проектна діяльність у сфері матеріальної культури безпосередньо впливає на створений людиною штучний світ і його взаємозв'язок із природою. Термін «дизайн» має багато визначень. Розглянемо декілька точок зору вчених на зміст поняття «дизайн». На думку В. Шимко, поняття «дизайн» з'явилося на початку ХХ століття, у той час, коли на допомогу ремісничому мистецтву, прийшло масове виробництво речей декоративно-прикладної творчості [292]. У середині ХХ століття у професійному лексиконі для позначення формоутворення в умовах індустріального виробництва використовувалось поняття «індустріальний дизайн». Цим поняттям підкреслювався його нерозривний зв'язок з індустріальним виробництвом і конкретизувалась багатозначність терміну «дизайн». За великої кількості визначень «дизайну» досить чітким вважаємо тлумачення, прийняте в 1964 році на Міжнародному семінарі з дизайнерської освіти: «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних якостей промислових виробів. Ці якості включають як зовнішні ознаки, так і структурні та функціональні взаємозв'язки, що перетворюють виріб у єдине ціле як з точки зору споживача, так і з точки зору виробника» [255, с. 38].

У вересні 1969 року на конгресі ІКСІД (ICSID – International Council of Societies of Industrial Design – Міжнародна рада товариств промислового дизайну) було прийнято визначення «дизайну», яке запропонував його відомий теоретик і практик Томасо Мальдонадо: «під дизайном розуміється творча діяльність, мета якої – визначення формальних якостей предметів, що виробляються промисловістю. Ці якості і форми відносяться не тільки до зовнішнього вигляду, але головним чином до структурних і функціональних зв'язків, що перетворюють систему на цілісну єдність з точки зору як виробника, так і споживача. Дизайн прагне охопити всі аспекти навколишнього середовища, яке обумовлене промисловим виробництвом» [268]. На Генеральній асамблеї МРОІДу, яка відбулась в Лондоні у 1969 р., прийнято означення дизайну як творчої діяльності, метою якої є формування гармонійного предметного середовища, яке найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини [22].

У сучасних умовах дизайн як вид проектної діяльності у процесі його

—•••••

зародження, становлення, розвитку сприяє перспективній розбудові проектно-художньої культури в Україні. Тому найбільш придатним, як на наш погляд, є наступне визначення поняття «дизайну»: «Дизайн – вид художньо-проектної культури та конструкторської діяльності, спрямованої на створення нових видів і типів виробів, які б відповідали вимогам суспільства (корисності, зручності в експлуатації, краси, економічності, ергономічності тощо)» [263]. На думку більшості дослідників дизайну, саме проектна діяльність стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання й орієнтує на естетичний розвиток особистості; розвиває знання, розуміння, вміння аналізувати та синтезувати отриманні знання; приносить задоволення; створює умови для творчої самореалізації; підвищує мотивацію до навчання; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, відповідальності тощо. Метою цієї діяльності є формування гармонійного з людиною та природою штучного навколишнього середовища, яке задовольняє різноманітні потреби людини і суспільства.

Термін «проектна діяльність» розглядався багатьма дослідниками по-різному:

– «проектна діяльність» – процес пошуку всебічно узгоджених складних рішень зі створення розвитку деяких об'єктів (дослідник проблеми М. Бершадський);

– «проектна діяльність» – вид діяльності, який дає початок змін у штучному оточенні (дослідник проблеми Дж. Джонс);

– «проектна діяльність» – специфічна форма моделювання, спрямована не тільки на пізнання елементів дійсності, але й на створення нових її елементів (дослідник проблеми Н. Нечаєв).

Дизайн розглянуто вченими основою процесу проектування, методом компонування предметних елементів і зв'язків у системі «людина-середовище» для отримання позитивних техніко-естетичних (споживчих) властивостей об'єкта, що проектується у співвідношенні із сучасним цілісним ідеалом матеріальної й естетичної культури. Таким чином зміст терміну «дизайн» має полярні тлумачення: створення прекрасних форм, предметів або створення речей, які б мали ринковий попит. Дизайн розглядають як діяльність художника-конструктора в галузі проектування масової промислової продукції і створення на цій основі естетичного предметного середовища. За дослідженнями В. Тименка [52], інноваційність дизайну за рубежом зумовлена позитивним ставленням до дизайн-діяльності в усіх країнах світу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Роль дизайну в життєдіяльності зарубіжних країн [52]

Країна	Значення дизайну
Велика	Діє Британська рада з дизайну, запроваджено посаду

Британія	міністра в справах дизайну, розроблено програму розвитку дизайну і, зокрема, програму сприяння використанню дизайну середніми й дрібними фірмами, введено пільгове оподаткування дизайнерських розробок, організується національний банк даних із дизайну, діє форум дизайнерської освіти.
США	Дизайн вважається невід'ємною частиною американського способу життя. Засновано президентську премію за досягнення в галузі дизайну, проводяться круглі столи з питань формування довгострокової політики США в галузі дизайну та його інтеграції в національні програми розвитку.
Японія	Створено Раду сприяння дизайну, а при цій раді – галузеві дизайн-центри. Обов'язковим є дозвіл дизайн-центрів на експорт товарів. Засновано Національний комітет з охорони авторських прав дизайнерів. Програмою розвитку дизайну передбачено створення регіональних дизайн-центрів, координацію діяльності професійних, навчальних і культурних дизайнерських організацій.
Франція	Радою Міністрів затверджено довгострокову програму розвитку дизайну. Діє Вища Рада з промислового дизайну. Створено Інститут формування предметного середовища. Дизайн включено до переліку пріоритетних галузей професійної підготовки. Уряд є замовником багатьох значних дизайн-проектів.
ЄЕС (Європейське Економічне Співтовариство)	Закликає до активної підтримки дизайну в усіх сферах промислового виробництва, економіки, культури, освіти для поліпшення умов праці та життя, розв'язання соціальних та екологічних проблем. Європарламент доручив Європейській комісії розробку загальноєвропейської концепції широкої підтримки дизайну, поставив вимогу включення дизайну до європейських програм соціальної підтримки нового покоління, запропонував утворення Європейської Ради з дизайну.

Теоретики дизайну розглядають дизайн-діяльність як єдину техніко-естетичну систему з визначеними завданнями та функціями [42; 67; 142; 270]. Предметом дизайнерської діяльності вважається створення гармонійної, змістовної і виразної форми об'єкта, в якій відображається цілісне значення його споживної цінності. Об'єктом дизайну, на думку вчених, може стати практично кожен технічний промисловий виріб (комплект, ансамбль, комплекс, система) в будь-якій сфері і середовищі життєдіяльності людей, де соціально-культурний розвиток обумовлено (в тій чи іншій мірі) людським спілкуванням. Завдання дизайну – формування гармонійного предметного середовища, що найповніше задовольняє матеріальні й духовні потреби людини, тому він створює матеріальні цінності, які безпосередньо в процесі художнього конструювання

набувають естетичного вигляду [49].

У процесі аналізу теоретичних джерел визначено: дизайн виконує низку функцій, близьких до творчої діяльності, які в цілому являють собою єдину систему (рис.1.1) [53]. Розглянемо зміст кожної з цих функцій у порядку розміщення на схемі.

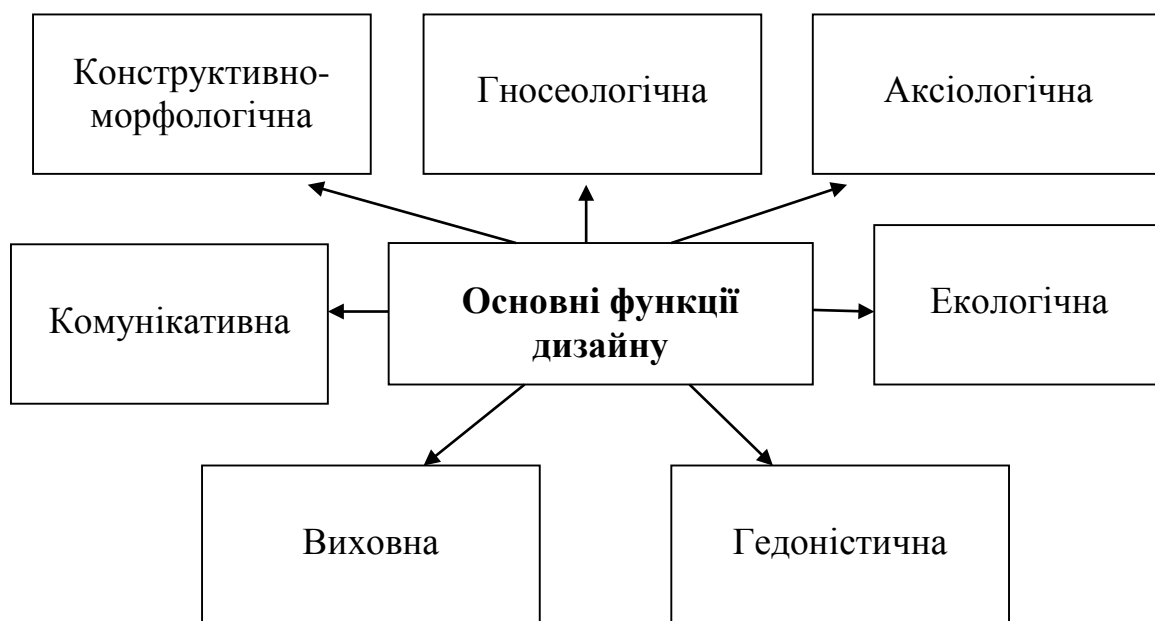

Рис. 1.1. Схема взаємозалежності основних функцій дизайну

Конструктивно-морфологічна функція дизайну проявляється в перетворенні предметного середовища і його компонентів (речей, пристроїв, споруд) у різних сферах людської діяльності завдяки використанню в процесі проектування методів дизайну, орієнтованих на задоволення конкретних матеріальних і духовних потреб людей і формування предметного середовища, яке постійно розвивається, оновлюється і вдосконалюється, як простору матеріально-художньої культури.

Гносеологічна функція дизайну обумовлює можливість пізнання споживачами об'єктивних властивостей виробів (їх комплектів, комплексів, середовища) завдяки інформативності форми, відображення у формі об'єктів, створюваних за проектами дизайнерів, різних сторін їх сутності, що мають, з одного боку, функціонально-споживче, а з іншого – соціально-культурне значення.

Аксіологічна функція дизайну містить відображення у формі речей, створюваних за проектами дизайнерів, їх значення для суб'єкта у вигляді ціннісного ставлення.

Комуникативна функція дизайну як функція спілкування полягає в здатності світу речей, предметного середовища ініціювати людське спілкування в процесі використання і зорового сприйняття речей,

вираження ставлення до них, а також до середовища загалом.

Екологічна функція дизайну міститься у вирішенні соціально актуальних завдань захисту навколишнього природного середовища та самих людей від наслідків його забруднення відходами техногенної цивілізації, яка нерідко ігнорує вимоги екології заради одержання надприбутку власниками промислових підприємств завдяки скороченню витрат на природоохоронні заходи [11].

Виховна функція дизайну реалізується у процесі і результатах вирішення соціально значущих завдань дизайну, що полягає у підвищенні культури, розвиткові естетичних смаків людей і формуванні гуманістичних відносин, що сприяють усебічному розвитку особистості.

Гедоністична функція дизайну – функція естетичної насолоди – виражається в здатності форми твору дизайну (як носія естетичної та художньої цінності) викликати у сприймаючого її суб'єкта позитивні емоції, почуття насолоди красою речі (або набору, комплекту, предметного середовища). Естетична досконалість творів дизайну сприяє гармонії відносин людей із предметним світом і між собою, дає радість осягнення краси [169]. За останнє десятиліття поняття «дизайн» міцно ввійшло в наше життя. Поступово приходять розуміння того, що дизайн здатний активно впливати на естетичне почуття і комфортність існування кожної людини, але його потенціал цим далеко не обмежується. Ще належним чином не оцінені можливості дизайну в народній освіті, у розвиткові інтелекту його засобами. Дизайн, на думку Дж. К. Джонса, має стати школою творчого та ділового мислення [83]. У зв'язку із зазначеним вище по-новому розглядаються завдання освітньої галузі «Технології» та підготовки вчителя трудового навчання до навчання учнів загальноосвітньої школи основ дизайну, адже одним із важливих сучасних компонентів професійної майстерності вчителів цієї галузі вважається саме формування готовності до навчання учнів основ дизайну.

Незаперечною істиною є те, що успішність навчання і виховання значною мірою залежить від учителя, від його підготовки у вищому педагогічному закладі. Вивчення сучасної ситуації в галузі освіти показує, що істинний стан справ не завжди відповідає вимогам сьогодення. Термін «підготовка» вченими тлумачиться як більш вузький, ніж термін «освіта», тому що він пов'язується із засвоєнням відомостей і навичок, необхідних для певної практичної діяльності. Вища ж освіта в педагогічній літературі часто розглядається як підготовка в системі професійної освіти фахівців вищої кваліфікації і фахівців наукової кваліфікації [275, с. 54].

З питань змісту підготовки учнів з трудового навчання у школі, студентів у ВНЗ у науковій і методичній літературі виступали вчені П. Атутов, С. Батишев, Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, М. Скаткін, В. Стешенко, В. Терещук та ін. Науковці в галузі естетики стверджують, що проблема формування естетичної культури підростаючого покоління має бути однією з провідних у школі,

адже при вивченні будь-якого предмету є можливість для опанування учнями вміннями бачити красу людської праці. Ця ж позиція стверджується в роботах В. Атутова, Н. Ветрова, І. Киященко. Так, В. Атутов, спираючись на аналіз тенденцій розвитку політехнічного і трудового навчання з точки зору їх творчого, проблемного характеру, вважає за необхідне обов'язкове вивчення в школі основ дизайну, ергономіки, інженерної і соціальної психології й інших дисциплін, що з'явилися останніми роками [19].

Творчий аспект підготовки майбутніх дизайнерів досліджували Г. Ващенко (дизайн як засіб розвитку творчих здібностей особистості) [45], В. Моляко (психологічні особливості креативності) [210], М. Яковлев (геометричні аспекти художнього формотворення) [305], В. Сидоренко (проектна культура та естетика дизайнерської творчості) [230], Є. Базилевич (розвиток креативності) [21] та інші вчені. Науковці підкреслюють, що навчання засобами дизайну стрімко прискорює формування інтелекту, оскільки використовує всі три типи власне мисленнєвої діяльності: наочно-діловий, чуттєво-образний, поняттєво-логічний, розвиває просторово-часове уявлення, формує естетичну моральну культуру та соціально-екологічний світогляд. У наш час до художньо-конструкторської діяльності, до різних видів проектування залучається все більша кількість людей. Дизайн як напрям художньої діяльності поєднав у собі творчий пошук наукової думки і художню уяву, тому його основами має володіти кожен учень і кожен учитель.

Останніми роками у вітчизняній і зарубіжній спеціальній літературі все частіше зустрічаються обґрунтовані заяви про серйозне відставання змісту середньої і вищої освіти від потреб науково-технічного прогресу та модернізації неперервної системи освіти. Низка фахівців (Є. Лазарев, М. Скаткін, С. Гончаренко, В. Тименко, В. Чернишов), зарубіжних дослідників (А. Павловський, К. Томас та ін.) відзначають, що зміст навчання основам дизайну і його форми реалізації у загальноосвітніх навчальних закладах не відповідають сучасним вимогам. У зв'язку з цим ставиться завдання актуалізації знань і формування художньо-конструкторських умінь учнів, їхньої здатності до різних форм естетичної діяльності. Ці якості через свої професійні особливості найповніше формуються у процесі дизайн-діяльності.

Зміст освіти з трудового навчання в сучасній загальноосвітній школі, який побудований на принципах варіативності і творчості, передбачає досить активне вивчення у 5-9 та 10-11 класах основ дизайну, адже дизайн – це міждисциплінарна художня діяльність, у якій забезпечено синтез наукових знань, технічної творчості й художньо-образного мислення. Ця діяльність пов'язана з організацією предметного доквілля на засадах краси і доцільності та забезпечує проектування нових предметно-пластичних форм, послуг у всіх сферах життєдіяльності людини. З професійним напрямом «людина-природа» співвідноситься ландшафтний дизайн, із

напрямом «людина-людина» – етнічний дизайн, «людина-техніка» співвідноситься із промисловим дизайном, «людина-знакові системи» – із графічним дизайном, «людина-художні образи» – із дизайном середовища (інтер'єрів, екстер'єрів).

Важливим аргументом необхідності вивчення основ дизайну в школі на думку більшості вчених є той, що, крім розвитку учнів, дизайн має потужний виховний потенціал, оскільки створює умови для формування естетичних смаків і культури праці. Особливий акцент на цьому роблять британські фахівці, оскільки, на їхнє переконання, дизайнерська освіта повинна готувати випускників шкіл до стрімких змін у суспільстві, а не до засобів пристосування до того суспільства, які відомі нам сьогодні. З цієї позиції дизайнерська освіта мусить не лише інтегрувати всі отримані в школі загальні й спеціальні знання, уміння та навички, а й сформувати певні риси особистості, необхідні для активного сприйняття змін, що проходять у суспільстві. В англійській школі це здійснюється не автоматично, а цілеспрямовано, при активній творчій участі викладачів, які сприяють розвиткові тих чи інших позитивних якостей особистості, допомагають долати властиві школяреві сумніви та невпевненість. Дизайн має свою виразність, переконуючи всіх за допомогою гарного зручного одягу компактних та естетичних електроприладів, крісел, що стимулюють відпочинок та працю, комфортабельних засобів транспорту тощо. На людей впливають візуальні комунікації дизайну: дорожні знаки, вивіски магазинів, піктограми рекламні плакати, також обкладинки, оформлення книг, усе це потрапляє в поле зору кожної людини, сприяючи вихованню художніх смаків [13; 191].

Отже, поширення вивчення у загальноосвітній школі та позашкільних закладах основ дизайну, що їх здебільшого викладають учителі трудового навчання, ставить нові вимоги до професійної підготовки, адже одним із важливих компонентів професійної діяльності вчителів цієї галузі знань є навчання учнів 5-11 класів основ дизайну. Усе це зумовлює впровадження до змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання спеціального змісту, який органічно поєднує теоретичну, практичну і методичну складові дизайн-освіти. Елементи дизайн-освіти в експериментальному порядку вводяться також до програм середніх загальноосвітніх шкіл багатьох зарубіжних країн. Метою цих загальноосвітніх предметів є формування навичок проектно-художнього мислення, зорової культури і сприйняття, навчання безпосередній дизайнерській діяльності.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р. № 39 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер» перед сучасною освітою було поставлено комплекс проблем, спрямованих на розвиток національної дизайн-освіти, а відтак визначено роль школи,

вчителів у вирішенні цього питання. Водночас дизайн-освіту у вищому педагогічному навчальному закладі спрямовано не тільки на формування у студентів професійних знань та умінь, а й готовності учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну.

Аналіз стану сучасної освіти, методів пізнання, поглядів та позицій теоретиків і практиків дизайну (П. Атутов, І. Бех, А. Джура, В. Сидоренка, М. Сова) дає підстави стверджувати, що основними аргументами на користь запровадження дизайну в шкільну освіту є те, що він має потужний освітній, розвивальний та виховний потенціал, сприяє розумовому розвитку особистості через предметно-образні (іконічні) способи пізнання, створює сприятливі умови для самореалізації особистості школяра в художньо-естетичній діяльності. Провідною метою і завданням сучасної дизайн-освіти є формування гармонійно розвиненої особистості, яка має такі якості: науковий світогляд; аналітико-синтетичне, абстрактне й творче мислення; уяву, фантазію, інтуїцію; розумові здібності і почуття у їхній єдності і гармонії; трудові та художньо-конструкторські знання, вміння і навички; культуру праці; естетичні смаки; організаторські здібності тощо [19; 28; 230; 234].

Водночас вивчення та аналіз нами змісту навчання учнів основ дизайну дає підстави стверджувати, що у системі загальної освіти дизайн здебільшого сприймається як «естетика». Відомі навчальні програми з дизайну та художнього конструювання складені за принципом переліку тематики, яка стосується дизайну, але не пов'язана з системними положеннями, в основу яких закладено цілісність і взаємозв'язок художніх, наукових, трудових знань, умінь і навичок. До теперішнього часу недостатньо навчально-методичної літератури з основ художнього конструювання та дизайну для школи. Зазначимо: вивчення основ дизайну варто здійснювати не тільки в позашкільній художній підготовці, а також у процесі трудового навчання, тому що без знань основ дизайну, художнього конструювання, ергономіки створення учнем технічно якісних виробів неможливе. Отже, для включення техніко-естетичних знань у процес навчання учнів необхідно розробити науково обґрунтований зміст та методику вивчення основ дизайну на різних етапах системи середньої освіти і професійної підготовки вчителя трудового навчання.

Сучасне навчання основ дизайну, як видно із суджень педагогів (І. Волощук, Л. Загайкевич, Г. Левченко, В. Тименко), теоретиків та методологів у галузі дизайну (Є. Лазарев, Л. Новикова, В. Плишевський, Ф. Погань, О. Чернишов, І. Штейн) можливе за умови обґрунтування теоретичних основ дизайн-освіти, зокрема, теорії і методики навчання учнів основ дизайну у процесі трудового навчання. Досягнення цієї мети дозволить підвищити ефективність реалізації освітньої галузі «Технології», забезпечить розробку нового змісту трудового навчання, сприятиме більш успішному впровадженню дизайн-освіти не тільки в загальноосвітніх навчальних закладах, а й у позакласній гуртковій,

студійній та клубній роботі.

На підставі аналізу комплексу джерел з проблеми стверджуємо: у сучасних умовах розвиток дизайну та професійна діяльність в цій галузі знаходиться в прямій залежності від загального рівня духовної та матеріальної культури суспільства, відповідно – кожного її споживача. Це зумовлює об'єктивну необхідність певного рівня освіченості в галузі цього виду мистецтва. Залучення до дизайнерської діяльності учнівської молоді, окрім виявлення та розвитку вроджених здібностей, сприятиме наближенню шкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, вихованню працелюбності, прагнення творити за законами краси в будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення школярів з художньо-проектною діяльністю, посиленої дитячої дизайнерської творчості є значним резервом для підвищення рівня дизайнерської освіти, адже саме мистецтво дизайну розвиває творчий склад мислення і є засобом виховання; розглядається не стільки предметом, якому потрібно навчати, скільки методом навчання будь-якому і всім предметам [79].

Визначальною рисою української системи освіти є тяжіння до глибокої науковості змісту, а однією з особливостей сучасної науки, як нами зазначено вище, – інтеграція, прагнення до об'єднання теоретичного знання в цілісну систему, яка відображає об'єктивний світ у його єдності й розвитку. Інтеграція сучасного наукового знання як одна з найважливіших тенденцій розвитку освіти має знайти своє відображення в професійному навчанні [47], тому пріоритетним завданням у сфері інтеграції технологій, художньої освіти та дизайну варто вважати підготовку педагогічних кадрів до використання дизайн-освіти у своїй діяльності. Це зумовлює нові вимоги до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів трудового навчання.

Для підвищення якості підготовки спеціалістів сьогодні пропонується:

- вивчити стан дизайн-освіти учнів в Україні та розробити концепцію її розвитку з урахуванням специфіки національної форми і декору;

- створити концепцію побудови навчального процесу та розробити навчальні програми з базових дисциплін для системи неперервної дизайн-освіти;

- розробити та видати навчальну та навчально-методичну літературу з дизайн-освіти;

- створити базу даних із можливістю широкого доступу до неї та її постійного оновлення і доповнення;

- забезпечити взаємодоповнення образотворчого й утилітарного мистецтва й трудової підготовки в системі освіти;

- залучити провідних фахівців до створення навчальних програм, підручників та методичних посібників із різних видів художньої і технічної

творчості [133, с. 33].

Державний стандарт базової і повної середньої освіти (галузь «Технологія»), як засвідчує проведений нами аналіз, передбачає широке вивчення дизайну в сучасному техногенному середовищі, функції та види дизайну, ознайомлення з особливостями художнього та технологічного конструювання, історією дизайну, виконання учнями творчих проектів (костюмів, сувенірів, моделей, аплікацій, іграшок, вишиванок) індивідуально, у складі груп або колективно цілим класом з розподілом певних частин проекту. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба розробки змісту і методики підготовки студентів – майбутніх учителів трудового навчання – до вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах основ дизайну та дослідження шляхів їхнього практичного впровадження. Це сприятиме процесові реформування й розвитку технологічної освіти молоді в Україні, створенню умов для формування здібностей людини у відповідності з вимогами науково-технічного прогресу XXI століття.

1.2. Вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки майбутніх учителів з основ дизайну

Без знання минулого неможливо уявити сучасне, а тим паче сформулювати проект майбутнього. Для повного портрету сучасного стану дизайн-освіти, її конструкції, методології та перспектив нам необхідно усвідомити логічний ланцюг історично складених передумов та подій, які передували її утвердженню на теренах сучасної України, проаналізувати становлення дизайн-освіти у країнах світу і Європейської співдружності, її розвиток, досягнення та досвід, а також зрозуміти її зв'язок із мистецькою й технологічною освітою на території сучасної України.

Загальні проблеми дизайн-освіти були предметом різнобічного дослідження науковців: О. Генісаретський визначив методологічні та гуманітарно-художні проблеми дизайну [64], В. Сидоренко розглядав дизайн як проектну культуру та естетику відповідного напрямку творчості [230], О. Трошкін – як процес навчально-творчої діяльності [259]. Г. Мінервін [167], Н. Миропольська досліджували соціальну природу дизайну [174], О. Фурса проаналізувала дизайн-освіту в мистецьких коледжах [269]. Проблеми історичного і сучасного розвитку дизайн-освіти в Україні та за кордоном досліджували А. Чебикін, М. Яковлєв [285; 305] та ін.

Зазначимо, що проблеми дизайнерської освіти в Україні мають сьогодні не стільки академічний, скільки практичний інтерес, адже необхідно у стислі терміни досягти вагомих економічних зрушень, а звідси – крайня необхідність у великій кількості висококваліфікованих фахівців. В умовах реорганізації вищої освіти в Україні особливої ваги набуває проблема відсутності цілісної загальнодержавної концепції дизайн-освіти. Сьогодні є очевидним, що економічний розвиток нашої держави,

підвищення добробуту й духовності населення неможливі без залучення до процесу виробництва промислових виробів спеціалістів-дизайнерів, надання їм пріоритетної ролі на всіх його етапах: проектування, експертизи, прогнозування збуту тощо. Такі фахівці мають бути не лише освіченими професійно й знати народне мистецтво та ремісничий дизайн, а й розуміти їхню національну специфіку, володіти методикою творчої трансформації художніх традицій у сучасних умовах високотехнологічного виробництва, знати історію становлення та розвитку індустріального дизайну в Україні.

Зважаючи на необхідність високоякісної фахової підготовки дизайнерів за останнє десятиліття в Україні було створено більше 30 відповідних відділень, факультетів у державних і приватних навчальних закладах I-IV рівнів акредитації, на базі яких майбутні дизайнери здобувають освіту. Однак осмислення практичного досвіду діяльності таких підрозділів дозволяє констатувати відсутність належної практики в організації освітньої діяльності, науково-методичного її супроводу, відсутності кваліфікованих викладачів. Навіть у освітніх закладах, які мають істотний досвід у підготовці фахівців-дизайнерів, також існують проблеми, що потребують наукового розв'язання. Серед них першорядного значення набуває проблема вітчизняної дизайн-освіти, набуття нею авторитету в європейському освітньому просторі, підвищення рівня її якості відповідно до загальноєвропейських тенденцій.

Нинішньому українському суспільству потрібні дизайнери, які не тільки досконало опанували професійну підготовку, а й володіють ґрунтовними знаннями в галузі народного мистецтва, ремісничого дизайну, вміють побачити й інтерпретувати національну специфіку, творчо перенести унікальні народномистецькі традиції у площину сучасного високотехнологічного виробництва, знають історію становлення й розвитку індустріального дизайну в Україні. Наявність сформульованих якостей спеціалістів із дизайну забезпечить їхню конкурентоспроможність і визнання у загальноєвропейському й світовому контекстах.

Студіювання інформаційних джерел переконує, що окремі аспекти фахової освіти фахівців-дизайнерів частково висвітлені в низці публікацій зарубіжних і вітчизняних учених (Є. Антонович [12], В. Прусак [209], В. Радкевич [213], А. Чебикін [285] та ін.), однак питанням підвищення якості професійної освіти майбутніх дизайнерів на основі використання позитивного історичного вітчизняного і зарубіжного досвіду не приділено належної уваги.

Аналіз історико-ретроспективних аспектів проблеми засвідчує, що процеси становлення вітчизняної художньо-промислової освіти в Україні зумовлювалися культурно-історичними й соціально-економічними умовами розвитку держави. З огляду на те, що частина території України входила до складу Російської імперії, а частина – до складу центральноєвропейських держав, дизайн-освіта мала фрагментарний характер, була відірваною від європейського життя. Головними художніми центрами в Україні були Київ, Львів, Харків і Одеса. У II пол. XIX ст. в цих містах виникли й набули розвитку

художні навчальні заклади. Особливий статус серед міст займав Харків. У площині дизайн-освіти київські й одеські художні освітні інституції перебували під опікою Петербурзької Академії мистецтв, Львівські – під впливом австро-угорських закладів імперії, харківська й художньо-промислова школа розвивалась автономно. Утворена на базі школи малювання М. Раєвської-Іванової, що мала тоді художньо-промисловий нахил, і Харківського технологічного інституту, де методика підготовки інженерів містила в собі елементи дизайнерської освіти, вона стала першим закладом з підготовки дизайнерів в Україні. Крім того, саме у Харкові вийшли друком роботи В. Кирпичова, Я. Столярова, В. Данилевського та ін., присвячені естетичному осмисленню проблем техніки; тут було відкрито перший у Російській імперії міський художньо-промисловий музей. Наслідком цих подій стало те, що з продукції харківських заводів минулих часів можна вибрати низку промислових виробів, які були з дизайнерської точки зору визначними для свого часу. Харківська державна академія дизайну і мистецтв, у якій донині здійснюється освітня підготовка з таких галузей сучасного дизайну – промисловий, графічний і дизайн середовища, нині є одним із загальнонавчальних центрів дизайнерської освіти в Україні. Саме давні традиції харківського дизайну призвели до вельми активного розвою великої кількості кафедр дизайну у вищих навчальних закладах сучасного міста.

Позитивні традиції у розвитку вітчизняної дизайн-освіти сформувалися у стінах Української академії мистецтв. Першими професорами навчального закладу були видатні художники з високим рівнем європейської освіти. На відміну від більшості академічних систем, де розвивалися лише станкові форми мистецтва, в Українській академії мистецтв прагнули розвивати також прикладні форми мистецтва, сприяти становленню художньо-промислового і народного мистецтва. У 20-х рр. ХХ ст. в навчальних закладах Києва виокремився художньо-промисловий напрям, унаслідок чого було відкрито текстильне відділення, трохи пізніше – відділення театру-фото-кіно. До початку 20-х рр. ХХ ст. в основному було окреслено такі вимоги до художньо-мистецької освіти: об'єктивізація системи навчання художніх дисциплін; зближення різних видів мистецтв і розробка методики їх викладання; з'єднання матеріальної культури з масовим індустріальним виробництвом, виходячи з конкретних умов доби [217].

Дещо іншою була ситуація у західних регіонах України. Становлення дизайн-освіти на території Галичини, що входила до складу Австро-Угорської імперії, відбувалося в контексті загальноєвропейських художніх процесів, спрямованих на культурно-освітній розвиток галицьких українців. Як відомо, з 70-х рр. ХІХ ст. Львову було надано статус адміністративної столиці. Між мистецькими концепціями Відня та Львова прагнули встановити зв'язок, відтак галицькі українці мали можливість отримувати освіту у вищих навчальних закладах і художньо-промислових школах Відня. Водночас у Галичині й Буковині створювалися ремісничі школи; у Львові було засновано Художньо-промислову школу, а з 1905 р. – «Вільну Академію Мистецтв»; у

20-ті та 30-ті роки ХХ ст. відкрито приватні школи і студії, що забезпечували дизайн-освіту.

У результаті провадження з 20-х років ХХ ст. радянської освітньої політики Київському і Харківському художнім інститутам вдалося зберегти статус ВНЗ, причому, за задумом представників влади Харківський художній інститут у 1921 р. мав бути реорганізованим за аналогією до московського ВХУТЕМАСу. Основною метою його існування стала професійна підготовка майстрів-художників для промисловості. Деяких успіхів у цій справі було досягнуто, однак для повного втілення намірів щодо розбудови дизайнерського ВНЗ не було ні необхідних матеріальних ресурсів, ні фахівців цієї галузі. Педагогічний колектив складався здебільшого з вихованців Петербурзької Академії Мистецтв, художників, які за своїм рівнем професіоналізму були далекими від розуміння «виробничого мистецтва» й могли дати учням лише академічну загально-художню підготовку. Прагнення реструктурувати Харківський художньо-промисловий інститут завершилися невдачею, через що розпочалася загальна кампанія відкидання виробничого мистецтва. Одеський художній інститут взагалі було реорганізовано в училище середнього типу, що завдало значної шкоди художньому життю Південної України на багато років уперед [109].

У європейських країнах процес становлення дизайн-освіти в аналогічний часовий період істотно відрізнявся від вітчизняного. Розглянемо його особливості на прикладі функціонування художньої школи Німеччини. Професійну підготовку майбутні дизайнери здобували у навчальному закладі «Баухауз», утвореної у м. Веймарі шляхом інтеграції Академії мистецтв і Школи мистецтв і ремесел. Умови і концепція професійної підготовки у Баухаузі вигідно відрізнялися від українських і російських закладів, утілених в образі ВХУТЕМАСу. Працівники німецької школи основною метою художньої діяльності вбачали перетворення форм реального світу і перетворення явищ навколишнього середовища в світ для людини; при цьому програма навчання передбачала формування особистості, здатної до цілісного світосприйняття. Якщо у ВХУТЕМАСі займалися виготовленням утилітарних речей і декларували можливість художника як організатора виробництва, то в Баухаузі на основі співпраці з промисловістю розуміли, що промислове виробництво потребує художнього проектування продукції і має організовуватися як безперервний процес. Така тенденція характерна і для сучасної підготовки майбутніх дизайнерів у Німеччині. З огляду на зазначене вище було сформовано німецьку модель дизайн-освіти. «Концентрична будова навчання включала в себе всі найважливіші компоненти проектування та технології, щоб дати учневі можливість відразу ж проникнути поглядом у повну сферу його майбутньої діяльності» [68, с. 85].

Навчання в Баухаузі характеризувалося циклічністю і передбачало опанування пропедевтичного, практичного (основного) і магістерського (конструктивного мислення) рівнів. Вважалося, що початкове знання має наповнюватися життям і відрізнятися від підготовчого (пропедевтичного)

курсу тільки за рівнем і ґрунтовністю, але не за сутністю. За недовгий період існування Баухаузу (1919-1939) змінювалася соціальна спрямованість програм, вводилися нові дисципліни, однак незмінною лишалася єдина ідея, покладена в основу підготовки дизайнерів. Таким чином, у Німеччині, як і в Україні та республіках СРСР, відбувся поступовий перехід дизайн-освіти від традиційної мистецько-ремісничої, характерної для ХІХ ст., до мистецько-індустріальної, характерної для ХХ ст.

Наступний етап розвитку художньої школи в Україні пов'язують із реформою 1934 р., що стала підґрунтям до ігнорування теорії «виробничого мистецтва», позбавлення навчальних закладів художньо-промислового профілю. Отже, в Україні «станкові» форми навчання у порівнянні з попередніми роками зайняли більш «скромні місця», хоча випускники Харківського художнього інституту протягом 30-х рр. ХХ ст. мали диплом зі спеціальністю «художник-станковист». Суттєво було деформовано й унікальну систему професійної освіти митців Української академії мистецтв. Оригінальний досвід 20-х років ХХ ст. було відкинуто. Еталоном для Київського інституту на багато років стала Всеросійська академія мистецтв, «станковізм» було визнано основою навчання.

Основним орієнтиром професійної підготовки дизайнерів у європейських навчальних закладах у 20-30-х рр. ХХ ст. також був технічний, що негативно вплинуло на художній компонент дизайн-освіти, однак її загальна соціально-функціональна спрямованість сприяла подальшому розвитку професії. Конструктивність, функціональність, проектність у вирішенні творчих завдань змінювали світоглядні уявлення про дизайн і методи навчання. Інтегрований курс «Проектування», який виокремився на цьому етапі, згодом уможливив систематизацію дизайн-освіти, а також дозволив визначити місце і зміст художніх, технічних і гуманітарних дисциплін у підготовці фахівців [109].

За розвідками дослідників, 30-40-і рр. ХХ ст. характеризуються як кризові у розвитку європейського дизайну. Європа вступила на новий етап політичних конфліктів. Загальне погіршення соціальних та економічних умов у Європі зумовило хаотичність у розвитку дизайн-освіти. Як наслідок, одні дизайнери заглиблювалися в містицизм, символи і релігійні сюжети, перебуваючи під впливом експресіонізму, дадаїзму, кубізму і знову відкритого мистецтва (Ель Греко), інші – знаходили надійну опору в функціоналізмі. Згадувана вище німецька дизайнерська школа «Баухауз» була закрита, а її засновники і викладачі у своїй більшості змушені були емігрувати до США. Отже, напередодні Другої світової війни центр дизайнерської освіти було зміщено в Америку. Особливістю американської моделі дизайн-освіти є орієнтування на комерційні цілі, що передбачає метою навчання – виховання особистості, стійкої до колізій ринку і здатної приносити прибуток виробникам. Американський дизайн визначають як «комерційний дизайн» [57, с. 93].

В Україні цей період у розвитку дизайн-освіти також переживав кризу.

У площині художньо-мистецької підготовки переважали станкові форми, однак у 1936 р. при Київському музеї українського мистецтва було застосовано школу майстрів декоративно-прикладного мистецтва, яка стала підґрунтям до заснування у 1938 р. Київського республіканського художньо-промислового училища. На базі інституту здобували професійну освіту майбутні фахівці середньої ланки з художньої кераміки, художнього ткацтва, художньої вишивки, килимарства, декоративного розпису [109].

У післявоєнні роки розвиток дизайн-освіти як в Україні так і в європейських державах поліпшився. Поступова стабілізація економіки в країнах Західної Європи породила необхідність у підготовці дизайнерів, що, у свою чергу, сприяло інституціоналізації дизайну: злиттю його з промисловим виробництвом і переходом до організації мережі професійних шкіл. Економічні умови і національні традиції зумовили формування як регіональних моделей дизайну, так і систем навчання. Знаменною подією стало створення у 1957 р. ІКСІД (Міжнародної асоціації дизайну), де питання теорії дизайну та професійної освіти розглядалися на міжнародному рівні. Система зарубіжної дизайн-освіти 50-60-х рр. ХХ ст. закладалась переважно у школах промислового дизайну, на архітектурних і політехнічних факультетах ВНЗ. У зв'язку з відсутністю цілісної теорії дизайну неможливо було визначити цілі, виробити принципи і методи навчання. Різноманіття підходів «прикривалося» так званою концепцією істинного дизайну, що йшла з ІКСІД, яка відстоювала строгий метод раціонал-функціоналізму і створювала видимість теоретико-методологічного обґрунтування для навчальних закладів. Отже, художньо-образне осягнення форм предметного середовища у 50-60-х рр. ХХ ст. відійшло на другий план, основний акцент було зроблено на науковій та інженерно-технічній підготовці. Роль художніх дисциплін зводилася до оволодіння образотворчими прийомами як засобами вираження проектного задуму і не спрямовувалася на розвиток здібностей до дизайнерської творчості. У деяких школах промислового мистецтва, наприклад, «Ульмській школі формоутворення», дисципліни загально-мистецької підготовки практично відсутні в навчальних планах [68].

Спроба наслідувати доктрині модернізму актуалізувала тему професійної етики, у навчанні проектній творчості позначила проблему зіставлення суб'єктивного і об'єктивного і поставила необхідність у розробці питань про специфіку мислення дизайнера. Під впливом історичних обставин Львівський інститут прикладного і декоративного мистецтва став згодом цілком європейською академією мистецтв, в якій і нині розвивається дизайн-освіта. Одним із провідних здобутків навчального закладу нині є дизайн одягу.

У Києві у 50-х рр. ХХ ст. школу майстрів декоративно-прикладного мистецтва при Київському музеї українського мистецтва було реорганізовано у Київське училище прикладного мистецтва, а з 1962 р. – у Київський художньо-промисловий технікум. У Харкові в 1963 р. було реорганізовано художній інститут на художньо-промисловий. У цьому напрямку він, проте вже у статусі академії, функціонує й нині. Як відомо, у реорганізованому

інституті одразу було закладено підвалини трьох основних гілок сучасного дизайну: промислового дизайну, графічного дизайну і дизайну середовища. Навчання майбутніх фахівців забезпечували видатні митці і висококваліфіковані педагоги Л. Винокуров, В. Константинов, В. Лістровий, В. Синєбрюхов, З. Юдкевич [109].

Наступний період у становлення дизайн-освіти пов'язують із 60-70 рр. ХХ ст. Для європейських країн цього періоду характерна екологічна криза, що поставила дизайн перед необхідністю виходу з жорстких рамок нормативності і спрямувала в русло гуманітарного підходу. У розвитку проектної культури студентів в цей період актуалізується проблема довкілля як «духу місця і часу» і розглядається можливість її творчого творення. Антитехніцизм, емоційність, експресивність, заперечення утилітарно-технічної зумовленості вважається наріжним каменем професійної діяльності дизайнера. У результаті до середини 60-х рр. ХХ ст. у країнах Західної Європи виникає новий напрям – «радикалізм», виразником якого став італійський дизайн. Як спроба осмислити становище, що склалося у проектній культурі, з'являється кілька концептуальних моделей, в яких подальший розвиток навчання дизайну бачиться через університетську модель освіти. Її специфіка – в єдиній меті, загальному професійному мисленні й широті міждисциплінарних зв'язків. На особливу увагу заслуговує проект «Універсітас», ініціатором якого став Фонд Грехема (США) [66, с. 42]. У мережі вітчизняних навчальних закладів дизайн-освіти у 70-х рр. ХХ ст. поступово формувалася специфічно дизайнерська методика викладання, яка все суттєвіше відрізнялася від «рисувально-живописно-архітектурного» гібриду 60-х років, накопичувався методичний потенціал на основі усвідомлення позитивних здобутків досвіду інших шкіл із метою формування оригінальної системи підготовки дизайнерів, яка б найбільш ефективно спрацювала в регіональних умовах розвитку.

Початок 80-х рр. ХХ ст. у розвитку зарубіжної дизайн-освіти знаменує вихід творчої свідомості з десятиліття кризи, коли проектний потенціал був пригнічений коливаннями, рефлексією, скептицизмом [60]. Конкретною формою виходу з цього стану став «Новий дизайн», що проголосив себе синтезом виробництва, проектування, художньо-конструкторської освіти, культуротворчості, комунікації та репрезентації продукту дизайну. На зламі 80-90-х рр. ХХ ст. в Україні почали відбуватися реформи у системі підготовки студентів, викликані загальним інноваційним рухом того часу. Учені й дизайнери-практики вибудували нову модель спеціаліста, згідно з якою він повинен мати більшу здатність адаптуватися до різноманітних проявів дизайн-культури.

У Франції, Бельгії, Голандії, Австрії та Скандинавських країнах студенти дизайнерських ВНЗ із великим ентузіазмом експериментували з формами предметів і декором, прагнучи навчитися найбільш повно відтворити дух сучасної цивілізації. Завдяки таким пошукам їм удалося навіть виробити власний стиль, який став відомим у багатьох країнах під назвою «ар нуво» (або в Німеччині «югендстиль») і визначений самим змістом

цих двох термінів – новизна і юність. На початку 90-х років ХХ ст. зміни в соціально-економічній сфері життя суспільства призвели до змін у системі освіти, до усвідомлення потреби опанування людиною основами дизайну зі шкільної парти. Традиційно кожна освітня школа в нашій країні обов'язково була ще й трудовою політехнічною, тому поступово склалася і абсолютно визначена концепція уроків трудового навчання, що відображає конкретні освітні і виховні задачі. Головними серед них були: політехнічна освіта учнів, профорієнтація, виховання працьовитості. Сьогодні школа покликана вирішувати інші завдання, адже суспільству потрібні люди різних професій, у тому числі і вчителі, лікарі, конструктори, потрібні художники і філософи й ін. Кожний у своїй професії повинен бути творчим працівником. Таким чином, сучасне соціальне замовлення школі полягає не в підготовці виконавців, а в підготовці творців, мислячих людей. Перед працівниками освіти, які зацікавлені в розвитку своєї країни, стоїть основне завдання – поглиблення і подальший розвиток технологічного, естетичного і дизайнерського виховання підростаючого покоління, оскільки тільки людина з високою внутрішньою культурою, розвиненими естетичними відчуттями здатна активним чином перетворювати навколишній світ, створити духовні і матеріальні цінності.

Використання дизайну як важливого засобу естетичного виховання учнівської молоді, як нами вже зазначалося, не є новою проблемою. Зарубіжний досвід останніх десятиліть вказує на особливу увагу до цього виду мистецтва, а в окремих країнах (Великобританія, Швеція, Японія) ця проблема віднесена до аспектів державної політики. Загальновідомо, що навчання засобами дизайну прискорює формування інтелекту, використовуючи при цьому всі три типи мисленнєвої діяльності: наочно-діловий, чуттєво-образний, поняттєво-логічний. На всіх впливають візуальні комунікації дизайну: вивіски магазинів, дорожні знаки, рекламні плакати, обкладинки журналів, книг. Усе це потрапляє в поле зору кожної людини, сприяючи вихованню художньо-естетичного смаку [264].

Аналізуючи дослідження в галузі дизайнерської освіти, необхідно зазначити, що педагоги провідних індустріально розвинених країн звертаються до дизайну як до певного напрямку гуманітарного виховання підростаючого покоління. Провідне місце серед цих країн займає Великобританія. Дизайн у цій країні як один з головних складників проектно-культури став важливим чинником формування предметно-просторового середовища як у цілому, так і в усіх його компонентах. У останній час у Великобританії активно впроваджується дизайн у загальну та спеціальну освіту, починаючи з дошкільного навчального закладу [17, с. 17].

Не менш цікавий досвід педагогіки дизайну знаходимо в Японії. До програми японської загальноосвітньої школи включено технічну естетику, вивчення якої спирається на давні національні традиції. У сучасній

загальноосвітній школі Японії ця традиція створила розвинену систему естетичного виховання, у якій органічно поєднані процеси навчання мистецтву, ремеслу, дизайну та праці. Загальновідомо, що формування людини починається з раннього дитинства. Виходячи з цього, на думку японських фахівців, вся освітня система мусить відповідати основам формування людини на принципах дизайну [264, с. 14].

Нині, як нами вже зазначалося у процесі аналізу джерел, в Україні важливого значення набуває розробка концепції підготовки дизайнерів, в основі якої закладено ідею сталого розвитку, що забезпечує задоволення потреб людського суспільства за умов збереження здатності економіки країни до самовідновлення. Особливу вагу при цьому має національна парадигма дизайну, актуалізація історико-культурної спадковості мистецтва дизайну, багатовекторність його регіональних проявів і формування шкіл. Розвиткові вивчення основ дизайну в школі сприятиме розширення підготовки фахівців нової формації, а також підвищення загального рівня професійних вимог до вчителя трудового навчання.

Отже, проблеми становлення дизайнерської освіти в Україні мають важливе значення. З вище сказаного зрозуміло, що дизайн-освіта на шляху свого розвитку пройшла багато випробовувань та змін. Сьогодні вона є важливим та самостійним складником освіти загалом та має вплив на культурне життя країни. Освіченість у галузі дизайну вважається вагомим елементом культури людини.

Нині цивілізоване людство переконане, що дизайн як концепція способу життя має не лише формувати естетичні ідеали, визначати потреби і спрямовувати суспільство на ті продукти й матеріали, які існують у достатній кількості та не наносять шкоди навколишньому середовищу, вчити людей творити середовище життєдіяльності, яке б сприяло здоровому способу життя і саморозвиткові кожної особистості. Важливим є також те, що дизайн із його здатністю інтегрувати наукову, технічну і художню діяльність має надзвичайно великий виховний і розвивальний потенціал формування творчої особистості. Досі ще належним чином не оцінені можливості дизайну в освіті, у розвитку інтелекту його засобами. Між тим, виконуючи водночас кілька можливих функцій: відображальну, виховну, пізнавальну, комунікативну, гедоністичну – він є школою творчого та ділового мислення. У зв'язку з цим упровадження основ дизайну в систему загальної освіти означає, крім засвоєння знань, ще й навчання самостійному мисленню, виховання потреби в постійному поповненні своїх знань і формування здатності до різних видів художньо-естетичної діяльності. Такі якості особистості, як самостійність, творчість, активність найповніше формуються саме в процесі дизайн-діяльності.

Аналіз же сучасної практики вивчення трудового навчання у середній школі України дає підстави вважати, що знайомство учнів з дизайном носить в основному епізодичний характер і не відповідає

вимогам, що поставлені Державною національною програмою «Освіта» зазначено, що формування і розвиток ранніх професійних навичок у художньо-дизайнерській творчості дітей та впровадження нових навчальних програм необхідно поєднувати з підготовкою і навчанням педагогів, які будуть працювати з цими дітьми за програмами, методично та структурно пов'язаними з дизайн-освітою.

З позицій вдосконалення змісту трудового навчання учнів у школі, підготовки студентів у ВНЗ у науковій і методичній літературі, як нами вже зазначалося, виступають науковці-педагоги Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Стешенко, В. Терещук, Д. Тхоржевський та ін. Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну вчені вважають підготовку педагогічних кадрів до використання напрацювань дизайн-освіти у професійній діяльності. Це зумовлює низку вимог до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів трудового навчання.

Науковці в галузі естетики стверджують, що проблема формування естетичної культури підростаючого покоління має бути однією з провідних у школі, адже при вивченні будь-якого предмету є можливість для опанування учнями вміннями бачити красу людської праці через засоби дизайну. Ця ж думка прослідковується в роботах В. Атутова, Н. Ветрова, І. Киященко. Так, В. Атутов, спираючись на аналіз тенденцій розвитку політехнічного і трудового навчання у бік їхнього творчого, проблемного характеру, вважає за потрібне обов'язкове вивчення в загальноосвітній школі основ дизайну, ергономіки, інженерної і соціальної психології й інших дисциплін, що з'явилися останніми роками [19].

У період, коли до художньо-конструкторської діяльності з різних видів проектування залучається все більша кількість людей, у вітчизняній і зарубіжній спеціальній літературі все частіше зустрічаються обґрунтовані заяви про серйозні відставання змісту середньої і вищої освіти від потреб науково-технічного прогресу. Водночас дослідниками підкреслюється, що дизайн синтезує духовне та матеріальне, виступає своєрідною системою культурно-естетичних зв'язків, адже побутові речі, знаряддя праці несуть у собі дух і суть людської культури. Отже, дизайн є репрезентативним видом мистецтва, часто виконує роль історичної трансляції досвіду, є могутнім засобом комунікації. У зв'язку з цим ставиться обґрунтоване завдання актуалізації знань і формування художньо-конструкторських умінь учнів, їхньої здатності до різних форм естетичної діяльності. Ці якості через свої особливості найповніше формуються у процесі дизайн-діяльності.

Зміст трудового навчання в сучасній українській загальноосвітній школі побудований на принципах варіативності і творчості, передбачає вивчення у 5-9 та 10-11 класах основ дизайну, адже дизайн – це міждисциплінарна художня діяльність, що забезпечує синтез наукових знань, технічної творчості й художньо-образного мислення. Ця діяльність

розглядається як пов'язана з організацією предметного доквілля на засадах краси і доцільності, яка забезпечує проектування нових предметно-пластичних форм і послуг у всіх сферах життєдіяльності людини. Іншим вагомим аспектом дизайн-освіти, як нами вже зазначалося, є рання професійна орієнтація учнів, коли із професійним напрямом «людина-природа» співвідноситься ландшафтний дизайн, із напрямом «людина-людина» – етнічний дизайн, напрям професій «людина-техніка» співвідноситься із промисловим дизайном, «людина-знакові системи» – із графічним дизайном, «людина-художні образи» – із дизайном середовища (інтер'єрів, екстер'єрів). Важливим аргументом необхідності вивчення основ дизайну в школі є той, що крім розвитку учнів, дизайн має потужний виховний потенціал, оскільки сприяє формуванню естетичних смаків, культури праці.

Особливий акцент на цьому роблять британські фахівці, адже, на їхню думку, дизайнерська освіта повинна готувати випускників шкіл до стрімких змін в суспільстві, а не до засобів пристосування до нього – того суспільства, яке відоме нам сьогодні. З цієї позиції дизайнерська освіта повинна не тільки інтегрувати всі отримані в школі загальні і спеціальні знання, уміння та навички, а й сформувати певні риси особистості, необхідні для активного сприйняття змін, що проходять в суспільстві. В англійській школі це здійснюється не автоматично, а цілеспрямовано, при активній творчій участі вчителів, які сприяють розвиткові тих або інших позитивних якостей особистості, допомагають долати властиві шкільному вікові сумніви та інше.

Елементи дизайн-освіти в експериментальному порядку вводяться також до програм середніх загальноосвітніх шкіл багатьох зарубіжних країн. Метою цих загальноосвітніх предметів є формування навичок проектно-художнього мислення, зорової культури і сприйняття, навчання безпосередній дизайнерській діяльності. Як нами вже зазначалося, Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1997 р. № 39 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер» дизайн-освіта у вищому педагогічному навчальному закладі спрямовується не тільки на розвиток у студентів професійних знань та вмінь, а й на формування у них готовності до навчання основам дизайну учнів загальноосвітніх навчальних закладів, адже дизайн має потужний освітній, розвивальний та виховний потенціал, сприяє розумовому розвиткові особистості через предметно-образні способи пізнання, забезпечує інтегровані можливості самореалізації особистості школяра у художньо-естетичній творчості. Провідною метою шкільної дизайн-освіти є формування наукового світогляду, аналітико-синтетичного, абстрактного й творчого мислення, уяви, фантазії, інтуїції, розумових здібностей і почуттів, трудових та художньо-конструкторських знань, умінь і навичок,

культури праці, естетичних смаків учнів.

Водночас вивчення та аналіз змісту урочного, позаурочного і позашкільного навчання учнів основам дизайну в Україні дає підстави стверджувати, що у системі загальної освіти дизайн здебільшого сприймається як вид естетичної діяльності. Відомі нам навчальні програми з дизайну та художнього конструювання складаються за принципом переліку тематики, що стосується дизайну, але не пов'язані з системними положеннями, в основу яких закладено єдність і взаємозв'язок художніх, наукових, трудових знань, умінь і навичок. До теперішнього часу недостатньо навчально-методичної літератури з основ художнього конструювання та дизайну для школи. Іншим значущим аспектом проблеми є те, що вивчення основ дизайну необхідно здійснювати не тільки в позашкільній художній підготовці, а також у процесі трудового навчання, тому що без знань основ дизайну, художнього конструювання, ергономіки створення учнем технічно якісних виробів на заняттях із трудового навчання не є можливим. Отже, для включення техніко-естетичних знань у процес навчання учнів необхідно науково обґрунтувати зміст та розробити методику вивчення основ дизайну на різних ступенях шкільної освіти.

Сучасне навчання основ дизайну, як видно із суджень науковців-педагогів (І. Волощук, Л. Загайкевич, Г. Левченко, В. Тименко), теоретиків та методологів у галузі дизайну (Є. Лазарев, Л. Новикова, В. Плишевський, Ф. Погань, О. Чернишов, І. Штейн), можливе за умови обґрунтування теоретичних основ дизайн-освіти, зокрема, теорії і методики навчання основам дизайну у процесі технологічної підготовки. Досягнення цієї мети дозволить підвищити ефективність реалізації освітньої галузі «Технології», оновлення змісту трудового навчання, сприятиме успішному впровадженню дизайн-освіти не тільки в загальноосвітніх навчальних закладах, а й у позакласній гуртковій, студійній та клубній роботі.

У сучасних умовах розвиток дизайну та професійна діяльність в цій галузі знаходиться в прямій залежності від загального рівня духовної та матеріальної культури суспільства, відповідно кожного її члена. Це обумовлює об'єктивну необхідність певного рівня освіченості в галузі цього виду мистецтва. Залучення до дизайну учнівської молоді, окрім сприяння виявленню та розвитку вроджених здібностей, буде допомагати наближенню шкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, виховання працелюбності, прагнення творити за законами краси в будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення школярів з художньо-проектною діяльністю, посиленої дитячої дизайнерської творчості є значним резервом для підвищення рівня дизайнерської освіти.

Визначальною рисою української системи освіти є глибока науковість змісту освіти. Одна з особливостей сучасної науки – її інтеграція, прагнення до об'єднання теоретичного знання в цілісну

систему, яка відображає об'єктивний світ в його єдності і розвитку. Інтеграція сучасного наукового знання як одна з найважливіших тенденцій розвитку науки повинна знайти відображення професійному навчанні. Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну варто вважати підготовку педагогічних кадрів до використання дизайн-освіти у своїй діяльності. Це зумовлює, як нами вже зазначалося, сучасні вимоги до існуючої системи підготовки вчителів трудового навчання.

Аналіз комплексу методичних матеріалів із проблеми дослідження уможливив виявлення факту: опанування учнями основ дизайну розпочалося з позашкільної роботи, коли на початку 90-х років ХХ ст. в Україні активно почали відкриватися гуртки дизайну не тільки в обласних містах, але й на периферії. Ще у 1991 р. в м. Нікополі, що на Дніпропетровщині, на базі Міжшкільного центру трудового навчання та технічної творчості розпочав свою роботу гурток «Основи дизайну та образотворчої грамоти». Понад двадцять років Нікопольський міжшкільний центр успішно об'єднує два відділи: трудовий та технічної творчості (колишні НВК та Станція юних техніків). Адміністрація центру намагається створити максимально сприятливі умови для творчих експериментів педагогів, використовуючи всі можливі стимули для заохочення співробітників. Деякий час у центрі існував такий інноваційно-технологічний напрямок, як профіль «Основи дизайну». Викладачами Л. Поддубко та Т. Чернявською було створено «Програму трудового навчання для учнів 10-12 класів загальноосвітньої середньої школи (профіль – основи дизайну). Це була авторська пропозиція для вивчення дизайну в загальноосвітніх школах. За цією програмою курс «Основи дизайну» має не тільки навчальне, а також виховне та розвивальне призначення. Програма знайомила учнів з основними напрямками діяльності дизайнера, розвивала практичні навички художнього конструювання та проектування, сприяла розвитку творчих здібностей, нестандартного мислення, формувала естетичну та загальну культуру школярів.

У 2002 році в лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України старшим науковим співробітником В. Тименком і науковим співробітником В. Вдовченком було розпочато прикладне дослідження із розробки дидактики дизайну і технологій у початковій школі [48].

У 2004 році започатковано апробацію експериментальної програми для 5-9 класів «Етнодизайн», розробленої авторським колективом співробітників Інституту педагогіки АПН України (В. Вдовченко, В. Тименко) та викладачів Інституту реклами (Є. Антонович, В. Вдовченко). За змістовими лініями навчальна програма для 5-9 класів «Етнодизайн» продовжувала й поглиблювала навчання художній праці в основній школі. Одночасно апробувалася й експериментальна програма для 5-6 класів «Трудове навчання: технології і дизайн»; для 7-9 класів

«Трудове навчання: дизайн і технології» (автори В. Вдовченко, В. Тищенко). У цій програмі вперше було реалізовано проектно-технологічний підхід у трудовому навчанні учнів в Україні. Структура змісту базувалася на п'яти сферах життєдіяльності та відповідних видах дизайну (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Взаємозалежність сфер життєдіяльності та видів дизайну

<i>Сфери життєдіяльності</i>	<i>Види дизайну</i>
Людина-природа	Ландшафтний дизайн
Людина – художній образ	Дизайн середовища
Людина – сфера обслуговування	Дизайн костюма
Людина – техніка	Промисловий дизайн
Людина – знаки інформації	Графічний дизайн; WEB-дизайн

Після завершення апробації нова редакція програми під назвою «Трудове навчання. Основи дизайну» (автори В. Вдовченко, В. Тищенко) отримала гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 25.07.2008 року, № 1/П-3479. Загальну структуру програми наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Загальна структура вивчення «Основ дизайну» у 10-12 класах (2008 р.)

	10 клас	11 клас	12 клас
Смислові блоки	Основні розділи		
Композиція	Засоби виразності у дизайн-проектах	Художньо-графічна культура у дизайн-проектах	Проектно-художня культура
Види дизайну	Графічний дизайн	Дизайн костюма	Дизайн середовища
	WEB-дизайн	Промисловий (індустріальний) дизайн	Ландшафтний дизайн
Практичні роботи	Творчий проект		
	Захист творчого проекту. Презентація		

У 2002-2011 роках творчим колективом учених (наукові керівники проф. Є. Антонович, доц. В. Вдовченко) – наукових співробітників Інституту педагогіки НАПН України, Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені М. Бойчука, вчителів-експериментаторів ЗОШ №24 м. Черкаси, Кловського ліцею №77 м. Київ,

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького – розроблено комплект навчально-методичних матеріалів для профільного навчання у 10-12 класах, що включав:

навчальні програми:

- «Промисловий дизайн» 10-11 класи (2004, 2006);
- «Обробка деревини і дизайн середовища» 10-11 класи (2004);
- «Дизайн середовища: художня обробка деревини (маркетрі)» 10-11 класи (2004, 2006);
- «Художня обробка деревини (різьблення по дереву)» 10-11 класи (2006);
- «Дизайн середовища» 10-11 класи (2007);
- «Графічний дизайн» 10-11 класи (2005, 2007);
- «Основи дизайну» 10-11 класи (2005, 2006), 10-12 класи (Наказ МОН України № 122 від 22.02.2008: Про надання навчальним програмам грифу «Затверджено Міністерством освіти і науки України»);
- Інтегрований курс «Інформатика – WEB-дизайн – технологія» 10-11 класи (2007) тощо.

Для прикладу проаналізуємо більш детально навчальну програму «Промисловий дизайн», розроблену В. Вдовченком, А. Сімонік, В. Тименком [47]. Метою дисципліни «Промисловий дизайн» є розкриття потенціалу творчих здібностей учня; усвідомлення ним закономірностей художньо-технічної творчості; ознайомлення з основними видами дизайнерської діяльності, а також із необхідними знаннями з історії дизайну, ергономіки, композиції, формоутворення та інших дисциплін; набуття початкових професійних навичок із проектної графіки, креслення, макетування, моделювання, композиційної організації та методики художнього проектування для ефективної творчості.

Структуру програми побудовано за принципами системності, науковості, наступності. Теми змісту для 10-го класу є підготовчими знаннями для занять із художньо-технічної творчості, запланованих в 11 му класі, де необхідно впроваджувати набуті знання, навички та професійно орієнтовані відчуття, наприклад: гармонія кольору, форм, пропорцій, масштабності, тектонічності тощо.

Програма профільного навчання для загальноосвітніх навчальних закладів із трудового навчання у 10-11-х класах «Дизайн середовища: художня обробка деревини (маркетрі)» (2004 р.) є своєрідною ланкою профільного навчання з художньої обробки деревини учнів загальноосвітніх шкіл та розрахована на два роки навчання:

10-й клас – 10 годин (пропедевтичний курс). Учні мають вивчити техніку маркетрі, виконувати вправи та творчі роботи, поглибити знання з основ столярної справи, усвідомити зв'язки маркетрі з іншими художніми техніками – різьбленням, скульптурою, обробкою каменю, металу;

11-й клас – 180 годин (основний курс). Учні повинні виконувати вправи, творчі проекти, знайомитися зі зразками художнього виготовлення

меблів та предметів інтер'єру в техніці маркетрі в Україні і за кордоном. Програмою передбачено перегляду фото- та відеоматеріалів, слайд-фільмів, каталогів, спеціалізованих видань, низку екскурсій на підприємства, фабрики та фірми, відвідування виставкових центрів [51].

Заслуговує на увагу також програма профільного навчання учнів 10-11-х класів «Графічний дизайн» (автори Т. Божко, В. Вдовченко, В. Тименко) [49]. Структура цієї навчальної програми побудована за принципом використання послідовних модульно-тематичних блоків, кожен із яких поступово розкриває зміст і специфіку діяльності дизайнерів за означеною галуззю. Кожен із блоків, своєю чергою, становить цілісне поєднання знань та практичних завдань, які комплексно розглядаються і опановуються учнями впродовж року. Програма має варіативну частину змістового наповнення, у межах якого викладач може самостійно визначати пріоритети та акценти. Відрізняється ця програма від інших профільних програм із трудового навчання яскраво вираженою орієнтацією учнів 10-11-х класів на професію дизайнера-графіка.

Навчальна програма альтернативного курсу «Трудове навчання: технологія і дизайн. 5-6 класи» (2004 р.) передбачає те, що цей предмет може викладатися для цілого класу, так й диференційовано, з урахуванням потреб у праці і творчості дівчат і хлопців [48]. Завданнями альтернативного курсу передбачено:

1. Ознайомлення учнів із сучасним технічним середовищем і технологіями, пов'язаними з ним.
2. Організація технологічної діяльності на основі взаємодії природних, суспільних і технічних факторів.
3. Забезпечення соціально-професійної орієнтації учнів на ринку праці.
4. Оволодіння графічною грамотою та основами дизайну як надієвішою складовою проектною культури.
5. Створення умов для самореалізації особистості у процесі проектною діяльності з урахуванням різних видів сучасного дизайну.

У відповідності до визначених завдань розроблено структуру навчальної програми, у якій виокремлено такі тематичні блоки: «Реалістичний тип професій», «Інтелектуальний і конвенціональний типи професій», «Соціальний тип професій», «Професії художнього виробництва». Особливістю програми є її спрямованість на ознайомлення учнів з різними типами професій, вимогами до них та врахування індивідуальних особливостей особистості.

У результаті проведених досліджень ученими розроблені та науково аргументовані педагогічні умови для профільних предметів у 10-11 класах «Основи дизайну» та «Технічне проектування» (зміст, методика, організаційні форми, розвивальне навчальне середовище), які:

- сприяють багатогранному розвитку індивідуальної художньо-технічної творчості старшокласників;

– комплексно спрямовують на продуктивну профільну підготовку до евристичної діяльності у майбутній художній, дизайнерській, інженерно-технічній професійній спрямованості за авторськими методиками Є. Антоновича, Т. Божко, А. Сімоніка, сучасними дидактичними підходами Є. Антоновича, В. Вдовченка, методичними розробками Є. Антоновича, Ю. Шведової, Т. Вдовченко, З. Вдовченко;

– забезпечують свідомий вибір подальшого професійного навчання у вищій школі або професійної діяльності на виробництві.

Аналіз комплексу методичних матеріалів з основ дизайну для середньої школи уможливорює висновок, що психолого-педагогічне обґрунтування українськими вченими дидактичних аспектів профільної підготовки старшокласників враховує найвищий рівень художньої, дизайнерської, технічної творчості тих учнів, які мають реальні можливості займатися ними у всі попередні роки як на уроках трудового навчання, так і під час позакласних занять та в позашкільних закладах освіти. Упорядкування Є. Антоновичем, В. Вдовченком, В. Мадзігоном, В. Тименком та А. Торубарою теоретичного та практичного складників профільної підготовки старшокласників на засадах художньої, дизайнерської, технічної творчості сприяє синтезуванню напрацювань із психології художньої, дизайнерської, технічної творчості; художніх, дизайнерських, політехнічних знань, початкових художніх, дизайнерських, конструкторських умінь, навичок, предметних компетентностей для навчального дизайнерського, технічного, технологічного проектування в проектно-технологічну учнівську компетентність у сферах дизайну, техніки, технології; вихованню творчої особистості майбутнього дизайнера, інженера. Тобто – нами констатовано значні напрацювання українських учених у сфері реалізації завдань дизайн-освіти в середній школі.

Стосовно системи вищої освіти зазначимо: існує певна кількість дизайнерських осередків у технічних та інших нехудожніх вищих навчальних закладах, які вже довели свою спроможність, і перші випускники підтверджують це на різних підприємствах і в навчальних закладах. Дизайнерські осередки (факультети, кафедри та відділення) працюють у Львівській політехніці, в Київському національному університеті технологій і дизайну, в Українському державному лісотехнічному університеті (Львів), Луцькому державному технічному університеті, Прикарпатському університеті імені В. Стефаника (Івано-Франківськ), Київській політехніці, Дніпропетровському національному університеті, Черкаському інженерно-технічному університеті, Херсонському державному технічному університеті та деяких інших. Це навчальні заклади, які належать до вищів державної форми власності. У низці педагогічних університетів на факультетах з підготовки вчителів трудового навчання також відмічаємо вагомі напрацювання.

Проте констатовано як відсутність цілісних методичних матеріалів, так

і системних наукових робіт із підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітніх шкіл.

РОЗДІЛ II

ЗМІСТ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО НАВЧАННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

2.1. Структура і зміст процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання

У наш час великого значення набуває виховання у школярів художньо-естетичної культури, розвиток творчого мислення, формування художнього смаку і саме мистецтво дизайну містить у собі величезні потенційні можливості для морально-естетичного і духовного розвитку учнів. Тому для реалізації визначених ідей і положень наукових підходів (особистісного, компетентнісного, системного, інтегративного), забезпечення мети – соціального замовлення на підготовку вчителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи – нами розроблено структурно-логічну схему такої підготовки майбутніх учителів трудового навчання (рис. 2.1).

Теоретичними основами підготовки визначено: тлумачення понять «дизайн», «дизайн-діяльність», «функції дизайну», «підготовка майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи», проведене в першому розділі роботи; виокремлені в цьому ж розділі аспекти досвіду: *зарубіжного* – досягнення німецької школи (перетворення форм реального світу і явищ навколишнього середовища в світ трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи для людини; формування особистості, здатної до цілісного світосприйняття); американської моделі дизайн-освіти (орієнтування на комерційні цілі, що американської моделі дизайн-освіти (орієнтування на комерційні цілі, що передбачає виховання особистості, стійкої до колізій ринку, здатної приносити прибуток виробникам); італійського дизайну (бачення подальшого розвитку навчання дизайну через університетську модель освіти, специфікою якої є загальне професійне мислення й широта міждисциплінарних зв'язків); *вітчизняного* – психолого-педагогічне обґрунтування дидактичних аспектів профільної підготовки старшокласників, організація художньої, дизайнерської, технічної творчості учнів як на уроках трудового навчання, так і під час позакласних занять та в позашкільних закладах освіти.

Основним завданням педагогічної освіти сьогодні вважається пошук інноваційних підходів до взаємодії з дизайном у трьох основних напрямках:

- зміст дизайнерської освіти може включатися в процес підготовки фахівців і стати частиною програмного матеріалу;
- феномен дизайн-освіти можна розглядати як підґрунтя фахової підготовки вчителів трудового навчання;
- теоретична педагогіка мусить орієнтуватися на проектні підходи дизайну в освіті, як колись у виробництві це зробили піонери дизайну – теоретики і практики предметної творчості.

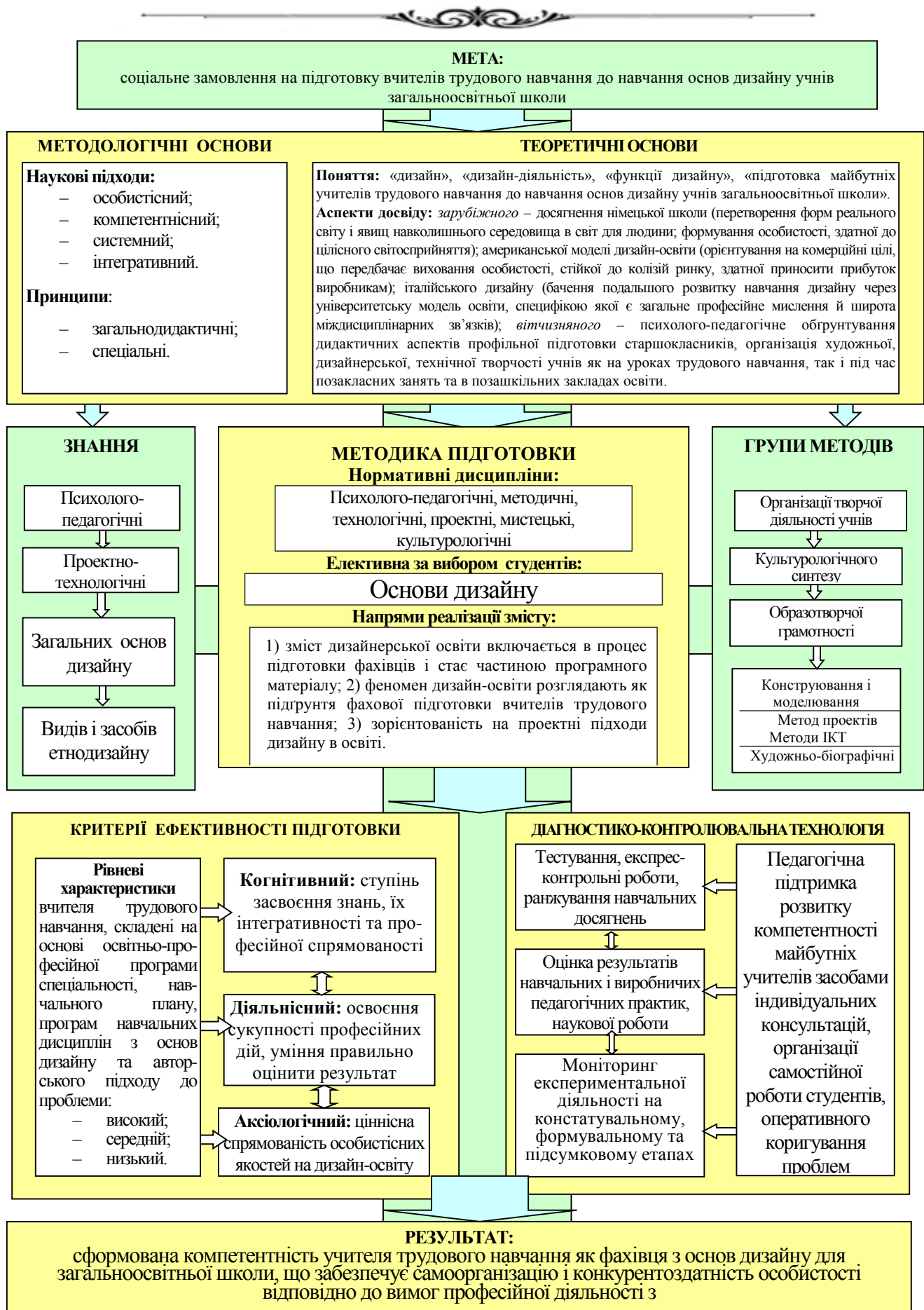

Рис. 2.1. Структурно-логічна схема підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи

Перш ніж осмислювати загальні питання (місце і значення дизайну в художньому вихованні, його специфіку тощо) і зміст підготовки, вирішувати педагогічні аспекти проблеми, розробляти ефективні методики, необхідно з'ясувати і виокремити специфіку дизайну для вчителя трудового навчання як якісно нового типу професійної діяльності, що інтегрує технічну та гуманітарну культуру на проектній основі і забезпечує організацію гармонійного предметного середовища. Мистецтвознавці відзначають, що для сучасної культури характерним стає всеохоплююче проектування. Ця нова культура являє собою «універсум художньо-формоутворювальної трансформації людиною всіх планів свого буття, в якому вирішується фундаментальне протиріччя, між заданістю об'єктивної гармонії світу і безупинністю його науково-технічних змін» [13]. Отже, дизайнерська освіченість стає важливим компонентом взаємодії «людина – навколишнє середовище» та незамінним елементом професійної культури вчителя трудового навчання.

Дизайн як якісно новий тип діяльності, що інтегрує технічну та гуманітарну культуру на проектній основі і спрямований на організацію гармонійного предметного середовища, сьогодні пронизує фактично всі сфери життя розвинутих країн, він став неодмінним компонентом масової та елітарної культур, саме його вважають творчістю майбутнього. Не випадково в систему освіти передових країн в останні десятиліття активно вводиться проблематика проектної культури на основі саме дизайну.

У першому розділі роботи нами проаналізовано різні шляхи залучення молоді до художньо-проектної діяльності. У системі художньої освіти, як нами вже зазначалося, наймасовішим є напрям ознайомлення з дизайном на уроках трудового навчання; інші ж напрями (архітектурні студії, гуртки, спеціалізовані класи) сьогодні в Україні є поодинокими практикою і суттєво не впливають на загальну ситуацію. Вирішення проблеми засвоєння знань з основ дизайну учнями ми вбачаємо у розробці та впровадженні у практику сучасної підготовки вчителя трудового навчання змісту і методики навчання школярів цим основам.

Отже, одним із завдань професійно-педагогічної діяльності вчителя трудового навчання є проектування власної педагогічної технології вивчення основ дизайну. Педагогічне проектування в цьому контексті розглядаємо як попередню розробку основних аспектів змісту і деталей передбачуваної діяльності, як уявну побудову (моделювання) майбутнього співробітництва вчителя та учнів. Педагогічне проектування пов'язане з розробкою окремих тем змісту, цілих навчальних дисциплін та їхніх комплексів, воно сприяє створенню і забезпеченню технологічних педагогічних процесів.

Зміст і методика вивчення майбутніми вчителями трудового навчання нормативних дисциплін підготовки (психолого-педагогічних, методичних, технологічних, проектних, мистецьких, культурологічних)

враховує те, що предмет «трудове навчання» багатомодульний і багаторівневий, його логіка побудована на залученні учнів у всі етапи проектувальної діяльності, що має на меті формування естетичних і функціональних якостей наочного середовища. Учитель трудового навчання в умовах реалізації проектно-технологічних завдань підготовки зобов'язаний оволодіти комплексом навичок з різних видів дизайну, знати специфіку найрізноманітніших матеріалів і особливості композиції. Переконані, що для реалізації ідеї проектної культури в сфері освіти необхідні певні умови, серед яких найважливішими є безперервність культури, достатня «критична маса» носіїв проектної культури, налагоджена система комунікацій для вільного розповсюдження проектної культури. Важливим фактором розвитку дизайнерської культури є координування та успішне функціонування різних ланок дизайн-освіти на всіх освітніх рівнях від загальноосвітньої школи до професійної підготовки вчителів трудового навчання.

Якщо ми ставимо перед художньо-естетичною освітою завдання забезпечення націотворчої функції, то у навчанні повинен бути присутній прогностичний елемент, тобто знайомство з напрямками художньої діяльності, які в більшій мірі виражають цю ідею. Тому напрями дизайну – графічний, ландшафтний, етнодизайн – вводячи в художню сферу новий досвід, здійснюють переоцінку цінностей, ставлять нові проблеми, дозволяють вирішити актуальні завдання виховання, дають змогу розкрити складну взаємодію мистецтва, техніки, формувати естетичне ставлення до дійсності. Водночас, проектна діяльність володіє можливостями спрямовувати естетичні прагнення, здібності дітей в оточуючу їх реальність. Повноцінне включення матеріалу про дизайн та етнодизайн гармонійно поєднує різні види художньої діяльності, що є важливим, оскільки в розвитку здібностей зображальна, декоративна та конструктивна діяльність мають поєднуватися. Інтегративний характер дизайнерської діяльності, комплексний підхід до розв'язання проблем повноцінного знайомства учнівської молоді з проектною культурою дозволяють забезпечити зв'язок як між різними видами художньої діяльності, так і між змістом різних дисциплін. Розвиток науки і техніки, глибокі зміни в життєвому середовищі, проблеми екології, збереження культурної спадщини обумовлюють об'єктивну необхідність певного рівня дизайнерської освіченості, котра стає важливим аспектом взаємодії «людина – оточуюче середовище», оскільки споживач, формуючи його, орієнтується на свої потреби і смаки. Таким чином, освіченість в галузі дизайну стала сьогодні необхідним елементом культури вчителя, а знайомство з проектною культурою повинно проходити в учнівському віці, на стадії формування естетичних потреб та смаків. Розробляючи систему виховання школярів засобами дизайну, як нами вже зазначалося, важливо врахувати зарубіжний досвід, зокрема Японії, для якого характерним є вироблення почуттів дитини, виховання відчуття спілкування на рівнях

людина і річ, людина й оточення та Великобританії, де ставлять завдання «створення оточення, що дає індивіду можливість відкривати дещо в собі самому, проявляти свої задатки, усвідомлюючи значимість власних і чужих ідей, впевнитися у можливості здійснювати вплив на оточення» [16].

При розробленні змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання у єдності елементів знань (психолого-педагогічних, проектно-технологічних, загальних основ дизайну, видів і засобів етнодизайну) нами враховано, що художня творчість сьогодні розглядається не лише унікальним засобом передачі виразності й краси, але й наділена багатогранним духовним змістом естетичного пізнання, осмислення, творення прекрасного і піднесеного в житті та мистецтві. Протягом усієї історії розвитку культури кожна людина в міру своїх можливостей прагнула прикрасити своє житло, зробити принадними і вигідними всі вироби, які її оточували: меблі, посуд, одяг, засоби виробництва тощо. Це стало надзвичайно актуальним у наш час, оскільки більшість людей усвідомлює значення краси і вигоди матеріального виробництва. Будь-який виріб має свою історію, і для нього характерна відповідна еволюція не тільки зовнішньої форми, а й технічних характеристик. Цей зміст несе в собі значний потенціал естетико-виховного впливу, тому студенти педагогічних вишів, майбутні вчителі трудового навчання, мають усвідомлювати вагомість вивчення основ дизайну та декоративно-прикладної творчості на уроках трудового навчання, роль яких полягає в розвитку художньої спостережливості, зорової пам'яті, вихованні широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку, спостереженні оточуючої дійсності і творчого її перетворення, творчої ініціативи їхніх учнів.

У змісті підготовки майбутніх учителів трудового навчання в рамках проблеми дослідження відображено, що за останнє десятиліття поняття «дизайн» міцно ввійшло в наше життя. Поступово приходиться розуміння того, що дизайн здатний активно впливати на естетичне почуття та комфортність існування кожної людини, але його потенціал цим далеко не обмежується, ще належним чином не оцінені можливості дизайну в освіті, у розвитку інтелекту. Між тим, виконуючи водночас кілька важливих функцій: відображальну, виховну, пізнавальну, комунікативну, дизайн стає школою творчого та ділового мислення [79], що обумовлює об'єктивну необхідність певного рівня компетентності вчителя з цього виду мистецтва. Залучення до дизайну учнівської молоді, крім сприяння виявленню та розвитку вроджених здібностей, буде допомагати наближенню шкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, виховання працелюбності, прагнення творити за законами краси в будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення школярів з художньо-проектною діяльністю, посиленої дизайнерської творчості є значним резервом підвищення

фаховості вчителя трудового навчання.

Сучасне навчання дизайну, як видно із суджень учених-педагогів (І. Волошук, Л. Загайкевич, Г. Левченко, В. Тименко та ін.), теоретиків та методологів у галузі дизайну (Є. Лазарєв, Л. Новикова, В. Плишевський, Ф. Погань, О. Чернишов, І. Штейн та ін.), можливе за умови обґрунтування теоретичних основ дизайн-освіти, зокрема теорії і методики навчання дизайну у процесі технологічної підготовки вчителя [255]. Досягнення цієї мети дозволить підвищити ефективність реалізації освітньої галузі «Технологія», розробити новий зміст трудового навчання, сприятиме успішному впровадженню основ дизайну не тільки в загальноосвітніх навчальних закладах, а й у позакласній гуртковій, студійній та клубній роботі. Для вчителя провідною метою і завданням дизайн-освіти визначаємо формування гармонійно розвиненої особистості, яка має значущі складники: науковий світогляд; аналітико-синтетичне, абстрактне й творче мислення; уяву, фантазію, інтуїцію; розумові здібності і почуття у їхній єдності і гармонії; трудові та художньо-конструкторські знання, вміння і навички; культуру праці; естетичні смаки; організаторські здібності.

У епоху науково-технічного прогресу, коли особливої актуальності набуває естетична діяльність особистості, педагогічна освіта має дати своїм випускникам загальне уявлення про всебічне поширення дизайну в житті сучасного суспільства, про перетворювальну діяльність людини в сфері художньої творчості, про важливість впливу оптимальної організації виробничого і побутового середовища сучасної людини. Педагогічна проблема змісту підготовки полягає в тому, щоб поєднати творчі інтереси і потреби майбутніх учителів із закономірностями навчального процесу. При цьому в якості умови розвитку естетичних творчих здібностей та умінь є правильна і своєчасна орієнтація студентів у змісті основних напрямів сучасного дизайну і завдань навчання. У процесі формування естетичних творчих якостей та умінь майбутніх учителів ми виділяємо два основних напрями розвитку творчих здібностей: перший має за мету розвиток індивідуальних здібностей шляхом набуття практичних умінь у процесі навчальної творчої роботи на заняттях із творчих дисциплін; другий – пов'язаний з питаннями виховного характеру і зумовлює формування творчих якостей особистості, зокрема, творчого складу мислення. Важливим аспектом дизайнерської освіти у підготовці вчителя трудового навчання є його готовність до творчого ознайомлення учнів із цим видом художньої діяльності, адже саме в шкільному віці активно формуються естетичні потреби, смаки, йде вибір майбутньої професії.

Іншим значущим аспектом діяльності вчителя є звернення до проблем національної самоідентифікації, що обумовлюється розвитком суспільства, його реакцією на зміни в економічній та політичній ситуації. У цьому сенсі розвиток творчої особистості на засадах етнодизайну є однією з форм опанування людством навколишнього середовища.

Творчість як психологічна й педагогічна категорія останнім часом стала суб'єктом особливої уваги з огляду на суспільно-політичні процеси, які відбуваються в Україні. Держава обрала шлях інтеграції до європейського співтовариства й поставила за мету забезпечення відповідності підготовки шкільної молоді світовим стандартам творчості. Учитель трудового навчання має усвідомлювати, що розвиток художньої творчості учнів є необхідним складником його професійно-практичної діяльності; що його першочерговим завданням є формування у кожного школяра готовності до практичної художньої творчості засобами дизайну. Учитель трудового навчання має бути готовим до того, що ознайомлення з елементами дизайну може відбуватися у будь-якому віці, чого не можна сказати про розвиток умінь творчо мислити, передавати емоції та почуття в художніх образах, втілюючи свій задум у творчих проектах, які виконують учні на уроках трудового навчання. Учитель має бути переконаним: роботи сучасних талановитих митців є засобом відродження здобутків поколінь, славної спадщини наших предків в умовах розвитку новітнього і традиційного мистецтва України. Щоб призупинити негативні явища в галузі народних художніх промислів, у процесі вивчення з учнями основ дизайну потрібно сприяти відродженню важливих для держави виробництв народних художніх виробів та національного сувеніру, збільшенню кількості робочих місць, вивченню, збереженню й пропаганді культурної спадщини українського народу, об'єднанню зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських організацій і наукових установ для відродження, охорони та збереження народних художніх промислів.

У процесі вивчення з учнями основ дизайну слід враховувати, що твори народного мистецтва у наш час потребують уваги й охорони. Якщо їх не берегти, то може поступово зникнути це джерело неповторної краси. Художня цінність цих унікальних речей не стала меншою, а, навпаки, із зменшенням їх кількості зростає. Раніше мистецькі якості народних виробів сприймалися невіддільно від їхньої ужиткової функції. Більшість людей, звикнувши до їх краси, сприймала її як щось само собою зрозуміле й звичне, цінуючи їх передусім саме з погляду корисності, практичної придатності для господарства.

У наш час функціональність тієї чи іншої речі, зробленої колись чи тепер руками народного майстра, вже не є головною. Цінуються насамперед її естетичні якості, тобто твори народного мистецтва зі сфери матеріальної переходять усе більше у світ духовних цінностей. А для того, щоб відчуті і зрозуміти справжню їхню вартість, уже потрібні певні знання про те, як народжуються ті чи інші твори народного мистецтва, чим відрізняються роботи майстрів, що живуть у різних місцевостях. Так само, як знає і цінує народ кращих композиторів, артистів, письменників, художників, він повинен знати і шанувати своїх кращих майстрів, творців вічно прекрасного, молодого й оптимістичного народного мистецтва,

усвідомлювати особливості українського національного дизайну.

Ідеї національного дизайну в сучасній Україні виникли закономірно – вони зумовлені потребою виображення українців у контексті культури загалом та проектної культури зокрема. Стан національного проектування визначається силовими впливами проектної ідеології – хто і що замовляє. Так історично склалося в Новому часі, що українське думання борсалось, в основному, між двома напрямками руської ментальності (архетипної закваски Трипільського стилю й суржикової закваски російського імперського стилю) та європейського (а тепер глобального) трибу життя. Українське як національно виразне намагається виборсатися з-під чужинського тисячоліттями, його сила завжди залишалася непоборною й сьогодні вже виразно постають смисли національного дизайну в Україні. Але немає шкіл дизайну й дозрілих педагогів сучасності, які б виростили на благодатній ниві народного ремесла. Та є історичний досвід творення українського дизайну й тільки він може постати як рушійна сила сучасного проектного мислення українців, відтак, це є одним із провідних завдань професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання у національних педагогічних вишах [209].

У державних школах і вишах, де вчать дизайну, поки що не створено належних умов для українського національного дизайнування, бо бізнесменами від науки й навчання це не вигідно. У результаті бізнесового геноциду української культури на нашій землі склалася когорта проєктантів середовища – архітекторів, дизайнерів та їхніх учителів, світогляд яких можна розглядати як сурогатний: їхні почуття народжені ніби нашою землею, а знання і ментальність спотворені ідеологією завойовників. При цьому парадокс – більшість із проєктантів оцінює власну світоглядну і професійну позицію як українську. Тож склалася надзвичайно проблемна ситуація визначення національного складника в ідеології проектної культури, яку мають опанувати майбутні вчителі трудового навчання для навчання учнів основ дизайну, котрі забезпечать реалізацію справжніх українських традицій і зразків українського дизайну.

До змісту основ українського дизайну, який народжується як самостійна галузь проектної культури українців та супідрядна галузь мистецтвознавства, відносять кращі спроби вчених теоретично осмислити взаємозв'язки архетипів, світогляду народу, його ментальності та результати художнього формотворення в контексті понять образу загалом та образу життя окремого народу чи людини зокрема. Саме ці взаємозв'язки становлять суть національної форми етнодизайну – відчуття життя, предметного середовища, своєрідного способу мислення.

Етнодизайн нині трактується як нова парадигма розвитку комплексу народної, ремісничої та професійної культури. Поняття «етнодизайн» не охоплюється дизайном ремісничим, хоча в більшій мірі ремісництво становить його формоутворювальне поле. Це синтетична дисципліна, яка вивчає конструктивно-будівну діяльність в межах етнокультури, генерує

розвиток конструктивного мислення як етнічного феномена. Предметом вивчення етнодизайну є не окремий предмет або предметне середовище, а культурний шар, репрезентований в тому чи іншому предметі, що утворений як доцільна конструкція [13; 42; 109; 191; 207; 253].

Проблема повноцінного використання елементів дизайну і етнодизайну в змісті трудового виховання школярів не є новою. Запровадження дизайнерської культури в національну систему освіти і підготовки вчителя трудового навчання надає реальні можливості наблизитися до розв'язання проблеми формування та розвитку творчої особистості на засадах автентичних художніх ремесел.

На важливості творчого розвитку учнів у навчальному процесі наголошували відомі педагоги А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський. У своїх працях вони обумовлювали способи і засоби залучення учнів до наукової, технічної, художньої творчості, вивчали можливості окремих навчальних дисциплін в організації творчої діяльності дітей [155; 254]. Тому на основі попередньо проведеного аналізу специфіки професійної підготовки вчителя трудового навчання нами розроблено зміст і визначено місце елективної дисципліни «Основи дизайну» в системі цієї підготовки.

Навчальний курс «Основи дизайну», що входить до варіативної частини підготовки, є універсальним і має сприяти формуванню необхідних знань, умінь і навичок у галузі дизайну однаково як у майбутнього вчителя, технолога, так і в підприємця. Сучасне поглиблення суперечностей між вимогами до особистості й діяльності вчителя трудового навчання та фактичним рівнем готовності випускників педагогічних освітніх установ до виконання своїх професійних функцій зумовлює вдосконалення типової системи підготовки педагога та поглиблення індивідуально-творчого характеру його діяльності. Неминучим наслідком технократичності й екстенсивності підходів в педагогічній освіті стало відчуження вчителя від суспільства та національної культури, від школи й учня, що привело до різкого зниження соціального статусу і престижу педагогічної професії, невідповідності системи підготовки вчителя суспільним потребам і загостренню низки освітніх проблем. Концепція професійно-педагогічної підготовки вчителя трудового навчання (Є. Романов) передбачає розширення сфер діяльності фахівця. Унікальність педагогічного вишу, на думку автора концепції, полягає в тому, що він здатний забезпечити якісну освіту, що дозволяє реалізувати себе в парадигмі суб'єкт-суб'єктних відносин, які на нинішньому етапі соціально-економічного розвитку мають вирішальне значення [219].

Підготовку майбутніх фахівців необхідно пов'язувати з соціально-економічною кризою, що поглиблюється, різким скороченням ринку робочої сили. У цих умовах потрібно формувати у випускника професійну компетентність і мобільність, творче мислення й відповідне ставлення до

дійсності. У контексті розгляду сучасної цивілізації як епохи проектної культури, а також враховуючи поліфункціональний характер професійної діяльності вчителів трудового навчання, навчання основ дизайну ми розглядатимемо як оволодіння універсальним творчим методом удосконалення всього матеріального, соціального й духовного середовища, що оточує людину. Перспективним у цьому сенсі визначаємо етнодизайн як основу дизайнерської підготовки майбутніх учителів трудового навчання, пошуку нових шляхів підвищення якості та професіоналізму фахівців (додаток А).

Зміст розробленої нами дисципліни «Основи дизайну» базується на інтеграції знань із навчальних предметів: фізики, хімії, математики, інформатики, економіки, історії, суспільствознавства, креслення, трудового навчання. Курс «Основи дизайну» покликаний об'єднати відокремлені знання, його інтегрований зміст спрямований на ознайомлення студентів із сучасними виробничими й невиробничими процесами з опорою на знання основ наук на рівні загальновиробничих закономірностей. Передбачається, що опанування змістом предмета «Основи дизайну» дасть цілісне узагальнене уявлення про аспекти сучасної візуальної дизайн-діяльності людини: місце самої людини в структурі суспільного виробництва, техніку та технологію як матеріальну основу створення візуальних носіїв інформації, економіку, організацію й управління виробництвом, наслідки діяльності, спрямованої на створення штучного предметного середовища тощо.

У системі професійної підготовки вчителя трудового навчання набуті знання з основ дизайну застосовуються при вивченні навчальних дисциплін «Основи технічного моделювання та конструювання», «Нарисна геометрія та креслення», «Технологічний практикум», «Технічна естетика та ергономіка», «Спецмалювання», а також під час проходження навчальних і виробничих педагогічних практик.

У різні історичні періоди вчителі-практики та науковці постійно зверталися до педагогічної мудрості й досвіду народного виховання підростаючого покоління. У працях О. Духновича, Я. Коменського, І. Песталоцці, К. Ушинського обґрунтовані принципи народності виховання, високо оцінюється роль народних традицій у вихованні молоді. Взаємозв'язок змісту декоративно-прикладної творчості з традиціями та звичаями висвітлено у працях А. Бакушинського, І. Богуславської, В. Василенка, В. Вишняківської, В. Воронова, В. Прядка, О. Рудницької, О. Савченко, В. Тименка та ін. Специфікою авторської навчальної програми «Основи дизайну» для майбутніх учителів трудового навчання є те, що поряд із традиційними темами, в ньому широко обґрунтоване застосування змісту й технологій етнодизайну в підготовці майбутніх фахівців.

Використання етнотрадицій у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання у світлі

концептуальних вимог, висунутих до оновленої української школи, має в собі великий освітній і виховний потенціал, з одного боку – спирається на визначну матеріальну та духовну культуру народу, глибоко національну за суттю, змістом і характером, а з іншого – спрямований на забезпечення гармонійного формування особистості на основі індивідуального підходу до розвитку її творчих здібностей. Система традицій і звичаїв українського народу є результатом його виховних зусиль протягом багатьох віків. Через цю систему народ відтворював себе, свою духовну культуру, свій характер та психологію в історичному процесі зміни поколінь. Спадкоємність поколінь, вірність дітей традиціям і звичаям батьків народ розглядав як основний закон свого життя. Практично залучаючись до традицій, звичаїв та обрядів, молодь вбирала в себе їхній філософський, моральний, психологічний та естетичний зміст, поступово розширюючи і зміцнюючи зв'язок з рідним народом, нацією.

Традицію (від лат. *traditio* – передача, оповідання, переказ) – у змісті навчальної дисципліни розглядаємо як те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства. Традиції присутні в усіх сферах матеріального і культурного життя, вони безпосередньо вплетені в процес життя, передусім здійснювалось у контексті реальної повсякденної праці. Традиціям властива своя складна структура, яка включає: ідеї і переконання, уявлення і погляди, ідеали і цінності праці, моральні принципи і норми, інтереси і потреби, почуття та емоції, звички та смаки. Форми реалізації традицій різноманітні. За поширенням вони можуть бути сімейними, регіональними, національними, загальнолюдськими; за змістом – прогресивними, консервативними, реакційними [191; 194].

До трудових традицій належать ті норми і звичаї, які пов'язані з організацією праці, її видами, способами виконання, виготовленням знарядь праці та їх використанням. Трудові традиції є найбільш стійкими. Особливою стійкістю вирізняються етнотрадиції. Народні трудові традиції є тим соціальним механізмом, за допомогою якого здійснюється наслідування й успадкування підростаючим поколінням морально-трудового досвіду. Узагальнений у традиціях, він природно впливає на погляди, переконання, норми поведінки, звички. Виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу нині розглядається як цілеспрямований процес становлення громадянина України, відтворення трудових, морально-побутових, художньо-естетичних знань, умінь і навичок, які були засвоєні й запроваджені у життя народом впродовж усього періоду його існування. Тому до змісту елективного навчального курсу «Основи дизайну» включено теми з етнодизайну (змістовий модуль 3) (додаток А).

Отже, при розробленні змісту підготовки враховувалося, що в наш

час декоративно-прикладна творчість є ефективним засобом ціннісного ставлення до українських трудових традицій, тому відбір і розвиток кращих народних традицій має велике культурно-виховне значення у процесі вивчення основ дизайну. Наповнюючи побут, оточуючи людину в повсякденному житті, національне мистецтво сприяє вихованню патріотизму, громадянських якостей, почуття належності до свого народу.

Образ сучасного вчителя мусить поєднувати педагогічні технології з його особистістю, досвідом, системою цінностей. Осмислення суспільних вартостей вимагає нових підходів до організації фахової підготовки майбутніх учителів і вказує на включення до неї культурологічних факторів з урахуванням художніх традицій минулого. Студенти мають глибоко розуміти, що народне мистецтво – найдавніший вид мистецтва, початки якого губляться в глибині віків, коли художня творчість ще не була відділена від трудової та культової діяльності людини. Учитель трудового навчання має бути готовим до ознайомлення учнів з окремими видами декоративно-прикладної творчості (що може носити форму бесіди, в процесі якої демонструються найкращі зразки виробів народних умільців). Наприклад, до актуальних виробів декоративно-прикладної творчості, що є прикрасою та водночас оберегом, відносяться писанки. У писанкове мистецтво вкладена життєва мудрість народу, його розуміння краси, щедрість художнього обдарування народних майстрів, безпосередність сприйняття ними оточуючого світу.

Вивчення народного дизайну є засобом, який сприяє вирішенню професійних задач у сфері естетичного виховання і художньої освіти підростаючого покоління шляхом розвитку художньо-творчих уявлень, духовних потреб, уяви, навичок оцінювання творів мистецтва.

Уплив народного мистецтва на розвиток особистості став предметом вивчення відомих науковців – О. Данченка, Д. Джоли, І. Зязюна, В. Лосюка, Д. Тхоржевського та ін. Проблемі вивчення студентською та учнівською молоддю декоративно-прикладної творчості присвятили свої дисертаційні дослідження Л. Оршанський, В. Радкевич, Л. Савка, В. Титаренко, С. Ткачук та ін.

Декоративно-прикладна творчість охоплює цілий комплекс художньо-естетичних відношень особистості до дійсності, її перетворення у творчій діяльності. Вивчення властивостей різних природних матеріалів, їх художньої обробки, а також підвищення професійної майстерності і творчого рівня в оволодінні технікою і технологією різних видів декоративної творчості мають бути взаємопов'язані, щоб забезпечити найбільш ефективні умови формування творчих здібностей молоді.

На перший погляд здається, що трудове навчання, в основі якого лежать практичні заняття з обробки найпоширеніших матеріалів: металу, деревини, тканин та харчових продуктів, за своєю культурологічною насиченістю не може жодною мірою суперечити з багатьма іншими предметами. Насправді ж воно має величезні потенційні можливості

культурного і мистецького розвитку школярів, які на практиці можливості реалізуються далеко на повністію. Світ декоративних образів, яскравих кольорів, простих і доступних творів декоративно-прикладної творчості захоплює дітей, викликає насолоду, одухотворяє їх, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт. Подальше глибоке спілкування зі світом прекрасного активізує емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує духовне відчуття, формує елементи образного мислення. Нагромаджений емоційний досвід пробуджує в людині художника з високою культурою і гамою відчуттів, веде до удосконалення інтелекту.

Художня праця включає учня в творчу діяльність, яка стимулює формування стійкого інтересу до праці, формує естетичне розуміння навколишнього середовища, надає можливість набуття спеціальних художніх вмінь та навичок, розвиває власні особистісні якості.

Через творчу працю, яка дає максимальну можливість розкрити всі сторони людської особистості, йдуть найактивніші процеси творчої матеріалізації духу, самовиявлення і самоствердження людини. Трудові процеси, які лежать в основі майстерності, викликають до дії уяву, фантазію, без яких не існує емоційної культури людини, формують цінні риси характеру: почуття власної гідності, цілеспрямованість, наполегливість у подоланні труднощів, вміння створювати чудові вироби.

Щоб визначити ті додаткові можливості, які створює трудове навчання для занять учнів мистецтвом та вивченням основ дизайну, необхідно врахувати, що предметами декоративно-прикладної творчості, які вивчаються на уроках, є твори, призначені для практичного використання, декоративність визначається їх формою, матеріалом, з якого вона виготовлена, а також художньою обробкою й оздобленням: розписом, різьбленням, нанесенням рельєфу, покриттям лаком тощо. Це означає, що початковим етапом роботи є матеріальне творення предмета шляхом ліплення (глина), вирізання, виточування, випилювання, склеювання, зварювання (метал), ткання, в'язання, розкроювання, вишивання (тканини, волокнисті матеріали) тощо.

Уже на цьому початковому етапі творення проявляються дві складові декору – формоутворення і текстура матеріалу. Ясна річ, що той, хто зовсім не знайомий з властивостями і технологією обробки дерева, металу, тканини чи іншого матеріалу або ж не має відповідних інструментів і обладнання, той не може перейти до завершальних етапів декорування. Умови шкільних майстерень, теоретичні знання (з основ техніки, матеріалознавства і конструювання) та практичні вміння (виконання ескізів, володіння інструментами, правильне чергування технологічних операцій), які становлять зміст трудового навчання, повністю або частково вирішують ці проблеми. Таким чином, трудове навчання здатне забезпечити техніко-технологічну складову занять з основ етнодизайну [48].

Писанкарство нині стає важливим аспектом системи художньої освіти. Оволодіння цим мистецтвом долучає студентів до духовної спадщини народу, до традицій національної культури, збуджує інтерес до народної творчості, воно є добрим помічником у процесі виховання людини, так у формуванні її духовного світу, розкриваючи красу світу, несучи високі думки й почуття. Під час занять із писанкарства у майбутніх учителів трудового навчання розвивається і формується художньо-естетичний смак, окомір, чіткість виконання певних рухів, акуратність, створюються уявлення про гармонію – єдність форми, ліній, кольору і змісту. У роботі з писанкою завжди присутня новизна, є місце для творчого пошуку й відповідно потенціал досягти високих результатів. Якщо студенти під час виконання писанки отримують моральне задоволення та естетичну насолоду, то це відчуття вони будуть нести крізь роки. Чудовий настрій у процесі роботи й радість від процесу творчості – усе це є дуже важливим для загального розвитку фахівця.

Змістом елективної дисципліни «Основи дизайну» передбачено, що на заняттях із усіх тем етнодизайну необхідно поєднувати теорію і практику: приділяти особливу увагу вивченню термінології, походженню основних традиційних мотивів і застосуванню їх у композиційній будові орнаментів. Слід звертати також увагу на обов'язковість збереження декору народних оригіналів у сучасній мініатюрі. Кожному вільно творити нові узорні та добирати фарби, але треба мати глибокі знання та великий талант, щоб творити щось принципово нове, згідно з традиціями і символікою писанки, тому, дотримуючись старовинних звичаїв у створенні сучасних писанок, необхідно дбати про обережне вплетення сучасних мотивів.

Необхідно також усвідомлювати: творчий підхід до створення орнаментального образу, декоративних зображень ґрунтується не лише на отриманих знаннях при вивченні предметів зображувального мистецтва, але й на враженнях, отриманих безпосередньо від спілкування з середовищем, тому на початковому етапі формування знань з цього виду дизайнерської діяльності досить важливим є правильне формулювання цільової настанови – визначення обсягу матеріалу, що підлягає вивченню, його новизни, можливостей формування творчих здібностей у процесі перетворювальної діяльності. Практичне втілення орнаментальних композицій на матеріалі – необхідна умова при створенні художніх виробів, адже саме в орнаментуванні проявляється почуття міри, естетичний смак студента.

Нами виокремлено при визначенні змісту підготовки, що важливим видом декоративно-прикладної творчості є сучасне бісерне рукоділля, яке має значний потенціал з позицій психолого-емоційного й інформаційного впливу. Декоративно-прикладну творчість визначають як мистецтво, що має свій власний художній сенс і декоративну образність, і разом із тим безпосередньо пов'язана з побутом людей, як складник предметного

середовища, що оточує людину; як вид мистецтва, що виник із виділенням ремесла. Зазначимо, що художня цінність бісерної вишивки розкривається лише у взаємодії двох функцій: утилітарної та художньої. Вивчення традицій декоративно-прикладної творчості розвиває відчуття композиції, ритму, кольору, виховує смак, уміння визначати художній рівень виробу. Бісерне рукоділля проникає в різні ситуації духовного й матеріального життя людини, воно формує індивідуальний художній смак, є джерелом для сучасного дизайну.

Студенти у процесі фахової підготовки засвоюють моральні ідеали національної культури, оскільки бісерне рукоділля накопичило унікальний досвід колективної й індивідуальної творчості, ручної праці. Упродовж століть створювалися вироби, що сформувалися як об'єкти гармонійного матеріального предметного середовища, яке оточує людину і служить їй. Існуюча в бісерному рукоділлі національна стилістика й художня образність відповідали високим критеріям художньої якості, відображали традиції народу. Митці багатьох поколінь завжди знаходили і будуть знаходити в арсеналі народного мистецтва риси, співзвучні сучасності. У наш час існує стійкий інтерес фахівців до тих сфер народного мистецтва, які спрямовані на створення досконалих естетичних і практичних виробів. Значною мірою цей інтерес зосереджений у сфері дизайну, об'єкти якого поєднують у собі сукупність естетичних, функціональних, ергономічних і технологічних властивостей. Усі ці риси притаманні й виробам з бісеру, а, отже, створення нових виробів на основі етнічних мотивів і знаків можна вважати дизайном.

Вивчення цього модулю програми навчального курсу «Основи дизайну» дає змогу: ознайомити майбутніх учителів з технологією виготовлення бісерних виробів; формувати вміння оцінювати художню цілісність виробу, враховуючи композиційне вирішення; самостійно виконувати складні художні роботи. Майбутні учителі трудового навчання мають знати, що бісерне рукоділля, зокрема ткання бісером, варто включати в гурткову роботу зі школярами. Крім того, ознайомлення з декоративними можливостями бісерного ткання необхідно здійснювати і в процесі позакласної виховної роботи на народознавчому матеріалі, тому використання національно-виховних традицій українського народу стане в пригоді творчому вчителю трудового навчання у його навчально-виховній діяльності з дітьми. Таким чином, бісерне рукоділля спрямовує вчителя трудового навчання на розвиток творчих здібностей учнів, дає можливість систематизувати уяву, вчить дітей розуміти характер образів, логіку їх розвитку, життєвий зміст; сприяти емоційному ставленню учнів до мистецтва, активному емоційно-естетичному смаку і творчій активності під час виготовлення виробів із бісеру, прагненню розкрити себе, втілюючи свій задум в оригінальні й неповторні витвори. Цей вид етнодизайну покликаний виховувати потребу берегти, продовжувати і примножувати традиції народної творчості, сприяти поповненню власного

естетичного досвіду сприймання творів народного мистецтва, оволодінню уміннями й навичками, необхідним для активної творчості діяльності за мотивами творів народного мистецтва, забезпечувати їх активну популяризацію.

Важливим засобом етнодизайну вважаємо народну вишивку, а найбільш ефективним засобом її вивчення майбутніми вчителями трудового навчання дослідження життєвого і творчого шляху відомих майстринь, таких як, наприклад, відома майстриня В. Роїк.

При розробці змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну нами враховувалося, що для художньо-творчої діяльності особистості характерними є основні елементи творчого процесу, які полягають в ознайомленні з явищами навколишнього середовища, у їх творчому переосмисленні, кристалізації ідеї на рівні свідомості та її усвідомленому вираженні зовні. Творчий склад мислення особистості характеризують уміння художнього переосмислення дійсності та структурологічна послідовність протікання творчого процесу. Навчити творчості можна лише за умови творчого складу мислення вчителя, яке відіграє вирішальну роль у переробці матеріалу дійсності в художній витвір. Творче мислення забезпечує здійснення творчого процесу на всіх його етапах і створення при цьому оригінального твору мистецтва, воно обумовлює розвиток, бо є вираженням думки, творчих ідей. Характеристиками творчого складу мислення є асоціативність, логічність, образність. Асоціативне мислення необхідне для «прориву» звичайних логічних операцій, являє собою зв'язок між окремими уявленнями, при якому одне з них викликає інше. Функціональна роль учителя у творчому процесі міститься в підтримці в учня здатності мислити не так, як інші, без встановлених рамок, відчуваючи широту простору. Саме у цьому й міститься виражальна сила будь-якого визначного художнього твору, не виключаючи при цьому важливості впливу емоційно-почуттєвої сфери як учителя, так і учня [79].

Роботу студентів – майбутніх учителів трудового навчання – супроводжують і впливають на неї різні позитивні й негативні емоційні стани: задоволення і незадоволення процесом і результатом праці, упевненість і сумніви, прагнення до мети, бадьорий і пригнічений, радісний або сумний настрій, що по-різному може впливати на процес творчості. Емоційність художньої думки створює особливий духовний зміст твору. Власне мистецтво дизайну розвиває творчий склад мислення і є шляхом виховання та професійного становлення; не стільки предмет, якому потрібно навчати, скільки метод навчання будь-якому і всім предметам.

Шкільні програми трудового навчання дозволяють учителям варіювати при виборі змісту, форм і методів роботи для успішного розвитку творчих здібностей школярів. Крім того, на уроках учитель повинен створювати умови для більш плідної та творчої роботи школярів.

У «Концепції національного виховання» відмічається: «Розвиток індивідуальних здібностей талановитої молоді, забезпечення умов їх самореалізації є пріоритетним напрямком виховної роботи. Для пошуку, виявлення і підтримки національних талантів необхідно потурбуватись про задоволення різнобічних потреб учнівської молоді у сфері науково-технічного, художнього та декоративно-прикладного мистецтва» [57].

Під «творчістю» зазвичай розуміється діяльність, результатом якої є створення «нового», «ніколи раніше не існуючого», «оригінального». Л. Виготський писав: «Звичайно, найвищий прояв творчості до цих пір посилюється тільки небагатьом добірним геніям людства, але в щоденному оточуючому нас житті творчість є необхідна умова існування, і все, що виходить за межі рутини і в чому міститься навіть йота нового – зобов'язане воно своїм виникненням творчому процесу людини» [60, с.39].

Чисельні спостереження за працею учнів переконують у тому, що будь-який вияв ними майстерності у праці позитивно впливає на виховання естетичного ставлення до дійсності. Відчуття краси своєї праці, почуття задоволення тим яскравіше, чим відчутніші її результати, її кінцевий підсумок. Отже, у результатах праці концентрується, проявляється не лише моральна, а й естетична сутність особистості. У статті «Виховання в праці» А. Макаренко писав: «Творча праця можлива тільки тоді, коли людина ставиться до роботи з любов'ю, коли вона свідомо бачить у ній радість, розуміє користь та необхідність праці, коли праця робиться для неї основною формою прояву особистості та таланту» [155, с. 142].

Досвід показує, що в уяві дітей естетична цінність праці багато в чому визначається її суспільно-корисною спрямованістю. Якщо учень знає, що результати його діяльності потрібні людям, він не лише відповідальніше підходить до справи, а й прагне виконати її якомога краще. Отже, усвідомлення суспільної цінності породжує розвиток мислення, відповідальності та радості.

Для вчителя трудового навчання завдання навчання учнів основ дизайну не має зводитися лише до формування у них певних умінь і навичок, але й повинно передбачати широкий спектр виховних цілей: виховання естетичного ставлення школярів до дійсності; розвитку творчого натхнення, яке характеризує загальний розвиток особистості. Розвиваючи в учнів естетичний смак, емоційне ставлення до навколишнього середовища, необхідно розвивати мотиви їхньої діяльності, творче мислення. Підготовка школярів на уроках трудового навчання засобами дизайну до майбутньої професійної, творчої діяльності має величезне значення для виховання у них інтересу до мистецтва, історії, культури та для власного професійного самовизначення.

Вивчення досвіду включення змісту дизайну в систему педагогічної освіти майбутніх учителів та естетичного виховання учнів, аналіз відповідної літератури засвідчують, що існує низка поглядів та підходів до розв'язання цього завдання. Для початкового ознайомлення з дизайном на

заняттях із декоративно-прикладної творчості у змісті кожної теми виділяється блок художньо-проектної діяльності, що дає можливість систематично, послідовно, комплексно засвоювати програмний технологічний матеріал і одночасно основи дизайну. Вирішити проблеми вдосконаленого вивчення основ дизайну на заняттях можна шляхом зміни змісту та методів навчання на основі врахування специфіки художньо-проектної діяльності, особливостей її опанування та раціонального співвідношення теоретичної і практичної діяльності. Це дозволяє створити систему естетичного виховання студентів, яка зможе забезпечити необхідні передумови послідовного відкриття світу дизайну – від пізнання історії розвитку до сучасного стану цього виду діяльності, від формування фундаментальних понять про художньо-проектну діяльність до засвоєння елементарних умінь та навичок перетворення навколишнього середовища.

2.2. Методика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну

Для визначення комплексу методів, прийомів, організаційних форм і видів діяльності майбутніх учителів трудового навчання розглянемо в контексті проблеми дослідження специфіку професійно-педагогічної діяльності вчителя цього фаху. Усю діяльність учителя трудового навчання можна розподілити на дві частини: перша – підготовка, планування, попередня побудова всього ходу навчально-виховного процесу; друга – здійснення цього процесу, тобто його виконання із задалегідь продуманим і підібраним змістом навчання й виховання, методами, засобами й умовами навчально-пізнавальної діяльності учнів. Відповідно, вчитель застосовує групи методів: організації творчої діяльності учнів з основ дизайну; культурологічного синтезу; образотворчої грамотності; конструювання і моделювання; метод проектів; методи інформаційно-комунікаційних технологій; художньо-біографічні методи (див. рис. 2.1).

Передбачено, що професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну відповідає загально педагогічним і спеціальним принципам:

– принцип зв'язку теорії з практикою передбачає, що теоретичні знання мають бути перетворені в узагальнені способи діяльності, доведені до рівня операцій; необхідним є синтез теоретичних і практичних знань, оволодіння методологією застосування теоретичних знань для розв'язання конкретних професійно-педагогічних завдань [139];

– принцип системності й цілісності означає, що ґрунтовна професійна освіта характеризується цілісністю, взаємозв'язком і взаємодією її складників, наявністю системоутворювальних ознак; зміст підготовки спрямовується на виділення системоутворювальних знань і вмінь, які стають основою для нагромадження інших знань і вмінь;

виділення системи основних понять, розгляд їх у цілісності впорядковує всю поняттєву структуру навчального матеріалу, закладаючи основи всієї системи знань, зміцнюючи внутрішні зв'язки фундаментальних понять, забезпечуючи їхній прояв на конкретних фактах і явищах дійсності;

– принцип безперервності й наступності визначає, що підготовка ґрунтується на сформованих раніше знаннях і вміннях при вивченні різних навчальних дисциплін, які мають бути залученими до процесу безперервного осягнення студентом елементів педагогічної діяльності; передбачається пріоритетність освітніх цінностей, забезпечення умов для безперервного інтелектуального й культурного розвитку та самоосвіти;

– принцип інтеграції й диференціації психолого-педагогічних, предметних і методичних знань означає, що методична підготовка майбутнього вчителя трудового навчання має бути спрямованою на формування вмінь самостійно інтегрувати знання з різних галузей науки, обирати найбільш доцільні методи і засоби навчання; інтеграція психолого-педагогічних, дизайнерських та методичних знань дає можливість значно повніше описати умови перебігу певного педагогічного явища [124; 139];

– принцип саморозвитку особистості передбачає забезпечення ефективної підтримки розвитку й стимулювання процесів самореалізації, спрямованих на формування професійних рис майбутнього вчителя трудового навчання; набуття досвіду цілеспрямованого самопізнання та особистісного зростання у сфері дизайн-освіти, адже тільки особистість із вираженою самосвідомістю здатна оцінити власну й іншу індивідуальність, актуалізувати внутрішній творчий потенціал, стати суб'єктом саморозвитку;

– принцип функціональної повноти передбачає, що підготовка не може ефективно функціонувати, якщо набір її значущих компонентів не є функціонально повним, відповідно будь-яка система, зокрема педагогічна, не може ефективно функціонувати, якщо набір її елементів не є функціонально завершеним;

– принцип діяльнісно-компетентнісного розуміння підготовки передбачає перетворення процесу навчання у процес отримання знань, умінь, навичок і досвіду діяльності з метою досягнення професійно й соціально значної компетентності; цей принцип тлумачимо в контексті практико-орієнтованого навчання, в основі якого знаходиться доцільне сполучення фундаментальної та професійно-прикладної підготовки з основ дизайну [133; 230];

– принцип інваріантності й універсальності для оволодіння узагальненими видами діяльності, що забезпечують рішення безлічі часткових завдань педагогічного характеру; інваріантні знання й уміння, які не залежать від конкретних технологій і засобів навчання, дозволяють реалізувати підготовку майбутніх учителів на високому рівні ефективності, водночас необхідно забезпечити можливість студентам

адаптувати інваріантні знання й уміння для різних видів дизайнерської професійно-педагогічної діяльності [139].

Готуючись до навчального процесу, учитель трудового навчання виконує таку роботу:

1. Відбирає навчальний матеріал для вивчення школярами. Спираючись на навчальні програми, підручники і навчально-методичні рекомендації та враховуючи пізнавальні можливості учнів, визначає його зміст, обсяг і розподіляє по уроках та інших заняттях, тобто планує вивчення навчального матеріалу за часом і формами навчання.

2. Визначає структуру запланованих методів навчання, зміст і характер пізнавальної діяльності учнів.

3. Готує різні засоби навчання: плакати, таблиці, моделі, макети, реальні об'єкти, креслення, ескізи, технічні малюнки й інші засоби наочності; добирає необхідні технічні засоби навчання, засоби програмованого навчання і контролю тощо.

4. Проводить відбір об'єктів праці учнів. Розробляє технологію виготовлення цих об'єктів. Визначає необхідний конструкційний матеріал для виготовлення виробів, виконує заготовки, підбирає робочий і вимірювальний інструмент та пристосування. Потім, зазвичай, перш ніж дати завдання виготовляти ці вироби, сам виконує їх, що дозволяє уточнити технологію виготовлення виробу і зробити зразок, який слугуватиме засобом наочності для учнів.

5. Планує хід кожного майбутнього навчального заняття, розробляючи сценарій його проведення, фіксуючи це письмово в планах-конспектах уроків [124; 257].

Разом із проектуванням і плануванням змісту навчального процесу визначаються методи й засоби виховної діяльності, для чого встановлюється рівень вихованості окремих учнів і колективу загалом. На цій основі підбираються різні види виховуючої діяльності, за допомогою яких розвиваються інтелектуальні, духовно-етичні, фізичні й інші якості особистості, потім плануються й безпосередньо організаційно готуються виховні заходи і ситуації. Реалізуючи заздалегідь спланований навчально-виховний процес, учитель трудового навчання забезпечує:

– систематичне викладання навчального матеріалу, використовуючи для цього різні методи навчання: розповідь, пояснення, бесіду тощо; керує увагою учнів, постійно активізуючи її, ілюструє матеріал прикладами, фактами, застосовуючи різні засоби наочності;

– керівництво пізнавальною діяльністю учнів, роботою із застосування й закріплення знань, формування вмінь і навичок (значне місце в роботі вчителя трудового навчання займає діяльність із безпосередньої організації і керівництва практичними роботами учнів); постійно контролює всю навчально-пізнавальну діяльність учнів і оцінює її результати;

– організацію виховної діяльності, у якій формуються і

закріплюються соціально значущі якості особистості та світогляд учнів. У процесі навчання і в спеціально організованій виховній діяльності педагог також постійно контролює, як формуються ті або інші якості учнів, оцінює результати виховання [124].

Таким чином, методична підготовка вчителя трудового навчання до навчання учнів основ дизайну має включати декілька аспектів: загальну методичну підготовку вчителя; комплекси, методик вибору об'єктів творчості учнів і методик планування процесу дизайнерського проектування; засоби організації такого проектування.

Організуючи творчу роботу з того чи іншого виду дизайну, педагог повинен уміти здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до учнів, використовувати для цього різні за рівнем складності завдання, які можна розділити на кілька груп: 1) репродуктивні завдання на відтворення за зразком; 2) пошукові завдання, пов'язані з відшукуванням відомостей, фактів, об'єктів; 3) логічно-пошукові завдання, здебільшого пов'язані з удосконаленням конструкції вже відомих об'єктів або виробів; 4) творчі завдання, спрямовані на створення нових об'єктів чи виробів. Крім того, зміст завдань має відповідати основним темам шкільної програми, враховувати рівень знань, умінь і навичок учнів, їх творчого мислення. Учителеві трудового навчання потрібно створити умови для того, щоб учні застосовували свої вміння в наближенні до реальної обстановки, для чого варто неухильно дотримуватися принципу перманентності (безперервності) формування в школярів творчих здібностей від класу до класу [230; 257].

У епоху глобалізації та інформатизації світове співтовариство визнає, що саме культура покликана сприяти новим взаєминам України з іншими народами, формуванню нового мислення і поведінки. Усвідомлення значущості культурної спадщини сприяє освоєнню нового способу життя. Саме з цих позицій оцінюють роль і місце дизайнерської діяльності учителя трудового навчання. Безумовно, що діяльність учителя цього фаху ускладнюється відповідно до змін, що відбуваються у суспільстві і виробництві. Сьогодні школа націлена на виконання загальноосвітньої функції, а отже, відповідно, повинен змінитися і зміст трудового виховання. Школа не повинна готувати кваліфікованих робітників та інженерів, швачок та кухарів; сучасна школа повинна забезпечувати умови для реалізації творчих особистих потреб учнів та надавати можливості для їхньої самореалізації.

У процесі підготовки вчителя трудового навчання необхідно дотримуватися загальних функцій дидактичних методів:

1) афективна (здатність викликати позитивне емоційне ставлення до навчального матеріалу, почуття задоволення, захоплення);

2) когнітивна (здатність проникати в думки, сприяти кращому розумінню матеріалу, утворенню цілісної системи знань, викликати інтелектуальні почуття, розвивати мислення, уяву, спостережливість);

3) аксіологічна (сприяння формуванню особистих оцінних суджень і ставлень, вплив на систему цінностей, розвиток пізнавальних, творчих, естетичних потреб, формування стійких пізнавальних інтересів);

4) праксеологічна (формування досвіду репродуктивної і творчої діяльності, інтелектуальних, прикладних, дослідницьких, творчих умінь, досвіду спілкування і творчої взаємодії з іншими суб'єктами) [124; 133; 230].

Необхідно також враховувати, що сучасна шкільна освіта є профільною, метою профільного навчання вважають забезпечення загальноосвітньої підготовки учнів, їхня поглиблена допрофесійна підготовка, спрямування старшокласників на раннє життєве та професійне самовизначення. Концепцією профільного навчання в старшій школі серед основних напрямів профілізації в технологічному напрямі визначено і навчальний профіль «Дизайн», який реалізується під час викладання за програмами «Основи дизайну», «Ландшафтний дизайн», «Промисловий дизайн», «Етнічний дизайн», «Графічний дизайн», «Дизайн середовища». Підготовка вчителя трудового навчання до викладання дизайну у старшій школі – це необхідність, що обумовлена сучасними потребами суспільства. Одним із головних завдань підготовки майбутніх учителів трудового навчання є формування у них професійної готовності до творчої професійної праці, вдосконалення системи знань про діяльність, її цілі, способи, засоби і умови протікання, а також реалізація взаємозв'язків практичних і теоретичних знань про неї. Пошук можливостей підвищення рівня узагальнення формованих знань про діяльність є однією з проблем формування методик навчання майбутніх учителів трудового навчання. Для вирішення цієї проблеми необхідна така організація практичного досвіду студентів, яка ґрунтується на методах, що інтегрують завдання проектування і виготовлення (виконання в матеріалі) виробів у сфері технологій і декоративно-прикладної творчості, можливих до застосування як у програмі технологічної підготовки учнів загальноосвітньої школи, так і програмах педагогічного навчального закладу.

Основне завдання вчителя трудового навчання при організації творчої діяльності учнів – добитися їхньої можливої самостійності на кожному з етапів роботи над дизайнерськими проектами. Проте вчитель має проектувати не лише навчально-виховний процес, але і включати в нього виробничий процес виготовлення об'єктів із різних конструкційних матеріалів, технологію цього процесу, необхідні робочі й вимірювальні інструменти тощо [124]. Ці методи професійної діяльності відповідає змістові типових професійних завдань інженера-технолога і становлять специфіку діяльності вчителя трудового навчання. Відповідно, методика підготовки майбутніх учителів трудового навчання має враховувати певні вимоги, що дозволило б ефективно застосувати отримані знання, вміння і навички з основ

дизайну.

Технологічну підготовку майбутнього вчителя трудового навчання вчені визначають у широкому і вузькому сенсі. До широкого розуміння поняття «технологічна підготовка» ми, за Є. Романовим, включаємо всю наочну підготовку майбутнього фахівця, здійснювану за схемою «загальнотехнічна – технологічна – творчо-конструкторська підготовка»:

а) *загальнотехнічна підготовка* – базова, інваріантна підготовка, становить каркас спеціальної (технологічної і творчо-конструкторської) підготовки фахівця; її основою є політехнічні знання, навички і вміння;

б) *технологічна підготовка* – забезпечується оволодінням знаннями, трансформованими до рівня вмінь і навичок з розробки технологічних процесів виготовлення виробів, здійснюваними за єдиним алгоритмом технологічного проектування: вибір матеріалу для виготовлення виробу – оцінка технологічності конструкції виробу (як, у першу чергу, принципової можливості його виготовлення відповідно до вимог креслення в конкретних виробничих умовах) – вибір заготівки і способу її отримання – розробка маршрутної технології виготовлення – розробка операційної технології виготовлення деталі. Основою технологічної підготовки вчителя в цьому сенсі є технологічне проектування, яке дозволяє сформулювати здібність до оцінки можливості виготовлення виробу в даних умовах виробництва (наявність устаткування, інструментів, пристосувань тощо) відповідно до вимог креслення, за умови оптимізації (забезпечення мінімальної собівартості виробу і максимальної продуктивності) технологічного процесу;

в) *творчо-конструкторська підготовка* – полягає в набутті навичок проектування і конструювання об'єкта виробництва (дизайнерська діяльність), розрахунок показників, що забезпечують його функціонування і довговічність в обумовлених умовах експлуатації, на основі знання технології виготовлення даного об'єкта (можливості отримання форми і заданих властивостей при існуючому рівні виробничого й технологічного оснащення) [219].

Усе назване вище зумовлює використання широкого арсеналу форм і методів художньо-естетичного виховання учнів для майбутнього застосування їх учителем у навчальному процесі та в умовах позашкільної роботи, зокрема – творчих студій, коли педагог може в більшій мірі проявити свою індивідуальність, використати авторську методіку, врахувати інтереси кожного школяра; коли перевага може надаватися різним напрямам художньо-проектної діяльності: артдизайну, промисловому, архітектурному дизайну, етнодизайну, дизайну одягу тощо. Для порівняння, японські спеціалісти з дитячої художньо-проектної творчості виділяють три основні напрями: декоративний дизайн, інформаційний дизайн та дизайн речей, причому важливішим із цих напрямів вважається дизайн речей. Специфіка студійної роботи дає

можливість для індивідуального розвитку творчих здібностей школярів. Активному освоєнню матеріалу, творчій самореалізації учнів буде сприяти дотримання методичних принципів, широке охоплення об'єктів для творчості, розкриття індивідуальних здібностей учнів, рух від знань до творчої діяльності, використання різноманітних матеріалів, у тому числі нетрадиційних та недорогих.

Дизайнерський компонент професійної діяльності ставить перед майбутніми вчителями трудового навчання також завдання пошуку національного стилю та форми, гуманного ставлення до навколишнього середовища. Успішність навчання і виховання в значній мірі залежить від учителя, від його підготовки у вищому педагогічному закладі. Студенти педагогічних вишів – майбутні вчителі трудового навчання – мають усвідомлювати, зокрема, величезне значення вивчення декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну на уроках трудового навчання, роль яких полягає в розвитку художньої спостережливості, зорової пам'яті, вихованні широкої художньо-естетичної культури і художнього смаку, спостереження оточуючої дійсності і творчого її перетворення, творчої ініціативи їхніх майбутніх учнів [230; 257].

Поглиблене вивчення з учнями основ дизайну передбачає види діяльності, які дають змогу розкрити особливості певного напрямку творчості, причому найбільш актуальними є завдання створення авторських робіт. Студенти мають чудову можливість для творчого самовираження, оскільки із запропонованих варіантів відбираються найкращі, найоригінальніші, у яких відображені нестандартні ідеї створення виробу. Таким чином, на заняттях створюються необхідні передумови для формування естетичного смаку студентів, закладається широка база умінь та навичок, яка дає можливість майбутнім учителям у подальшій діяльності реалізувати свої творчі потенціали в конкретно обраному напрямі дизайну.

Важливим аспектом дизайнерської освіти є готовність учителя до знайомства учнівської молоді з цим видом художньої діяльності, адже в шкільному віці активно формуються естетичні потреби, смаки, проходить вибір майбутньої професії, причому, залучення школярів до знань про дизайн важливе як для майбутніх фахівців, так і для споживачів продуктів цього виду діяльності. Пріоритетним завданням у сфері інтеграції трудового навчання та дизайну варто вважати оволодіння майбутніми вчителями комплексом методів з використання дизайну-освіти у своїй діяльності, що зумовлює нові вимоги до методичних основ підготовки вчителів трудового навчання (технологій), котрі мають *уміти*: складати контрастну композицію із геометричних фігур; виконувати ритмічну композицію; здійснювати кольорову розтяжку на площині; визначати спектр хроматичних кольорів; виконувати художньо-конструкторський аналіз виробу; виконувати послідовність здійснення естетичного аналізу виробу; розробляти та виготовляти інформаційну продукцію з

шрифтовими текстами; гармонійно поєднувати базові та замінюючі знакові системи; розробляти та виготовляти рекламну продукцію; розробляти та виготовляти упаковку для виробів; працювати з прикладними комп'ютерними програмами з дизайн-проекування; розробляти та виготовляти елементи фірмового стилю; розробляти, виготовляти та користуватися основними елементами виробничої графіки; виконувати проектування плану присадибної ділянки школи; розробляти найпростіші орнаменти для різьблення по дереву; виготовляти писанки; розробляти та виконувати сувеніри із тканини (український національний костюм – регіональний зразок); виконувати оздоблювальні роботи з різних матеріалів; дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, правил безпечної праці та належної організації робочого місця.

Сфера дизайнерської діяльності при підготовці майбутнього вчителя трудового навчання визначається специфікою його художньої підготовки через прояв ціннісного ставлення до певних видів своєї практичної діяльності – художньої обробки матеріалів (природних, текстильних тощо) у процесі власної практичної, прикладної діяльності, наприклад, зі створення композиції костюма. Загальновідомо, що в основі художньої творчості лежить композиція, і розуміють її як творчий процес побудови мистецького твору. Це зумовлює застосування в процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання методів конструювання і моделювання та образотворчої грамотності [109].

Композиція стверджується як закон, на якому ґрунтується основа дизайнерського твору і який приймає всі рівні зображення ідейного задуму дій, що проходять усі ступені художнього пізнання. Перед майбутніми педагогами постає нелегке завдання набути вміння та навички, які необхідно використовувати в навчально-композиційній діяльності, котра є складником дизайнерської діяльності. Робота студентів над композицією становить комплекс складних інтелектуальних і практичних дій. Залежно від виду зображувальної діяльності змінюється її характер, особливості проходження процесу пізнання: від безпосереднього спостереження і вивчення до переробки обраного матеріалу, узагальнення спостережень і вражень, а також втілення сприйнятого в художні образи. До цього слід додати художнє мислення, творчу уяву та виникнення ідейного задуму – усе це створює необхідні умови для подальшої творчої композиційної діяльності.

Особливу важливість у композиційному процесі становить ланка «ідея-задум». Будь-який художній твір або виріб декоративно-прикладного мистецтва має містити в собі й відбивати одну провідну ідею у всій її повноті та цілісності. Спосіб відображення цієї ідеї й відповідно до неї спосіб розташування, поєднання окремих частин (форм) – усе це становить сутність композиції. За результатами ознайомлення із визначенням та класифікацією композицій у студентів має сформуватися

базове уявлення про предмет і можливості композиції в дизайні, активізуватися увага та інтерес до власної творчої композиційної діяльності.

Підготовка до майбутньої педагогічної діяльності повинна розпочинатись вже з перших курсів навчання, що сприятиме творчому розвитку особистості майбутнього вчителя трудового навчання. Такий підхід обґрунтовано у великій кількості педагогічних праць, до прикладу, з питань конструювання та моделювання одягу. Тому органічним складником композиційних знань є вивчення особливостей творчості і, зокрема, композиції. Однак необхідно зауважити, що організація матеріалу у виробі на етапах художньої проробки та моделювання в сучасному виробництві має суб'єктивний характер. Художник оперує власними відчуттями та інтуїцією, особливо коли треба отримати форму, подібну до геометричної – конус, куля, еліпс тощо, або фігуру зі складчастою чи хвилеподібною поверхнею, оскільки невідомі технологічні властивості матеріалу, їхній зв'язок із технологічними методами та параметрами обробки, які використовуються для отримання вказаних поверхонь. Проектування ускладнюється ще й тим, що конструктивні лінії одягу можуть спотворювати напрям смужок чи рисунку або на об'ємній поверхні можливе зорове сприйняття зміщення смужок. Тому необхідним вважаємо вивчення зі студентами основних вимог до проектування одягу.

Форма костюму створюється на конкретний рухливий об'єкт, тобто на фігуру людини, яка має визначені розміри. При цьому композиція форми одягу будується на силуетних, конструктивних (шви), конструктивно-декоративних (рельєфи, підрізи, акцентовані шви), декоративних (підкреслених оздобленням) лініях. Перевантаження моделі в композиційному вирішенні лініями різного характеру вносить дисгармонію і в той же час безмірна насиченість моделі однорідними (нюансними) лініями втомлює своєю монотонністю. Плечова лінія є однією з головних ознак моди (скруглена, скошена до низу, пряма і т.п.), лінія низу визначає пропорцію усієї фігури, спідниця розширеної форми підкреслює жіночність, а прилегла створює легкість форми. За характером дії прямі та лінії з постійним радіусом кривини викликають відчуття статичності, спокою, рівноваги. Лінії зі змінним радіусом кривини викликають відчуття мінливості, динаміки, неспокою. Параболи та гіперболи викликають активну емоційну реакцію, швидше втомлюють психіку, тому їх використання у повсякденному одязі обмежене.

У процесі добору власних методик діяльності студенти усвідомлюють питання: тектоніка має своє відображення як у архітектурі, техніці, так і у художньому конструюванні одягу – тектоніка є категорією композиції костюму. Тектонічна система характеризується структурою, матеріалом та формою. До тектонічних систем віднесено тонкостінні та сітчасті багатошарові оболонки, поверхня яких може бути

деформованою.

Зауважимо, що така систематизація стосовно оболонок одягу має поверхневий характер. Закономірності тектоніки відображують логіку роботи конструкції та спираються на закони механіки, статички, динаміки, опору матеріалів, теорії пружності, теорії оболонок тощо. Поняття тектоніки (архітектоніки) стосовно одягу трактується як конструктивно-структурна система твору, викладена у художній формі, що виявляється у взаємному розміщенні та співвідношенні тих, які несуть, та несучих частин, у характері членування та ритмічній побудові форми, у пропорціях костюму.

Сутність конструктивно-технологічної задачі архітектоніки розглядаємо у правдивому і художньому відтворенні взаємозв'язку конструкції і форми, зрозумілому і наочному виявленні у зовнішньому вигляді предмета одягу його матеріальної та фізичної сутності, способу виготовлення. Можна зауважити, що оскільки без людини-носія одяг втрачає свій смисл (функціональне й інші призначення), то закономірності розвитку костюмних форм завжди незалежно від художніх смаків та вимог моди, підкорені тектоніці тіла людини. Розвиток практики художнього конструювання одягу вимагає поглиблених теоретичних розробок у області кожного із засобів композиції, але таких робіт дуже мало і це гальмує подальший розвиток художнього конструювання, тому значущим є зв'язок тектоніки з іншими композиційними факторами. Виготовлення форми, яка б інформувала про взаємодію частин, характер розподілу та сприйняття зусиль у конструкції (легка конструкція повинна виглядати як легка, а важкий виріб не повинен маскуватися під легкий) залежить від пластики форми, її відповідності конструкції та матеріалу. Це породжує правдиву тектоніку предмету дизайну і, власне, стосується також одягу.

Сполучення ознак об'ємно-просторової структури, тектоніки й ритму об'єднане загальним поняттям – пластики форми костюму. Від ритмічного розміщення частин форма костюму може мати різний емоційний вираз: модний, діловий або побутовий. Зміна ритмічного співвідношення дозволяє у кожному випадку створювати той чи інший характер виразу зовнішності людини у костюмі. Прояви ритмів наступні: ритмічні малюнки на тканині (смужка, клітка); ритми у оздобленні (комір, лацкани, пояс, манжети, кишені); ритми маси (маса піджака до маси рукавів, брюк або жакета до маси спідниці); ритм аксесуарів. Для підвищення динаміки костюму використовують відхилення від вертикалі, зміну ритмічних рядів, асиметрію тощо. На відміну від композиції у архітектурі та скульптурі, костюм обмежує вибір об'єктів, які визначаються антропоморфними даними фігури, що є фундаментом, опорою для одягу. Найменшу об'ємність мають лінійні форми, витягнуті у одному напрямі.

Оскільки зовнішня форма одягу розрахована на сприйняття її

поверхні, виникає необхідність розгляду особливостей зорового сприйняття, які пов'язані з ілюзійними ефектами. Це необхідно для визначення конструктивних і технологічних чинників, які мають вплив на ці ефекти. Зорові ілюзії в одязі мають наступні причини: фізичні (відбиття або злам променів); фізіологічні (пов'язані із недосконалістю зору – різна чутливість ока в різних місцях зорового поля); психологічні (пов'язані із впливом минулого досвіду, розумінням перспективи, напрямом уваги, тощо) [109].

Це характеризується сприйняттям кольору, напрямом ліній, кутів, розміром, формою, площиною, переоцінкою відстані і тощо. Будь-який складний силует може бути представлений як сукупність геометричних форм, кількість яких у природі обмежена: сполучення прямокутників, трапецій, овалів, трикутників. Силуети на основі прямокутників здаються статичними, а гострокутних нерівнобічних трикутників – гострими та святковими. Цьому сприяють наступні зорові ілюзії. Переоцінка вертикалей (вертикальна ділянка здається більшою за рівновелику горизонтальну) – якщо смуги досить часті – виникає зворотній ефект, тобто горизонтальні смуги подовжують фігуру, а вертикальні розширюють. Те саме і для квадратів із малими проміжками між лініями. Ілюзія контрасту виникає за рахунок підсилення враження від сприйняття об'єкта, у порівнянні із протилежним. Малий предмет, у порівнянні з більшим, здається ще меншим, світле поруч із темним – ще світлішим, а строга форма у порівнянні із невибагливою – ще більш строгою.

Існує також ілюзія підрівнювання, коли для двох подібних предметів за величиною та формою, які знаходяться поруч, різниця стає малопомітною і вони починають бути схожими один на одного, тому повна фігура буде здаватися ще повнішою у широкій сукні та навпаки. Ілюзія незамкненого контуру зорово збільшує розміри якоїсь частини, площини або лінії фігури, наприклад, коротка шия при високому декольте буде здаватися ще коротшою. Ілюзія гострого кута – відстані між сторонами кута здаються більшими, а у тупих кутів – більшими. Між сторонами гострого кута предмет здається збільшеним із наближенням його до вершини. У костюмі ілюзія також виникає при вставках деталей, косокутному їх крої, гострих кутах комірів, кишень. Традиційний виріз горловини робить плечі більш широкими, а стегна – вузькими. Якщо фігура асиметрична за рахунок підйому плеча або стегна розміщують на більш високій частині смугу чи оздоблення (лінія крою тощо). Із цих прикладів бачимо, що впровадження в педагогічний процес композиційних знань поєднується з творчим змістом підготовки студентів до діяльності, пов'язаної з графічним дизайном. Творчо зорієнтована методика професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання є передумовою їхньої майбутньої ефективної композиційної та образотворчої діяльності.

У інтегрованому опануванні основ дизайну необхідно

застосовувати прогресивні методики творчого розвитку студентів, серед яких – ситуативно-рольові ситуації, воркшопи та багато інших, що поступово запроваджуються в мистецькій педагогіці [111].

Потреба взаємопоєднання та встановлення інтеграційних різнорівневих зв'язків між окремими навчальними дисциплінами обумовлює розвиток і відповідну спрямованість методичного комплексу підготовки. Окрім того, всі пропонувані методи об'єктивно набувають інноваційних ознак завдяки підвищенню професійної спрямованості та проблемності навчального матеріалу, запровадженню самостійного моделювання траєкторії навчання, методів рейтингової оцінки результатів. Зокрема, такі методи активізації навчальної діяльності, як навчання у співробітництві, різнорівневої підготовки, метод проектів, портфоліо та інші відповідають змінам пріоритетів освіти щодо особистісного характеру професійного навчання. Тому, застосовуючи системний та інтегративний підходи, доцільно розглядати їх у єдності, що уможливить реалізацію обґрунтованого нами змісту підготовки, його спрямованості на фахову творчість майбутнього вчителя трудового навчання з основ дизайну.

Задля кращого осмислення студентами знань із дизайну застосовуються методи пояснення, проблемних запитань, доведення істини, що вимагає диференціації та інтеграції змістових елементів підготовки. Важливими при закріпленні знань є практичні методи тренування художніх навичок, повторення та інтерпретації матеріалу, встановлення інтеграційних зв'язків між композиційними категоріями; при вихованні здатності до застосування знань (за О. Кайдановською) залучаємо різноманітні методи дослідницької роботи, виконавського тренінгу, імітаційних (ділових) ігор. Особливістю цієї педагогічної діяльності є послідовне застосування положень особистісного підходу з максимальним врахуванням індивідуальних особливостей та попереднього художнього досвіду студентів, темпів оволодіння матеріалом, перевагами та вподобаннями кожного [111].

Окрему групу становлять педагогічні методи, спрямовані на утвердження професійних та культурних цінностей, усвідомлення способів самореалізації та саморозвитку особистості в обраній сфері дизайну. Спираючись на визначені О. Рудницькою ознаки художнього сприйняття, застосовується *метод культурологічного синтезу* при аналізі мистецьких явищ, що допомагає студентам сприймати моральні та естетичні ідеали різних епох і народів, усвідомлювати сутнісні основи зразків дизайну архітектурних творів, національні та регіональні традиції [225]. Група *діяльнісних методів* навчання спрямована на розвиток спеціальних та комунікативних умінь майбутніх учителів, навичок самоорганізації та проектування власних дій, «свідоме створення нових прийомів, нових здатностей та можливостей діяльності, процес розвитку самої людини, її виробничих сил ... цілеспрямоване подолання себе,

самовизначення своїх потенцій через конструювання нових способів, відповідних до завдань професії» [225, с. 131].

Для цього необхідно моделювати проблемні ситуації, які демонструють різнорідність та суспільне значення професії, активізуючи опанування тієї чи іншої функції дизайну при розв'язанні студентами наступних типів завдань:

1) конструктивно-прогностичні завдання, які розвивають уміння здійснювати цілепокладання й конструювання, планування і передбачення результатів власної художньої діяльності;

2) аналітико-оціночні завдання, які вчать системно аналізувати професійну діяльність, вирізняти головні труднощі та шукати варіанти їх подолання, критично оцінювати власний рівень готовності;

3) організаційно-комунікативні завдання, які формують уміння підбору і застосування адекватних форм і засобів педагогічної й технологічної діяльності для досягнення позитивних результатів, орієнтують на встановлення партнерських зв'язків за і поза межами сфери навчання;

4) корекційно-регулятивні завдання, які розвивають уміння коригувати й регулювати свою діяльність на основі набутого досвіду, застосовуючи методи рефлексії, самостимулювання й саморозвитку [111].

Важливим вважаємо запровадження *методу проектів* – освітньої технології здобуття знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого пошуку, сутність якого міститься в стимулюванні навчального інтересу до проблеми, застосуванні отриманих знань та вмінь для її вирішення, мобілізації зусиль, швидкого аналізу ситуації та оперативного коригування способів педагогічних дій [111; 225; 253].

Завдяки застосуванню методу інтегрованих дизайн-проектів дослідницького, творчого, практико зорієнтованого, випереджального характеру, творчих «фан-проектів» [111], послідовності пошукових операцій під час формулювання актуальної проблеми та мети проекту, вибору методів отримання та обробки даних, оформлення, презентації та захисту результатів майбутні вчителі трудового навчання опановують методику реальної роботи дизайнера, що забезпечує розвиток умінь відбору й аналізу інформації, інтеграції міжпредметних знань, формування здатності самостійно вирішувати навчальні проблеми, розвиває пізнавальну самостійність, уміння відслідковувати причинно-наслідкові зв'язки, генерувати нетипові варіанти ідей, прогнозувати результати. Групові форми проектної навчальної роботи студентів з основ дизайну виховують комунікативні навички, готовність працювати в команді.

Застосування електронних методів навчання об'єктивно відповідає

сучасним тенденціям створення інформаційного навчального середовища відкритої освіти, запровадження комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, забезпечує готовність майбутніх вчителів трудового навчання до суспільно активної діяльності, яка на сьогодні значною мірою визначена вміннями одержувати, опрацьовувати, зберігати, передавати різну інформацію, постійно збагачуючи свої знання та досвід. Застосування інформаційних технологій переважно здійснюється *графічними комп'ютерними методами*, що поєднують педагогічні художні та професійно-технологічні аспекти навчання, передбачають широку міжпредметну інтеграцію, активізацію знань з основ композиції, кольорознавства, проектування, етнодизайну. Це суттєво доповнює комплекс фахових якостей майбутніх учителів – інтелектуальних (винахідництва, критичності й продуктивності мислення, цілісного бачення проблеми), композиційних та технічних умінь, навичок самоорганізації (*метод мультимедійних презентацій* поєднує організацію візуального матеріалу за естетичними, композиційними вимогами з вербальними вміннями концентровано і чітко викласти свою думку, сформулювати висновки та викласти основні тези виступу); *композиційний метод* сприяє усвідомленому прочитанню різнорівневого змісту художнього явища як системи узгоджених історико-культурних ознак, традицій та новаторства, просторових, об'ємно-пластичних і колористичних засобів виразності художнього твору; *іконологічний метод* застосовується для розкриття художнього змісту зображення у контексті певного історичного типу мистецтва, напрямку, періоду культури, оскільки іконологія слугує алгоритмічним методом створення художніх композицій, а також пояснення творів мистецтва, а у розв'язанні завдань різнобічної інтерпретації змісту твору майбутніми учителем трудового навчання необхідно зіставляти дані різних галузей знань, аналізувати зіткнення полярних точок зору, отримувати оригінальні творчі результати) [33; 66; 83].

Для спрямування ціннісних орієнтирів майбутніх учителів трудового навчання важливим є *художньо-біографічний метод* дослідницької роботи при вивченні творчості відомих дизайнерів як реальних історичних особистостей та її місця в художній культурі. Значущими аспектами, згідно з позицією О. Отич [187], тут є: вивчення історичної та соціокультурної динаміки поглядів на сутність та чинники творчого становлення митців – представників різних напрямів дизайну; характер перебігу процесу формування індивідуального стилю; порівняльний аналіз авторського та інших художніх методів; з'ясування регіональних та національних особливостей творчості дизайнерів. Сприйняття та аналіз творів допомагають студентам глибоко зрозуміти особливості епохи, в яку творили митці, збагачують їхній духовний світ, зміцнюють професійну мотивацію.

Важливою для майбутніх учителів трудового навчання вважаємо

образотворчу грамотність у сфері колористики, адже кольорове зображення слугує професійним засобом творчості дизайнера та водночас сприяє ознайомленню з естетичною культурою. *Метод колірного моделювання* забезпечує опанування прийомами виконання навчальних композицій, розвиває досвід ознайомлення студентів з мистецтвом, відчуття ними гармонії та краси кольору в природі та в дизайні; він розвиває культурологічні знання про місце кольору в естетичній культурі людства (історична символіка кольору, національні та регіональні колірні традиції, колористичні пошуки дизайнерів минулого й сучасності) [33; 41; 66; 82; 83].

Спираючись на світовий досвід педагогіки креативності важливим вважаємо *метод творчого експерименту*, що в практичній сфері образотворчого навчання мотивує до пошуку нового мислення, творчої імпровізації, розширює межі особистого художнього досвіду щодо вибору засобів образної виразності, можливостей художнього матеріалу тощо. *Аналітичні методи* діалогового пізнання мистецтва дизайну при дослідженні динаміки історико-культурного розвитку сприяють усвідомленню та виявленню композиційних закономірностей художніх форм, естетики та логіки композиції, винайденню власного стилю композиційного пошуку та способів візуалізації авторських ідей у дизайні. *Метод концептуального моделювання* розвиває цілісність і синтетичність сприйняття дійсності, проблемне бачення, здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей, виявлення протиріч, подолання інерції мислення. Під час розв'язання проблемних навчальних завдань вчителі трудового навчання вчать втілювати у творчі задуми в композиційній моделі твору дизайну, розуміти соціальні, культурні, міфопоетичні, естетичні смисли, духовні й емоційні відчуття в образ майбутнього твору. Цей метод сприяє творчій атмосфері, уможлиблює застосування інноваційних форм організації навчального процесу, активну участь майбутніх фахівців у творчих навчальних проектах [33; 41; 66; 82; 83].

Отже, підготовка вчителя трудового навчання до вивчення основ дизайну з учнями загальноосвітньої школи має низку методичних особливостей. Швидкий розвиток технологій потребує не тільки формування певного рівня підготовки вчителя до їх використання, а й постійного підвищення своєї кваліфікації в цій сфері. Готовність учителя до самоосвіти, постійної перепідготовки та отримання нових професійних компетентностей є передумовою збагачення художньо-культурного рівня та постійно оновлюваної професійної компетентності. Учитель трудового навчання має не тільки залучати учнів до використання названих технологій у рамках свого предмета, а й орієнтувати їх на використання сучасних засобів навчання в самоосвіті, позашкільній роботі, підготовці до олімпіад, конкурсів тощо. Таким чином, заняття різноманітними видами дизайну і декоративно-прикладної творчості є органічною

формою поєднання пізнавальної й продуктивної творчої діяльності учнів, оскільки саме дизайн, вводячи в художню сферу новий досвід, забезпечує переоцінку цінностей, ставить нові проблеми, дозволяє вирішити завдання естетичного виховання, розкриває складну взаємодію мистецтва, творчості, техніки, формує художнє ставлення до дійсності. Світ декоративних образів, яскравих кольорів, простих і доступних творів декоративно-прикладної творчості захоплює людей, викликає насолоду, одухотворяє їх, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт. Подальше глибоке спілкування зі світом прекрасного активізує людські емоції, викликає до життя творчу уяву, стимулює фантазію, пробуджує художнє відчуття, формує елементи образного мислення, а набутий емоційний досвід пробуджує в людині художника з високою культурою і гамою відчуттів, веде до вдосконалення інтелекту.

Усі ці завдання у процесі підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів ЗНЗ реалізуються шляхом застосування комплексу відповідних організаційних форм.

Лекції з основ дизайну складні своєю різноплановістю, бо включають знання з історії культури, естетики, філософії, техніки і технологій, матеріалознавства, композиції, кольорознавства, психології, ергономіки, теорії творчості, економіки, маркетингу, реклами тощо. Усі вони в тій або іншій мірі знайомі студентам, проте ніколи не викладались як єдиний комплекс. У цьому є велика перевага – можна впевнено застосовувати діалогічні методи, які дозволяють активізувати суб'єктивний досвід студентів, залучати побутові знання, знання з інших навчальних дисциплін. Доповнення лекційного матеріалу цікавими історичними фактами, філософськими міркуваннями, даними психології сприяє формуванню у майбутніх учителів цілісного, в усій багатогранності, позачасового бачення середовища існування людини і себе в ньому, викликає бажання зробити особистий внесок у справу його естетичного вдосконалення.

Як засвідчив досвід, *лекції-діалоги* найкраще проходять на такі теми, як: «Напрями і стилі сучасного дизайну» (тут студенти активно називають велику кількість напрямів і стилів сучасного дизайну, визначають їхні характерні риси, потім разом порівнюють їх, віднаходять спільні ознаки і зрештою намагаються звести все це різноманіття до певної загальної класифікації); «Дизайн в умовах ринкової економіки» (тут доречно організувати дискусію щодо позитивних і негативних функцій дизайну в умовах ринку, поділивши аудиторію на дві групи опонентів); «Фактори, які впливають на процес формотворення», «Засоби й закономірності створення композиції в дизайні», «Основи кольорознавства» (ці теми в загальних рисах знайомі студентам ще зі шкільного курсу образотворчого мистецтва, багато термінів підсвідомо зрозумілі, тому діалог ведеться легко й невимушено як повторення,

уточнення, доповнення та систематизація вже відомих знань). Оскільки найважливішим аспектом дизайнерської творчості є генерування великої кількості візуальних образів, то в навчанні основ дизайну особливого значення набувають *лекції-візуалізації* з використанням екранних засобів. Вони ґрунтуються на активному використанні принципу наочності, коли більша частина навчального матеріалу переводиться у наочні статичні і динамічні образи, адже відомо, що інформація, сприйнята візуально, запам'ятовується в декілька разів міцніше, ніж сприйнята на слух. Тим більше, в дизайні часто буває важко або й неможливо описати словами те, що можна тільки побачити, тому жодну лекцію з основ дизайну не можна провести без наочних посібників. Тут необхідними стануть малюнки, фото- і відеоматеріали, об'ємні комп'ютерні моделі, фрагменти науково-популярних чи художніх фільмів, кольорові таблиці, мультимедійні презентації. Лекція-візуалізація вимагає ретельної підготовки наочних матеріалів, що будуть подаватись у логічній послідовності, відповідно до структури лекції, але таким чином, щоб не перевантажити ними й органічно поєднати зі словами викладача [111].

Практичні заняття необхідні для розвитку різнопланових практичних умінь, формування навичок, закріплення знань на практиці. Технологічні уміння і, особливо, навички формуються в процесі тривалого, систематичного тренування. Швидкість опанування вміннями і навичками різна у різних групах студентів, причиною чого є неоднаковий рівень попередньої підготовки, сила й структура навчальної мотивації, особливості когнітивної сфери, фізична та психофізіологічна схильність майбутніх учителів трудового навчання до такого виду діяльності. Очевидно, що тут потрібен індивідуальний підхід. На практичних заняттях з основ дизайну можна застосовувати різні форми організації діяльності студентів: фронтальну (наприклад, для швидкої актуалізації опорних знань, для проведення «мозкового штурму»), індивідуальну (самостійне виконання студентом завдання), групову й мікрогрупову. Групова робота є досить корисною з точки зору формування важливих соціальних якостей (взаєморозуміння, взаємонавчання, спільна творчість), хоча не завжди підходить усім майбутнім учителям – деякі з них надають перевагу самостійній роботі. Розбивка на мікрогрупи по 2-4 студенти може здійснюватися за принципом взаємної симпатії й особистого вибору студента або ж на основі випадкового вибору чи виходячи з міркувань викладача, коли в групи об'єднуються сильніші і слабші студенти в рівній пропорції. Кожна група отримує завдання від викладача або висуває власні пропозиції (останнє бажаніше). Такими завданнями можуть бути підготовка доповідей чи рефератів з актуальних проблем (наприклад, «Перспективні напрями дизайну»), виконання спільного дизайнерського проекту (наприклад, «Розробка колекції одягу на основі біоформи»), виготовлення навчального наочного посібника тощо.

Завдяки застосованим методам і формам роботи зі студентами через оновлення цілей та тематики навчальних завдань, індивідуалізований вибір стратегії самостійних навчально-пізнавальних дій, забезпечення наочності, повноти та доступності інформаційних матеріалів у модульних одиницях, оперативність взаємозв'язків «викладач-студент» закріплюється єдність художніх, педагогічних та проектних способів діяльності, мобілізується творчі зусилля майбутніх учителів трудового навчання, які у процесі підготовки набувають складної компетентнісної якості – готовності до навчання основам дизайну учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Таким чином, результатом упровадження пропонованих змісту і методики підготовки майбутніх учителів вважаємо сформовану компетентність учителя трудового навчання як фахівця з основ дизайну для загальноосвітньої школи, що забезпечує самоорганізацію і конкурентоздатність особистості відповідно до вимог професійної діяльності.

2.3. Критерії ефективності підготовки і діагностико-контролювальна технологія її забезпечення

Одним із вагомих завдань сучасної професійної педагогічної освіти є формування компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну і її вершини – готовності до педагогічної професійної діяльності. Сучасній школі потрібні вчителі, здатні поєднати ґрунтовні знання та вміння з трудового навчання, технологій і основ дизайну у своїй професійній діяльності з психолого-педагогічними елементами готовності до роботи з дітьми різного шкільного віку.

Слід зазначити, що проблема готовності як результату компетентності отримала широке висвітлення в теорії як психології, так і педагогіки. Семантичний аналіз готовності відомий із визначення В. Даля: «Готова (про людину) – та, що приготувалася, така, що зосередилася, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, споряджатися, налаштуватися на щось; готовність же – стан чи властивість готового»; таким чином, явище готовності становить предмет вивчення учених – як педагогів, так і психологів: перші акцентують увагу на виявленні факторів і умов, дидактичних та виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком готовності, психологи ж орієнтуються на встановлення зв'язків і залежностей між станом готовності та ефективністю професійної діяльності.

Проблему готовності як об'єкт спеціальних досліджень вирізняємо у єдності етапів: на першому (кінець XIX – початок XX ст.) її вивчали у зв'язку з проникненням у психічні процеси людини, саме в цей період склалося розуміння готовності як настанови; другий етап відноситься до періоду дослідження готовності як певного феномена стійкості людини до

зовнішніх і внутрішніх впливів, таке розуміння готовності зумовлене інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів регуляції та саморегуляції поведінки людей; у цьому сенсі вагоме значення мають дослідження психологів США щодо соціальних настанов, виявлення їхніх основних ознак, структурних компонентів, а також спроби технічного їх вимірювання; третій етап дослідження готовності пов'язаний із працями в сфері теорії діяльності, коли готовність розглядають у зв'язку з емоційно-вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості щодо конкретного виду діяльності [260; 300].

Дослідження проблеми готовності у зв'язку з дослідженнями педагогічної діяльності (Л. Кондрацька [126], В. Моляко [210] та ін.) зумовило введення категорії «готовність» у науково-педагогічний обіг. На всіх етапах генези цього поняття відбувалася трансформація підходів до трактування його змісту: на початку воно розглядалося в психологічному контексті як психічний стан суб'єкта, що спричинює діяльність певного характеру й спрямованості, тобто ототожнювалася із феноменом настанови; починаючи з середини ХХ ст., одночасно з психологічним підходом, готовність розуміють як якісний показник саморегуляції людини.

При дослідженні психологічних словників виявлено певні відмінності тлумачення терміну готовність:

1) установка, спрямована на виконання деяких дій, припускає: щонайменше певних знань, умінь, навичок, а також прагнення до протидії перешкодам, що виникають в ході виконання дії [202];

2) сформованість психологічних властивостей, без яких неможливе успішне оволодіння діяльністю [221];

3) активно-дієвий стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізація сил для виконання завдання; для готовності до дій необхідні знання, вміння, навички, налаштованість і рішучість провести ці дії; готовність до кожного виду діяльності (гра, навчання, праця) передбачає певні мотиви й здібності [221];

4) станом готовності до дії як поєднання чинників, що характеризують різні сторони готовності; залежно від умов реалізації домінуючої дії може визначитись одна зі сторін готовності до цієї дії [203].

У психолого-педагогічних працях готовність тлумачиться як активnodіяльнісний стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізація її зусиль для розв'язання завдання. Ускладнюють формування готовності пасивне ставлення, відсутність плану дій та прагнення максимально використати свої знання та досвід. Готовність починає формуватись ще до початку професійної трудової діяльності, а потім розвивається разом із професійною працездатністю як потенціал основної діяльності в сфері виробничого обслуговування; вона розглядається як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових якостей особистості, загальний психологічний стан, що забезпечує актуалізацію

можливостей, спрямованість особистості на виконання певних дій. Л. Кондрацька розглядає «готовність» як синтез якостей особистості, які зумовлюють її придатність до діяльності [126].

У педагогіці готовність до педагогічної діяльності з позицій особистісного підходу визначають як особливий психічний стан, що характеризується наявністю в суб'єкта образу структури певної дії та постійною спрямованістю свідомості на її виконання; містить у собі різні спрямування на усвідомлення педагогічного завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату. До факторів, що сприяють оптимізації процесу формування готовності, В. Сластьонін відносив теоретичну і практичну підготовку студентів до педагогічної діяльності, розвиток у них адекватної мотивації та професійно важливих якостей особистості.

У педагогічному сенсі «готовність» трактують як пристосування можливостей особистості для успішних дій у даний момент, внутрішнє налаштування особистості на певну поведінку при виконанні задач, установку на активні та цілеспрямовані дії; систему інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості [194]. Вважаємо, що готовність є характеристикою, котра залежить від віку, досвіду, індивідуальних властивостей особистості, тому цей феномен доцільно розглядати як складне багаторівневе утворення, усталену внутрішню структуру якостей та здібностей особистості, що реалізуються в діяльності. Сучасний словник із педагогіки за редакцією М. Ярмаченка наводить визначення внутрішньої готовності – «високий рівень розвитку мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових процесів особистості, колективу, який забезпечує успіх майбутньої діяльності; це адекватна установка на майбутню діяльність» [194].

Досліджуючи психологічні характеристики готовності студентів до професійної діяльності, учені пропонують варіанти складу готовності у єдності компонентів:

– мотиваційного – сукупності мотивів, адекватних до цілей та завдань педагогічної діяльності,

– когнітивного – пов'язаного з пізнавальною сферою людини. Він являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності;

– особистісного – тобто сукупності особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності [174].

Особливої уваги заслуговує дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Зеєром [96]. Учений розглядає готовність як складну особистісну якість відносно двох рівнів: на першому готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність, підготовленість до професійної діяльності. Відповідно до першого рівня, компонентний склад

визначається у єдності складників:

– мотиваційний: потреба в праці, зацікавленість професією, спеціальностями; уявлення про соціальний статус, престижність професії, матеріальна зацікавленість,

– пізнавальний: розуміння соціальної значущості, необхідності обраної професії, знання шляхів досягнення мети,

– емоційний: гордість за професією, естетичне відношення до професійної майстерності,

– вольовий: уміння мобілізувати свої сили, подолати труднощі на шляху досягнення мети.

На другому рівні готовність до професійної діяльності розглядається як сформованість необхідних для її успішного здійснення якостей (професійних, особистісних), умінь, навичок, знань.

Показниками готовності можуть бути: зміст потреб та мотивації педагогічної діяльності, рівень знань про сутність професії; стан усвідомлення відповідальності за результати педагогічної діяльності; ступінь мобілізації та активізації знань, умінь, навичок і професійно-значущих якостей особистості; зміст соціальних установок на педагогічну діяльність, рівень стабільності професійних інтересів [143; 190].

Показники професійної готовності необхідно пов'язувати з особистістю та діяльністю. Якщо готовність функціонує в певний обмежений проміжок часу, тоді її можна назвати станом; якщо готовність проявляється в різні періоди під впливом мотиваційних факторів і ситуацій, тоді варто говорити про готовність як про якість особистості.

Отже, з позицій особистісного підходу в педагогіці готовність до професійно-педагогічного самовдосконалення розглядається як цілісна, відносно стійка якість особистості, що містить комплекс взаємопов'язаних мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних та операційно-діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання майбутнього вчителя, що забезпечують оптимальну реалізацію завдань самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації в професійній діяльності педагога. Вищим рівнем професійно-педагогічної готовності вчителя є творчий підхід до педагогічної діяльності; розрізняючи практичну творчу діяльність та наукову творчість, вчені зазначають, що наукова творчість, передбачає виявлення закономірностей навчання й виховання, розроблення високоефективних теорій та методик, які дозволяють вирішувати проблеми сучасної школи, прогнозувати тенденції її розвитку.

Аналіз комплексу наукових праць засвідчив, що за часом функціонування професійна готовність учителя може бути тимчасовим або довготривалим актом психічного стану людини. Тимчасова готовність характеризує діяльність особистості в певний період і залежить від змісту діяльності, емоційно-психологічних станів і якостей особистості, особливостей перебігу психічних процесів тощо, ця готовність є основою для формування довготривалої. Довготривала готовність – це стійка

система професійно важливих якостей особистості, що включає в себе особистісні мотиви, інтереси, вольові та операційні процеси (переконання, погляди, мотиви, досвід, знання, уміння, навички, компоненти). Існує взаємозалежність цих компонентів: рівень операційної готовності людини до діяльності залежить від її особистісної зорієнтованості на цю діяльність.

Отже, в науковій літературі можна виділити два провідні шляхи визначення поняття «готовності»:

- 1) розуміння готовності як певного психічного стану;
- 2) розуміння готовності як певної властивості або системи властивостей та якостей особистості.

Особистісний підхід до розуміння поняття «готовність», де готовність розглядається як прояв індивідуальних якостей особистості в їхній єдності, обумовлених характером діяльності (причому в структурі готовності виділяються взаємопов'язані компоненти), передбачає цілеспрямоване вивчення кожної особистості (переконань, поглядів, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок, способів налаштування на певну поведінку) [74], тому реалізація особистісного підходу у процесі підготовки вчителя трудового навчання вимагає створення атмосфери доброзичливості й співробітництва, співуправління й самоврядування; організації творчої діяльності майбутнього фахівця, розвитку його активності й самостійності. У цьому підході готовність розглядається як новоутворення чи якість особистості.

У контексті розвитку сучасної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання важливе значення для формування поняття професійної готовності має компетентнісний науковий підхід, яким передбачено зміну цілей та очікуваних результатів освіти у вигляді компетентностей, які відображають різні рівні професійних завдань [209]. Результат освіти згідно цього підходу розглядається як уміння діяти, застосовувати набуті знання у проблемних ситуаціях професійної діяльності й характеризується поняттям «компетентність»; сучасні вчені компетентність розглядають як головну умову ефективної діяльності особистості, як показник її здібностей. Компетентність визначають як інтегративну якість особистості, котра проявляється у здатності й готовності до діяльності та базується на знаннях і досвіді; поняття ж «готовність» визначається як вершина компетентності, її психологічний аспект, що містить у собі певний комплекс компонентів.

Компетентність же є поєднанням такого рівня науки й практики в діяльності людини, що дає змогу постійно забезпечувати високий кінцевий результат з мінімальними витратами нервової, фізичної енергії людей, досягати ефективної організації особистої й колективної праці; є результатом ґрунтовної практичної підготовки, підвищення професійного й загальнокультурного рівня майбутніх учителів трудового навчання в різноманітних формах. Компетентність ще розглядають як готовність на професійному рівні виконувати свої посадові й фахові обов'язки

відповідно до сучасних надбань дизайн-освіти і кращого досвіду трудового навчання, наближення до світових вимог і стандартів.

На основі аналізу комплексу джерел нами визначено, що складниками компетентності є:

1. Знаннєва (когнітивна).
2. Емоційно-ціннісна (аксіологічна).
3. Діяльнісна (операційна).

До системи компетентностей, яких мають набути майбутні фахівці, входять:

- надпредметні (ключові, базові) компетентності;
- загальнопредметні (базові галузеві) компетентності;
- спеціально-предметні компетентності.

Ключові компетентності становлять основний набір знань, умінь, навичок, цінностей та оцінок, їх слід виробляти в процесі підготовки через усі без винятку предмети та виховні заходи. Таке широке визначення поняттєвого змісту компетентності істотно ускладнює її вимірювання й оцінку як результат навчання.

Отже, провідні інваріантні та іманентні складники готовності – особистісний та процесуальний компоненти: з одного боку вона є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіхові, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил, подолання непевності тощо), з іншого – операційно-технологічною, оскільки містить інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички, засоби педагогічного впливу).

На наш погляд, готовність майбутніх учителів трудового навчання до професійної діяльності містить психологічний, педагогічний та предметний складники.

Психологічну готовність вважаємо фундаментальною умовою ефективною і надійною професійної діяльності майбутнього фахівця. Це дозволяє результативно і правильно застосовувати свої знання, особистісні якості, зберігати емоційно-вольову стійкість при виникненні стандартних професійних ситуацій. Психологічна готовність майбутнього вчителя трудового навчання міститься в таких аспектах:

– до викладання предмета в різних типах навчальних закладів (здатність учителя без психологічного дискомфорту переключатися на дещо інший вид діяльності, зумовлений специфікою типу загальноосвітнього навчального закладу);

– до вивчення основ дизайну зі школярами, що мають вікові та психологічні особливості;

– до діагностики здібностей учнів з основ дизайну;

– до мотивації учнів щодо вивчення основ дизайну на уроках трудового навчання.

Педагогічну готовність майбутнього вчителя трудового навчання до навчання учнів основ дизайну розглядаємо в контексті компетентності до:

- забезпечення наступності між рівнями ознайомлення з основами дизайну школярів різного віку й різних студентів середньої освіти;
- реалізації різних форм організації навчання основам дизайну в середній школі;
- забезпечення інтеграції знань та міжпредметних зв'язків.

Предметну готовність майбутнього вчителя трудового навчання до навчання учнів основ дизайну визначають такі складники компетентності:

- фундаментальні знання з базових предметів технологічної освіти;
- орієнтування в сучасному інформаційному просторі дизайн-освіти та її програмно-технічному забезпеченні;
- відповідний рівень професійної компетентності.

Саме з цих позицій вважаємо за доцільне тлумачити термін «формування компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну» як цілеспрямований, спеціально організований процес їхнього фахового становлення як суб'єктів професійної діяльності системи загальної середньої освіти на всіх її ступенях.

Отже, поняття «компетентність майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну» конкретизовано як цілісну особистісну властивість, що передбачає структурне поєднання компонентів (когнітивного, операційного, аксіологічного), які забезпечують продуктивність професійної діяльності з естетичного виховання і розвитку школярів засобами дизайну. Результатом підготовки розглядаємо сформовану компетентність учителя трудового навчання як фахівця з основ дизайну для загальноосвітньої школи, що забезпечує самоорганізацію і конкурентоздатність відповідно до вимог професійної діяльності.

Визначення рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців дозволяє скорегувати й оптимізувати процес їхньої підготовки загалом та в конкретному аспекті дослідження. Сучасний педагогічний словник визначає поняття критерій [від грец. *krytērion* – засіб судження] – як підставу для оцінки, визначення або класифікації педагогічних явищ [194]. Визначення критеріїв – одне зі складних завдань педагогічної науки. У довідковій та спеціальній літературі критерій ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація; засіб для судження, на підставі якого здійснюється визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки. Це питання про те, які параметри конкретного процесу необхідно вимірювати. Водночас вони є актуальними і щодо визначення якості професійної діяльності. Критерій як мірило оцінки, судження, як необхідну та достатню умову проявлення або існування якогось явища чи процесу визначають С. Гончаренко, І. Зимня, А. Цина та ін. Учені вважають, що розгляд будь-якої досліджуваної величини повинен

включати в себе не тільки її ознаки, а й критерії, які означають вираженість тієї чи іншої ознаки в розглядуваному процесі або явищі; визначають критерії як реальні, точно обрані ознаки, величини, котрі виступають вимірниками об'єктів оцінювання. Водночас критеріями можуть бути також якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, які дають можливість зробити висновки про стан і рівень його сформованості та розвитку. Найбільш повною, є дефініція поняття «критерій», що запропонована в дослідженні А. Галімова, який визначив, що «критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ, при цьому ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію виражаються в конкретних показниках, які характеризуються, у свою чергу, низкою ознак».

Правильність вибору критеріїв залежить від дотримання певних вимог:

- однозначності – однакове розуміння і тлумачення в межах даного дослідження;
- адекватності – відповідність певному процесові (явищу), якому вони належать;
- обґрунтованості – можливість визначити достатній рівень чи недостатній;
- міцності – має здатність визначати відносну стійкість кожного рівня;
- надійності – розходження у часі повторної оцінки не має бути істотним.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та педагогічної практики свідчить, що об'єктивною основою критеріїв у рамках цього дослідження є професійна компетентність майбутніх учителів трудового навчання. Критерії сформованості складників їхньої готовності до навчання учнів основ дизайну було визначено на основі аналізу психолого-педагогічної, філософської та культурологічної літератури, наукових робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників, результатів опитування працюючих учителів трудового навчання щодо психологічних особливостей професійної діяльності, результатів анкетування майбутніх фахівців, проведеного в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка (усього опитано близько 270 осіб). Крім того, важливу роль у визначенні критеріїв та рівнів сформованості професійної компетентності відіграв досвід співпраці з відповідними кафедрами низки провідних українських університетів, бесіди з науковцями й досвідченими практиками в галузі трудового навчання, технологій, дизайн-освіти, етнодизайну.

У результаті було визначено, що критеріями сформованості складників компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну є теоретично визначені універсальні групи засобів для судження – когнітивний, операційно-діяльнісний,

аксіологічний. Вони уможливають прослідкувати зв'язки між процесом формування професійної компетентності фахівця і формуванням його особистості, відповідно, сукупність пропонованих нами критеріїв враховує, що цей процес має бути особистісно спрямованим та орієнтуватись на такі сфери реалізації особистості, як сфера суб'єкта, сфера відносин людини з іншими людьми та сфера професійної діяльності майбутнього вчителя трудового навчання.

Враховуючи означене вище, професійна компетентність майбутнього вчителя трудового навчання у рамках проблеми дослідження відповідає сукупності критеріїв, яка має наступний вигляд:

- когнітивний критерій;
- операційно-діяльнісний критерій;
- аксіологічний критерій.

Когнітивний критерій дає можливість охарактеризувати ступінь засвоєння системи знань та вмінь з педагогічних, технологічних дисциплін, основ дизайну і відповідних предметів, закономірностей спілкування, опанування елементів практик, котрі дозволять майбутнім учителям трудового навчання якісно виконувати свої професійні обов'язки в загальноосвітньому навчальному закладі.

Операційно-діялісним критерієм передбачено засвоєння сукупності дій для забезпечення професійної діяльності, означено наявність умінь майбутнього фахівця правильно діяти в стандартних та нестандартних ситуаціях, умінь визначати мету та засоби виконання поставлених завдань, правильно оцінити результат діяльності та здійснити його корекцію. Цей критерій характеризує поведінку майбутнього вчителя трудового навчання під час виконання ним професійних обов'язків, формує зразки діяльності в середовищі, пов'язаному з дизайн-освітою учнів.

Аксіологічний критерій визначає ціннісну спрямованість особистісних якостей (порядність, інтелігентність, мовна культура, фасилітативність, громадянська самосвідомість, професійна і загальнолюдська культура тощо), зумовлює оцінку системи показників, що відображають естетичну культуру майбутнього вчителя трудового навчання, його здатність до ідентифікації і самоідентифікації в контексті проблематики дизайну.

Комплексне застосування критеріїв має сприяти об'єктивній оцінці сформованості професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання, дасть змогу визначити якості, знання та вмінь, необхідні для засвоєння змісту і методики підготовки, порівняти результати визначених рівнів професійної компетентності, отримані в ході експериментальної роботи. У таблиці 2.1 нами відображено сукупність ознак (показників), на підставі яких можемо зробити висновок про ступінь оволодіння майбутніми фахівцями компонентами компетентності та ефективність пропонованих програм і методики, що є необхідним для фіксування

досліджуваного явища. Таким чином вважаємо, що когнітивний критерій вимірює стан засвоєння студентами необхідних професійних знань і включає сукупність показників: повнота й оперативність педагогічних, технологічних, дизайнерських знань; системність комплексу теоретичних і методичних знань.

Таблиця 2.1

Змістові показники сформованості компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну

Критерій готовності	Показники готовності
Когнітивний	– системність педагогічних, технологічних знань та знань з основ дизайну; – повнота й оперативність професійних знань.
Операційно-діяльнісний	– характер діяльності, спрямованої на професійне самовдосконалення; – сформовані пізнавальні мотиви; – наявність системи професійних умінь та досвіду діяльності.
Аксіологічний	– адекватність самооцінки; – уміння здійснювати самоаналіз власної діяльності; – датність до ідентифікації та самоідентифікації.

Головною ознакою оперативності знань є їхня актуальність, тобто компетентність майбутнього фахівця до практичного застосування знань при вирішенні конкретних завдань. Операційно-діяльнісний критерій розглядаємо як мірило здатності фахівця до чіткої та своєчасної постановки завдань професійної діяльності та адекватної оцінки одержаних результатів, рішучість у прийнятті рішень у нестандартних ситуаціях.

Аксіологічний критерій відображає ступінь сформованості емоційно-вольових якостей фахівця, здатність до самоконтролю й самовдосконалення, наявність професійних цінностей (відповідно кожного зі складників компетентності вчителя трудового навчання до навчання учнів основам дизайну).

За результатами констатувального етапу експериментального дослідження нами було також уточнено рівні сформованості готовності: високий, середній та початковий (низький), які відповідають необхідним логічним ступеням порівняння.

Високий рівень сформованості професійної компетентності характерний для майбутніх учителів трудового навчання зі стійким інтересом до проблем професійної спрямованості в педагогічній діяльності та позитивним ставленням до формування компонентів професійної компетентності, у яких спостерігається ставлення до особистого розвитку та самовдосконалення як до найвищої цінності в ієрархії професійно-педагогічних цінностей. Високий рівень педагогічних, технологічних знань, а також знань з основ дизайну дозволяє неординарно й творчо

підходити до вирішення професійних завдань відповідного змісту, переконливо аргументувати особистісну позицію; такі студенти без допомоги викладача знаходять додаткову інформацію та самостійно використовують її згідно цілей навчання. Майбутні фахівці на цьому рівні мають адекватну самооцінку, уміють здійснювати рефлексивний самоаналіз власної діяльності, володіють здатністю до професійної ідентифікації й самоідентифікації.

Середній рівень сформованості професійної компетентності характерний для студентів із нейтральним ставленням до формування професійної компетентності, ситуативним характером пізнавальних інтересів, хоча в цілому ціннісним розумінням необхідності професійного розвитку власної особистості. Проте наявність педагогічних, технологічних знань та вмінь переважно реконструктивного характеру заважає своєчасно мобілізувати їх у процесі навчання та швидко зорієнтуватися при розв'язанні творчих завдань з основ дизайну, тому застосування майбутніми фахівцями вивченого матеріалу в основному відбувається на рівні стандартних ситуацій; студенти здебільшого вміють виправляти помилки та добирати аргументи на підтвердження власної позиції. Здатність до професійної рефлексії, ідентифікації та адекватної самооцінки проявляється посередньо.

Початковий (низький) рівень сформованості професійної компетентності властивий майбутнім учителям трудового навчання з індіферентним або відверто негативним ставленням до формування, відсутністю інтересу до її проблематики вивчення основ дизайну з учнями. Майбутні фахівці мають фрагментарні, несистематизовані педагогічні знання, тому виконання завдань професійного характеру проводиться ними інтуїтивно; вони здатні висловлювати власні думки з використанням елементарних знань та з допомогою викладача, уміють частково виправляти допущені помилки. Спостерігається відсутність рефлексивної позиції, низька професійна ідентифікація та самоідентифікація, наявність неадекватної самооцінки.

Рівневі характеристики вчителя трудового навчання складені нами на основі освітньо-професійної програми спеціальності, навчального плану, програм навчальних дисциплін з основ дизайну та авторського підходу до проблеми дослідження.

Діагностико-контрольовальна технологія в рамках реалізації проблеми дослідження передбачає педагогічну підтримку розвитку компетентності майбутніх учителів засобами індивідуальних консультацій, організації самостійної роботи студентів, оперативного коригування проблем і включає:

- тестування, експрес-контрольні роботи, ранжування навчальних досягнень;
- оцінку результатів навчальних і виробничих педагогічних практик, наукової роботи;

– моніторинг експериментальної діяльності на констатувальному, формуальному та підсумковому етапах експерименту.

РОЗДІЛ ІІІ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО
НАВЧАННЯ УЧНІВ ОСНОВ ДИЗАЙНУ

3.1. Загальна характеристика експериментальної роботи

У основу експериментальної роботи з дослідження ефективності змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну нами покладено авторську діагностико-контрольовальну технологію сконструйовану з використанням технологічних можливостей низки методичних розробок, створених вітчизняними й зарубіжними вченими для виявлення загального рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців та її традиційних складників – когнітивного, операційно-діяльнісного, аксіологічного, а також впливу освітнього середовища педагогічного університету на формування професійної компетентності фахівця. На основі узагальнених висновків про можливий вплив на компоненти компетентності майбутнього вчителя трудового навчання до професійної діяльності, виявлених і обґрунтованих на етапі теоретичного дослідження, визначено педагогічну підтримку розвитку компетентності майбутніх учителів засобами індивідуальних консультацій, організації самостійної роботи студентів, оперативного коригування проблем, що зумовило корегування змісту й організації навчання майбутніх фахівців з педагогічних, загальнотехнічних і дизайнерсько-мистецьких дисциплін.

Дослідно-експериментальну роботу було організовано з урахуванням таких вихідних умов:

- контрольні та експериментальні групи формувались за принципом рівності кількісного складу та характеру їхньої базової дизайнерської підготовленості з основ дизайну;
- навчання в контрольних групах організовувалось за традиційною методикою усталеними методами, у експериментальних – згідно змісту і методики, розроблених у даному дослідженні;
- забезпечувалася рівнозначність засобів проведення експериментального навчання в експериментальних групах та традиційного – у контрольних;
- діагностування показників компетентності майбутніх учителів трудового навчання здійснювалося безперервно шляхом реалізації завдань дослідно-педагогічного моніторингу;
- тривалість експерименту в часі зумовлювалася необхідністю проходження всіх стадій професійної підготовки всіма учасниками експериментальних груп.

Перевірку теоретично обґрунтованих явищ та процесів у визначених

педагогічних умовах здійснювали засобом педагогічного експерименту – спеціально організованої педагогічної діяльності із заздалегідь визначеною метою та завданнями для спостереження розвитку досліджуваних явищ. Метою експерименту в рамках цього дослідження була перевірка правильності теоретичних висновків щодо ефективності змісту і методики професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання у процесі вивчення основ дизайну.

Провідними прийомами вирівнювання умов проведення експерименту в контрольній та експериментальній групах було обрано: попарне порівняння груп (коли групи склалися в еквівалентні пари, причому за контрольну обиралася та, у якій результат вхідного діагностування був дещо кращим); зіставлення даних діагностування у вигляді оцінок (часткове вирівнювання); констатувальний експеримент (коли здійснювалося порівняння між собою комплексу показників залежної змінної в контрольній та експериментальній групах).

Окреслений у розділі 2 роботи набір параметрів (критеріїв і показників) дів змогу використати відповідні процедури вимірювання, тобто – приписування чисел об'єктові вимірювання відповідно до певних правил. У таких випадках шкала відношень вважається досить надійним інструментом для перетворення якісних рядів (наприклад, словесних оцінок викладачів) на кількісні (у вигляді балів). Сума балів студента за всіма критеріями дослідження використовувалася в статистичних обчисленнях, оскільки вона означала сумарну оцінку й відповідала групам якостей чи властивостей, які тепер перетворювалися в показники, що мають не лише внутрішню логічну структуру в пропонованих основах підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, а й своє кількісне вираження, котре уможлиблює статистичне підтвердження чи заперечення гіпотетичних припущень.

Експериментальну роботу проведено в умовах освітнього процесу факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (експериментальна група) та ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (контрольна група) протягом 2014-2016 рр. До складу експериментальної та контрольної груп уходили відповідно 91 та 93 студенти – майбутні вчителі трудового навчання III-IV курсів навчання.

Структура експериментальної роботи включала три послідовних етапи:

I етап – констатувальний (виявлення ставлення студентів до проблем формування компетентності; визначення рівнів сформованості складників такої компетентності; упровадження визначених на теоретичному рівні змісту і методики формування компетентності

майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи) проводився впродовж 2013-2014 рр.;

II етап – формувальний (безпосереднє забезпечення реалізації змісту і методики формування компетентності) проводився впродовж 2014-2016 рр.;

III етап – підсумковий (виявлення динаміки показників ефективності професійної підготовки учителів трудового навчання за обраними змістом і методикою) проходив у 2015-2016 рр.

Логічну структуру експериментальної роботи (за Д. Новіковим [179]) наведено нами на рисунку 3.1. Алгоритм її проведення такий:

– на основі порівняння I встановлюємо спільні й відмінні риси початкових станів експериментальної та контрольної груп;

– реалізуємо вплив розроблених інноваційних змістових і методичних основ підготовки на експериментальній групі з одночасним навчанням у контрольній групі за традиційною методикою;

– на основі порівняння II визначаємо характер та напрям змін, що відбулися у процесі та після впровадження експериментального змісту і методики;

– на основі порівняння III встановлюємо різницю кінцевих станів експериментальної та контрольної груп;

– на основі порівняння IV визначаємо відмінності початкового та кінцевого станів контрольної групи;

– формулюємо висновки щодо ефективності та вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

У процесі експериментальної роботи нами використовувалася бальна шкала оцінювання за таким алгоритмом:

– кожен компонент готовності кожного суб'єкта дослідження отримує оцінку за трьома рівнями вираженості (початковий – 1 бал, середній – 2 бали, високий – 3 бали);

– оцінка фіксується в індивідуальному дослідному щоденнику експерименту, у якому відображені всі показники відповідно визначених критеріїв;

– на основі розробленої системи коефіцієнтів вираженості компонентів проводиться узагальнювальний розрахунок та формується середня оцінка, яка і є підставою для інтерпретації результатів експериментальної роботи при їх обробці комп'ютерною програмою «Статистика в педагогіці» [179].

Суму балів за всіма критеріями компетентності вважають оптимальною для статистичних обчислень, оскільки вона є узагальненою оцінкою й відповідає групам якостей чи властивостей, які тепер перетворюються в числові показники, що мають своє кількісне вираження.

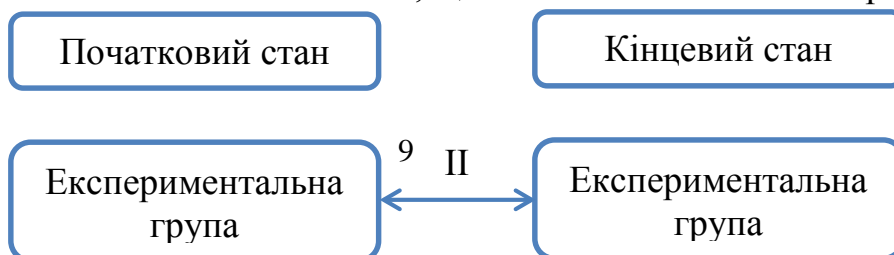

Рис. 3.1. Структура педагогічного експерименту в рамках дослідження [179]

Вважаємо за доцільне здійснити більш детальне обґрунтування обраної діагностико-контролювальної технології експериментального дослідження. Нами використовувалися методи: спостереження, аналізу відповідей на питання, проектної роботи, письмового щоденника, рольової гри, практичних завдань у формі демонстрації професійних умінь під час педагогічної практики, підсумкових контрольних робіт. Результати компетентності встановлювалися не тільки на рівні загальної кваліфікації, але і в ході освоєння циклів, модулів психолого-педагогічних, методичних, технологічних, проектних, мистецьких, культурологічних навчальних дисциплін та модулів елективного навчального курсу «Основи дизайну».

Базові ознаки компетентності, як це визначено в перших розділах роботи, розвивають здатність майбутнього вчителя трудового навчання до критичного мислення, аналізу й синтезу, володіння загальними педагогічними та спеціальними знаннями, здатності до самостійного навчання та комунікацій, відповідальності, навички планування та організації. Йдеться про якості вчителя трудового навчання, які використовуються не лише в сферах діяльності, пов'язаних з предметною галуззю основ дизайну. На додаток до цих базових ознак компетентності, які можуть бути успішно розвинені на всіх рівнях освітньої програми, в кожному навчальному модулі або курсі формуються більш конкретні предметні елементи (знання, навички, цінності). Результати навчання й сформовані елементи компетентності можуть бути досягнуті, як нами вже зазначалося, шляхом використання різних методів і форм викладання та навчання, серед яких: відвідування лекцій, робота в семінарській групі, проектно-проблемні види роботи, тренінг практичних умінь, написання письмових робіт зростаючої складності, навчання методикам критичного аналізу різних видів дизайну, аналітичне читання наукової літератури,

індивідуальна робота з контролем відведеного часу, самостійне написання та презентації курсових робіт, завдання навчальних, виробничих, технологічних практик, індивідуальне навчання тощо.

При розмежуванні рівнів професійної програми з основ дизайну мають бути виявлені загальні ознаки результативності та якості освіти. У кінцевому підсумку види й завдання діяльності бакалавра визначаються необхідністю підготовки компетентних і конкурентноспроможних на ринку праці фахівців, здатних задовольняти наукові, освітні та соціально-практичні потреби суспільства в динамічному, мінливому соціальному середовищі. Формування компетентності пов'язане з використанням (і оцінюванням) різних форм навчальної та самостійної роботи: просемінари, спецсемінари, проблемні лекції, інтерактивна робота в групах, різні види усних і письмових робіт, вивчення базових текстів з використанням сучасних технологій і процедур аналізу, самостійне дослідження обраної проблематики тощо. Оцінка результатів навчання має бути чіткою, щоб мати можливість визначити, що майбутній учитель трудового навчання дійсно володіє усіма складниками компетентності. Це стає зрозумілим на основі опису видів і змісту освітньої діяльності кожного студента, при виконанні яких досягаються необхідні для кожного модулю результати навчання.

Для контролю поточної та підсумкової успішності майбутніх учителів трудового навчання у рамках когнітивного критерію нами використовувалася система бальних одиниць, згідно з якою успішність роботи майбутнього вчителя у семестрі оцінювалася в однаковій максимальній сумі балів (100 балів). Система бальних одиниць дозволяла вводити кумулятивну (накопичувальну) рейтингову оцінку. Для кожного майбутнього фахівця можливим став розрахунок сумарної і середньої кількості балів та визначення місця, яке він займає в групі, на курсі, у виші. Засобами та процедурами вимірювання обсягу виконаної роботи було оцінювання всього спектру письмових, усних і практичних тестів/іспитів, проектів і особистих творчих робіт, використовуваних для оцінки якості навчання студента за дисципліною або модулем. Цей підхід застосовувався для оцінки досягнень кожного учасника експерименту за кількістю виконаної навчальної роботи (поточний контроль) і узагальнених оцінок для з'ясування підсумкових результатів навчання студентів (проміжний контроль).

Результати професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з комплексу педагогічних, технологічних дисциплін та основ дизайну передбачали:

- фундаментальну психолого-педагогічну підготовку, вивчення технологічних процесів виробництва, передачі культурних значень і смислів, образотворчих форм, мистецьких практик сучасної України, дизайнерських досягнень інших країн і регіонів світу;
- вироблення у студентів здатності науково-критичного

осмислення різноманітних феноменів сучасного дизайну, практичного володіння міждисциплінарним аналітичним апаратом;

– вільне володіння новітніми підходами до вивчення основ дизайну, сучасними методами аналізу предметного середовища; навички конкретної роботи з різними зразками проектно-технологічної культури та етнодизайну;

– можливість вільного вибору навчальних курсів з урахуванням особистих науково-дослідницьких інтересів й актуальних запитів суспільства.

Усе це забезпечувало оперативний моніторинг експериментальної діяльності на констатувальному та підсумковому етапах.

Акцент на результативності навчання обумовлював підвищену увагу учасників навчального процесу до конкретних засобів формування й розвитку складників компетентності майбутнього вчителя трудового навчання, необхідних для успішної соціальної та професійної діяльності у сфері навчання учнів основ дизайну. Найважливішими універсальними професійними якостями вчителя як фахівця з основ дизайну вважалися: здібності вибудовувати міжособистісні та міжкультурні комунікації, володіння навичками комплексної обробки та інтерпретації інформації, розвинені вміння організаційної, педагогічної, проектно-аналітичної діяльності в різних компонентах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

У експериментальному педагогічному дослідженні системно використано такі методи: опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), спостереження, тестування, вивчення творчих робіт студентів, опрацювання й інтерпретації емпіричних даних (аналітичний і статистичний; порівняльний аналіз); комплекс методик психолого-педагогічної діагностики та самодіагностики. Розроблено серію творчих завдань та тестів, які допомогли виявити ступінь сформованості професійної компетентності у майбутніх учителів трудового навчання (додаток В), а на формуальному етапі – обрати відповідну технологію розвитку елементів компетентності та забезпечення творчого середовища експериментальної діяльності.

Спостереження визначається вченими як цілеспрямоване дослідження певного педагогічного явища, у процесі якого одержують конкретний фактичний матеріал, воно має чітко визначену мету й проводиться зазвичай за попередньо складеним планом, тому нами було розроблено програму спостережень, яка включала такі елементи:

– реалізація цілей і завдань кожного етапу заняття з дисципліни «Основи дизайну» зокрема і кожного модулю загалом;

– реагування майбутніх учителів трудового навчання на методи і засоби організації навчальної діяльності з дисципліни;

– сприйняття прийомів і засобів формування конкретних знань і умінь з основ дизайну, набутих студентами під час занять;

– виконання творчих проектів з етнодизайну, результати застосування самодіагностувальних тестових методик;

– визначення показників рівнів сформованості компетентності майбутніх учителів трудового навчання, а також доцільності системи відібраних завдань у процесі навчальних, технологічних і виробничих педагогічних практик.

З метою детального дослідження формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання, вивчення нахилів і бажань студентів ми використовували такі методи опитування, як бесіда, інтерв'ю й анкетування. Метод опитування бесіда застосовувався як самостійний чи додатковий інструмент дослідження з метою одержання необхідної інформації або пояснення того, що не було зрозумілим при спостереженні; формою опитування і методом збору інформації стало інтерв'ювання, при якому дослідники попередньо формулювали систему питань, які потім задавали в певній послідовності. Відповіді респондента записувалися інтерв'юером відкрито або фіксувалися електронними засобами; питання застосовано переважно відкритого типу, коли характер відповідей студентів, їхня форма не була заздалегідь передбаченою; під час інтерв'ю враховувалися індивідуальні особливості респондентів, їхній інтерес до питань, уважність, позитивне або негативне налаштування на сам процес інтерв'ювання.

Метод анкетування дозволив одержувати інформацію про запити індивідів, їхні ставлення, мотиви діяльності тощо. Відповідно до вимог соціологічних анкет нами були підібрані питання: за формою – прямі; за структурою – відкриті та напівзакриті (таблична форма розміщення питань); за функціями – основні (змістові) та неосновні (допоміжні). Перед проведенням анкетування в кожній групі експериментатор здійснював усний інструктаж стосовно процедури заповнення анкети (додаток Г).

У експериментальній роботі з майбутніми вчителями трудового навчання передбачалося також використання методу експертної оцінки. У педагогіці під цим методом розуміють оцінку тих чи інших сторін діяльності компетентними суддями (експертами). Відбір групи експертів відповідав таким вимогам: наукова кваліфікованість, об'єктивність, креативність, позитивне ставлення до участі в експертизі, аналітичність, широта мислення, самокритичність досвід викладання основ дизайну. Метод експертної оцінки допомагав автору роботи та залученим до експерименту викладачам-експертам уточнити рівень сформованості готовності майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

За допомогою системи спеціально підібраних тестових завдань і контрольних робіт з модулів навчальної дисципліни «Основи дизайну» було виявлено рівень сформованості компетентнісних ознак кожного учасника експерименту. Неодмінними вимогами до тестування були: обов'язковий для всіх досліджуваних комплекс випробувальних завдань;

чітка стандартизація зовнішніх умов, у якій здійснюється тестування; наявність більш-менш стандартної (фіксованої) системи оцінювання та інтерпретації одержаних результатів; використання під час оцінювання досліджуваних майбутніх учителів трудового навчання середніх показників результатів тестування. Щодо співвідношення форм тестових завдань, то переважали класичні тестові завдання закритої форми (у яких студенти обирають одну правильну відповідь із декількох запропонованих) та відкритої форми (завдання із вільно сконструйованою відповіддю) (додаток В).

У експериментальному дослідженні взяли участь 184 студенти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка і ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». У результаті було сформовано експериментальну та контрольну групи, до яких уходили майбутні вчителі трудового навчання у кількості відповідно 91 (група Е) та 93 особи (група К). Експериментальне впровадження змісту і методики було проведено в рамках навчального процесу в паралельних групах студентів, які навчаються за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка; контрольна – в групах студентів цієї ж спеціальності у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

На констатувальному етапі дослідницької роботи вхідне діагностування було зорієнтоване на визначення стану раніше набутих знань та вмінь майбутніх учителів трудового навчання з основ дизайну у рамках компетентнісного підходу до організації навчальної діяльності, на виявлення ставлення студентів до формування елементів компетентності, а також на з'ясування ієрархії професійних цінностей майбутніх учителів трудового навчання.

При анкетуванні студентів питання формулювалися таким чином, щоб була можливість виявити їхнє суб'єктивне ставлення до можливості забезпечити рівень своєї компетентності до навчання учнів основ дизайну. Було з'ясовано, що більшість студентів (87 %) вважають: учитель трудового навчання має володіти професійними знаннями й уміннями з основ дизайну для забезпечення творчого розвитку учнів; 83 % опитаних відчують власну потребу в набутті таких ознак компетентності. Відомо, що ефективне формування професійної компетентності, активна позиція майбутніх учителів трудового навчання у процесі набуття професійної компетентності є можливими лише при існуванні глибокої мотивації, особистої зацікавленості кожного майбутнього фахівця, відповідної системи цінностей. Дослідників цікавило, які мотиви спонукають студентів до формування компетентності; аналіз анкетних даних засвідчив, що для 28 % майбутніх учителів трудового навчання ефективною є віддалена мотивація, пов'язана з перспективами подальшої діяльності

(прагнення розширити свій світогляд та ерудицію, підвищити рівень дизайн-освіти, престиж серед колег, забезпечення професійного авторитету тощо), але для більшості учасників експерименту основним мотивом стала значущість самого терміну, інтерес до інноваційної педагогічної діяльності з основ дизайну (35,1 %).

На цьому етапі експерименту досліджувалося також питання власних життєвих та професійно-педагогічних цінностей майбутніх учителів трудового навчання. Студентам пропонувалося проранжувати цінності на важливі, менш важливі та неважливі, відповіді обґрунтувати. Результати проведеного діагностування дозволили визначити систему цінностей майбутніх учителів трудового навчання. Аналіз відповідей показав, що для переважної більшості респондентів важливими є особисті орієнтації (34 %) та професійно-прагматичні цінності (21 %). Особистісно-розвивальні орієнтації у більшості студентів займають середні (24 %) та останні (18 %) позиції. Приблизно таке ж місце характерне для розуміння поняття «компетентність до навчання учнів основ дизайну», усвідомлення значущості розвитку такої компетентності в системі цінностей учителя трудового навчання.

Відображення результатів констатувального експерименту представлено нами в перелікових та аналітичних таблицях (для контрольної й експериментальної груп). Перелікові таблиці відображають рівень сформованості компетентності кожного студента та результати навчального процесу за всіма її елементами. У зведеній таблиці відображено абсолютну кількість балів, що отримав студент, та відносну кількість балів (у %) від максимально можливої. Оцінювання проводилося у відповідності до вимог кредитно-модульної системи за 100-бальною шкалою.

Використовуючи дані перелікових робочих таблиць, здійснюємо їх групування за методикою В. Заціорського, відобразивши зведені результати в аналітичних таблицях 3.1 і 3.2.

Порівняння результатів таблиць 3.1. та 3.2. свідчить про те, що співвідношення рівнів компетентності студентів експериментальної та контрольної груп на етапі вхідного діагностування з навчального курсу «Основи дизайну» приблизно однакове: з теми «Декоративно-прикладне мистецтво» (ДПМ) – абсолютна кількість становила в групі К – 32, а відносна оцінка 35,6 %, що в порівнянні з групою Е, де абсолютна кількість 35, а відносна 37,2 % майже не відрізняється. З теми «Обробка деревини з елементами народної творчості» (ОД) абсолютна кількість студентів, що одержали високий рівень у групі К, становить 29, а відносна – 32,2 %.

Таблиця 3.1

Дані розподілу студентів групи К (93 особи)
за результатами навчання (за темами дисципліни «Основи дизайну»)

Назва модулю	ДПМ		ОД		ОП		НІ		НО	
	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)
Високий	32	35,6	29	32,2	20	22,2	33	36,7	37	41,1
Середній	46	51,1	49	54,4	63	70,0	45	50,0	51	56,7
Початковий	12	13,3	12	13,3	7	7,8	12	13,3	2	2,2

Таблиця 3.2

Дані розподілу студентів групи Е (91 особа)
за результатами навчання (за темами дисципліни «Основи дизайну»)

Назва модулю	ДПМ		ОД		ОП		НІ		НО	
	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів (%)
Високий	35	37,2	26	27,7	22	23,4	37	39,4	36	38,3
Середній	45	47,9	50	53,2	65	69,1	46	48,9	54	57,4
Початковий	14	14,9	18	19,1	7	7,5	11	11,7	4	4,3

У свою чергу, з цієї ж теми у групі Е абсолютна кількість студентів становила 26, а відносна оцінка – 27,7 %. Що стосується теми «Символіка української писанки» (ОК), то в групі К – абсолютна кількість балів, які одержали студенти, становила 29, а відносна – 32,2 % на відміну від групи Е, де абсолютна кількість становила 22, а відносна 23,4 %. Рівень успішності з теми «Декорування виробів із деревини» у групі К становив: абсолютна кількість 33, відносна – 36,7 %, а в групі Е з цієї ж дисципліни абсолютна кількість – 37, відносна – 39,4 %. З теми «Орнаментальне оздоблення одягу» (НО) успішність мала такі рівневі показники: в групі К абсолютна кількість балів студентів 37, відносна – 41 %, а в групі Е абсолютна – 36, а відносна – 38,3 %.

Узагальнено стан сформованості показників визначеної компетентності майбутніх учителів трудового навчання контрольної й експериментальної груп представлено в таблицях 3.3 і 3.4.

Результати констатувального дослідження, відображені в таблицях 3.3 і 3.4 свідчать, що якісний стан показників компонентів компетентності студентів контрольних та експериментальних груп майже не має розбіжностей. Професійні знання та вміння майбутніх учителів трудового навчання мають переважно загальний, фрагментарний,

несистематизований характер, а більшість учасників експерименту знаходяться на низькому й середньому рівнях компетентності до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

Таблиця 3.3

Зведені показники сформованості складників компетентності майбутніх учителів трудового навчання до вивчення з учнями основ дизайну
(за даними вхідного діагностування) групи К (93 особи)

Компоненти Рівень	Аксіологічний		Когнітивний						Операційно-діяльнісний	
			Знання педагогічних дисциплін		Знання технологічних дисциплін		Знання «Основ дизайну»			
	абс. кільк.	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %
Високий	18	19,0	12	12,8	22	23,4	8	8,5	11	11,7
Середній	62	66,1	55	58,5	48	51,2	47	50,0	61	65,0
Початковий	14	14,9	27	28,7	24	25,4	39	41,5	22	23,3

Кількісні та якісні показники, отримані на етапі вхідного діагностування, дали можливість зробити висновок про те, що у майбутніх учителів трудового навчання переважають загальнопрофесійні та спеціальні технологічні ознаки компетентності, що виявляється переважно в таких фактах: превалюють базові психолого-педагогічні і методичні знання; спостерігається певна невизначеність проблематики дизайну в діяльності вчителя трудового навчання та недостатній аналіз власних перспектив такої діяльності, неусвідомленість сутності й необхідності формування і саморозвитку відповідних компонентів готовності; створення умов для дизайн-освіти відбувається на інтуїтивному рівні; при застосуванні засобів навчання основ дизайну майбутні вчителів трудового навчання керуються власним смаком, а не інтересами учнів тощо. Отримані результати дослідження зумовили вибір формувальних засобів реалізації теоретично обґрунтованих змісту і методики формування професійної готовності майбутніх учителів трудового навчання до вивчення з учнями основ дизайну.

Таблиця 3.4

Показники сформованості складників готовності майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів
(за даними вхідного діагностування) групи Е (91 особа)

Компоненти Рівень	Аксіологічний		Когнітивний						Операційно-діяльнісний	
	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %	абс. кільк. студентів	відн. кільк. студентів %
Високий	15	16,7	10	11,1	20	22,2	7	7,8	14	15,6
Середній	62	65,0	58	64,4	49	54,3	41	45,6	56	62,1
Початковий	13	14,3	22	24,5	21	23,4	42	46,6	20	22,3

3.2. Організація формувального та контрольного етапів експериментального впровадження змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи

У ході формувального експерименту в експериментальних групах основна увага приділялась збагаченню та систематизації тезаурусу студентів, набуттю базового досвіду використання дизайнерських знань і вмінь у сфері педагогічної роботи, здобуванню навичок продуктивної навчальної діяльності, стимулюванню потреб творчого педагогічного зростання та саморозвитку вчителя засобами дизайну. Уже на початкових стадіях підготовки студенти поступово включалися в контекст професійних інтересів і цінностей засобами психолого-педагогічних і технологічних дисциплін, усвідомлювали своє покликання, проходило налаштування професійної самосвідомості майбутніх фахівців завдяки зацікавленості та мотивації професійного самовизначення, вони приймали активну позицію суб'єктів підготовки.

Навчально-виховними завданнями формування особистості майбутнього вчителя трудового навчання стали:

- розширення світогляду, інтересу та поваги до проблематики технологій, цінностей історичного та сучасного дизайну й етнодизайну;
- систематизація психолого-педагогічних, проектно-технологічних, методичних знань та вмінь, їх практична апробація у різноманітних способах дій;

- виховання позитивного ставлення до дизайнерської навчальної діяльності, пошук індивідуальних уподобань, способів власного творчого пошуку і розвитку відповідних якостей учнів.

У організації особистісно зорієнтованої педагогічної роботи послідовно акцентувались: орієнтаційно-пошуковий аспект (пробудження інтересу, знайомство із сутністю дизайнерської діяльності, окреслення власних уподобань); коригувальний аспект (зростання усвідомлення суджень, визначення недоліків та потенціалу розвитку власної

компетентності до вивчення з учнями основ дизайну); інноваційний аспект (вироблення індивідуальної стратегії навчання, застосування творчих методів і прийомів). Цьому сприяла проблемна організація процесу професійної підготовки, орієнтація на евристичні, дослідницькі, інтегративні методи педагогічного спілкування у процесі інтеграції змісту педагогічних, технологічних, мистецьких проектних робіт, серед яких особливо було виділено теми етнодизайну: «Декоративно-прикладне мистецтво – основа сучасного етнодизайну», «Декорування виробів із деревини», «Символіка української писанки», «Сюжетна композиція в техніці «Аплікація соломкою»», «Орнаментальне оздоблення одягу», «Українська народна іграшка. Генеза розвитку та традиції виготовлення», «Декорування бісером виробів інтер'єрного призначення». Майбутні вчителі трудового навчання привчалися працювати продуктивно, глибоко проникати в проблему, знаходити оптимальні варіанти дизайнерських рішень, критично оцінювати результати, окреслювати перспективи власного саморозвитку у сфері вивчення з учнями основ дизайну.

Значну увагу приділено вихованню вмінь і навичок емоційно-чуттєвого сприйняття навколишнього світу, мотивації творчої уяви і фантазії у навчальній діяльності. З цією метою застосовувались методи асоціацій, творчих експериментів тощо. Всебічне врахування специфічних рис, художніх уподобань та рівня професійної компетентності студентів експериментальних груп вимагало побудови індивідуальної траєкторії навчання для кожного, що стало можливим завдяки використанню методів педагогічної підтримки – індивідуалізації та диференціації навчальних задач у межах названих тем дисципліни «Основи дизайну».

Це відбувалось завдяки інтегративним методам навчання, які розкривали естетичну сутність діяльності вчителя як дизайнера через її інтеграцію у світову художню культуру. Так, із застосуванням методу культурологічного синтезу під час вивчення тем з історії мистецтв моделювалися проблемні ситуації професійного спілкування з мистецтвом, які стимулювали усвідомлення інтегральності художньої культури, орієнтували на розпізнавання художньо-естетичних кодів та смислів, проникнення у духовний світ автора того чи іншого твору дизайну. На практичних заняттях організовувались навчальні дискусії, в яких кожен студент на основі узагальненого аналізу художнього твору повинен був висловити ставлення до своїх естетичних уподобань, цікавість до авторського стилю того або іншого твору, порівняти художню мову твору із подібними зразками інших культур, епох, регіонів.

Поступове впровадження творчих завдань, які вимагали комплексної характеристики твору дизайну, розгляду особливостей певного художнього напрямку, стилю творчої манери автора, самостійного формулювання висновків значно збагатило художній досвід і естетичні оцінні вміння студентів. Наприклад, самостійне завдання «Сучасна писанка» полягало у зборі й кваліфікації матеріалу з теми та представленні

його у вигляді схеми або таблиці, у яких відображалась певна авторська концепція дослідження виразних можливостей виду декоративно-прикладного мистецтва та засобів їх синтезу. На практичних заняттях проводилось дискусійне обговорення висунутих ідей, живе спілкування щодо проблем розвитку дизайну, доведення власних естетичних оцінок, самостійне формулювання й підтвердження узагальнень.

За допомогою проблемних дослідницьких методів моделювались педагогічні ситуації, де студенти ставились в умови необхідності самостійного вирішення конкретної мистецької проблеми в обґрунтуванні певної думки, підтвердженні фактологічних даних, порівнянні кількох явищ або встановленні відповідності певного твердження. Особливий інтерес студентів викликали завдання на збір і зіставлення інформації з різних джерел, з'ясування співмірності естетичних оцінок різних авторів, порівняння думок сучасних і давніх діячів мистецтва дизайну. Результатом таких дидактичних ситуацій постала зацікавленість студентів безмежним простором дизайну, процесом художнього спілкування, засобами сучасних комп'ютерних технологій тощо.

У якості самостійної роботи студенти виконували різноманітні завдання на графічне аналітичне дослідження форм предметів: у завданні «Об'єкт дизайну» необхідно було проаналізувати конструкцію заданого об'єкта та відобразити це у структурному рисунку з використанням перетинів і проєкцій, враховуючи композиційну цілісність та характер самого предмета. Така робота зацікавила студентів, примусила знаходити власний шлях розробки проблеми, що продемонстрували доволі різноманітні способи представлення результатів – від строгих проєктивних креслень до цікавих рисунків-«конструкторів», які відображали послідовне конструювання об'єкта, моделювання його взаємодії із середовищем та іншими предметами.

Пошук закономірностей просторового поєднання форм відбувався у рисунках по пам'яті та за уявленням при зображенні предмета (або групи предметів) у трьох просторових позиціях за законами перспективи із заданою і зміненою лінією горизонту, у виконанні тематичних робіт («Дизайн майбутнього», «Модульна композиція», «Геометрія простору»), моделюванні фантастичного інтер'єру та екстер'єру (за методиками, розробленими О. Кайдановською) [109].

Невід'ємним складником формувальної педагогічної роботи були вербальні прийоми, які навчали майбутніх учителів трудового навчання доводити свою власну художню позицію, професійно висловлювати свої твердження, формулювати висновки, коментувати творчі рішення та обговорювати з учнями різноманітні художні явища, оцінювати твори дизайну. У практиці викладання педагогічних дисциплін та «Основ дизайну» застосовувалися різноманітні форми усного та письмового розгляду навчальних результатів, творів мистецтва, предметів побуту, відповідних темі заняття – презентації, міні-виступи, експрес-запитання,

дискусії, есе. Увага приділялась формуванню навичок визначення та вербальної дефініції понять дизайну в адекватних смислах і термінах.

Ефективним для сукупного формування усіх трьох компонентів готовності майбутніх учителів трудового навчання стало використання методу проектів. У процесі інтегрованого вивчення фахових дисциплін студентам пропонувалось створити власний дизайнерський проект, у межах якого збирались різнопланові матеріали про певний об'єкт або художнє явище, здійснювався аналіз та узагальнення фактів та кінцеве ознайомлення групи із цією інформацією. Такими індивідуальними дизайн-проектами стали:

1. Розробка та виготовлення дизайн-проекту декоративної таріли.
2. Розробка та виготовлення дизайн-проекту хлібниці.
3. Розробка та виготовлення дизайн-проекту скриньки.
4. Розробка та виготовлення дизайн-проекту декоративної рамки.
5. Розробка та виготовлення дизайн-проекту сувеніру з деревини.
6. Розробка та виготовлення дизайн-проекту набору декоративних кухонних дощок.
7. Розробка та виготовлення дизайн-проекту картини (аплікація соломою).
8. Розробка та виготовлення дизайн-проекту плетеної іграшки з соломи.
9. Розробка та виготовлення дизайн-проекту картини (вишивка технікою «хрестик»).
10. Розробка та виготовлення дизайн-проекту картини (вишивка бісером).
11. Розробка та виготовлення дизайн-проекту набору серветок для чайного сервізу.
12. Розробка та виготовлення дизайн-проекту набору серветок для кавового сервізу.
13. Розробка та виготовлення дизайн-проекту вишитої чоловічої сорочки.
14. Розробка та виготовлення дизайн-проекту вишитої жіночої блузи.
15. Розробка та виготовлення дизайн-проекту народної ляльки та ін.

У методичному посібнику «Основи дизайну» [245] нами представлено творчий проект із виготовлення кухонного набору, який частково відображено в додатку Б. При проектуванні враховано певний алгоритм:

Розробка технічного завдання включає:

Призначення проектованого виробу

Кухонний набір – традиційний за формою і оригінальний за змістом.

При розробці конструкції кухонного набору рекомендовано розглянути гармонію сюжетного зображення з формою та декором оригінальної композиції. Як складник декору інтер'єру приміщення

(житлового, громадського), набір активно виявляє поєднання конструктивних особливостей (власне ложок, виделки, лопатки та молоточка з їх декором), сприяє естетичному сприйняттю декоративного мистецтва.

Вимоги до конструкції

Побудова композиції кухонного набору повинна починатися з визначення геометричного центру зображення, оскільки погляд глядача завжди спрямовується на головний центр зображення – головний промінь зору. Щоб створити враження гармонійної рівноваги необхідно вивчити окремі форми і згрупувати їх як ціле, вилучаючи деталі, які відволікають від сприйняття головного. Основним завданням є підкреслити виразність форм. У основі орнаментального мотиву по периферії може лежати дзеркальне чи інше повторення відповідної групи фігур. Об'ємність наголошується виразністю контуру і пропрацьовуванням його середини. Для виразності композиції має значення ритм ліній і форм.

Головне у формі зображення на наборі:

- єдність візерунка (мотиву) з формою і структурою елементів набору;
- домінуючий центр підпорядковує решту елементів у наборі;
- декоративне рішення у застосуванні контрастів, ритму, силуету, колориту.

Таким чином, уся велика різноманітність форм зображень на кухонному наборі походить із загальної структури світу, яку можна побудувати за допомогою пропорцій, трансформації форм в орнаментальні мотиви.

Вимоги до матеріалів, придатних для кухонного набору, які визначаються призначенням і вимогами до конструкції; матеріал для виготовлення набору повинен бути доступним, поширеним, просто оброблятися, яскраво проявляти зв'язок конструктивних особливостей з її декором; у ньому має виявлятися щедрість фантазії та художнього смаку щодо оздоблення набору та його елементів.

Технічна пропозиція, яка містить:

Аналіз зразків-аналогів кухонного набору

Аналіз декоративного оформлення зразків-аналогів

Зразок 1. Кухонний набір металевий. Виготовлений з нержавіючої сталі.

Зразок 2. Кухонний набір дерев'яний. Виготовлена точінням і різанням з деревини і оздоблений петриківським розписом.

Зразок 3. Кухонний набір «Vesta». Виготовлений з термостійкого пластику.

Зразок 4. Кухонний набір з деревини. Виготовлений точінням з деревини і оздоблений петриківським розписом.

Зразок 5. Кухонний набір дерев'яний. Виготовлений випилюванням з деревини (додаток Б).

Аналіз конструкції зразків-аналогів

Вимоги до конструкції	Характеристика ступеня втілення вимог у зразках				
	1	2	3	4	5
<i>1</i>	2	3	4	5	6
1. Визначеність геометричного центру зображення	+	+	-	+	-
2. Гармонійна рівновага	+	+	+	-	-
3. Підкресленість виразності форм	+	+	+	-	+
4. Вид орнаментального мотиву по периферії набору	-	+	-	+	-
5. Виразність форм і ліній центру набору	+	+	-	+	+
6. Єдність орнаментальних мотивів з формою і структурою набору	-	+	-	+	-
7. Підпорядкованість домінуючому центру решти елементів набору	+	+	-	+	+
8. Декоративні рішення у застосуванні контрастів ритму, силуету, колориту	+	+	-	-	+
9. Пропорційність форм набору	+	-	+	-	+
10. Трансформації природніх форм в орнаментальні мотиви і сюжети	-	+	-	+	-

Визначення конструкції кухонного набору

Визначення майбутньої конструкції кухонного набору

Вимоги до конструкції	Зразок, у якому реалізовано найкращим чином
1. Визначеність геометричного центру зображення	Зразок №1
2. Гармонійна рівновага	Зразок № 1,2,5
3. Підкресленість виразності форм	Зразок № 1,5

4. Від орнаментального мотиву по периферії набору	Зразок № 2
5. Виразність форм і ліній центру набору	Зразок № 1,5
6. Єдність орнаментальних мотивів з формою і структурою набору	Зразок № 2
7. Підпорядкованість домінуючому центру решти елементів набору	Зразок № 1,5
8. Декоративні рішення у застосуванні контрастів ритму, силуету, колориту	Зразок № 1,2
9. Пропорційність форм набору	Зразок №1,5
10. Трансформації природніх форм в орнаментальні мотиви і сюжети	Зразок № 2

Оцінка якості спроектованого кухонного набору та відомих зразків-аналогів

Оцінка якості зразків

$$K_{п} = K_{ід} \cdot K_{відх. \max.}, \text{ де}$$

$K_{п}$ – коефіцієнт якості питомого виробу;

$K_{ід}$ – ідеальний коефіцієнт виробу (теоретичний) = 1;

$K_{відх. \max.} = 1/v$, де v - кількість врахованих позитивних вимог;

Коефіцієнт максимально можливий ($K_{\max.}$) розраховується:

$$K_{\max.} = K_{ід} - 1/c$$

де c – загальна кількість вимог

Результати зафіксовані у таблиці 3.7. для порівняння.

Аналіз переваг якостей спроектованого кухонного набору в порівнянні з якостями існуючих зразків-аналогів

У геометричному центрі набору повинно бути розміщено основне сюжетне зображення, на який буде спрямовано погляд глядача. Гармонійна рівновага визначатиметься підпорядкованістю всіх форм набору сюжету, розміщеному у її центрі. Вид орнаментального мотиву по периферії набору матиме дзеркальне повторення фігур, які відповідають центральному зображенню. Декоративне рішення набору передбачає застосування контрастів сюжетних зображень, протиставлення ритму їх елементів.

Таблиця 3.7

Оцінка якості аналогів і спроектованого виробу

Вид набору	Коефіцієнт якості
Зразок № 1	0,88
Зразок №2	0,87
Зразок №3	0,87
Зразок №4	0,83
Зразок №5	0,88

<i>Спроекований виріб</i>	<i>0,9</i>
<i>Максимально можливий коефіцієнт якості</i>	<i>0,9</i>

Характеристика недоліків спроектованого виробу

Гармонійна рівновага кухонного набору може порушуватися асиметричним сюжетним зображенням центру набору. Різноманітність сюжетних зображень центру набору і орнаментального мотиву периферії може порушувати їх єдність. Відсутність контрастів ритму, чергування елементів зображення, контрастів кольорів дещо збіднюватиме декоративні рішення набору.

Аналіз методів технологічної обробки деталей та їх з'єднань у зразках-аналогах набору (додаток Б).

Висновок за технічною пропозицією

У результаті проведеного аналізу зразків-аналогів можна зробити наступний висновок. Усі розглянуті набори відповідають своєму призначенню. Крім того, вони є доступними з точки зору технології виготовлення. Використані в зразках техніки декорування надають виробам естетичний, привабливий вигляд. У якості зразка-прототипу для подальшого проектування обираємо модель №1 та модель №2, як одні з доступних і виразних за технікою виконання.

Подальшим етапом проектування є розробка ескізного проекту, результатом якого стане розроблений ескіз майбутнього зразка кухонного набору з точним описом зовнішнього вигляду.

Ескізний проект передбачає:

Опис зовнішнього вигляду

Набір кухонний. Виготовлений точінням і різанням з деревини і оздоблений геометричним різьбленням. У центрі набору, як і на периферії – орнаментальний мотив, пов'язаний із центральним зображенням.

Спроекований кухонний набір складається з точеної підставки прикрашеної на основі симетричним, повторювальним орнаментом; ложки – традиційної форми, рукоятка якої прикрашена симетричним дзеркальним відносно центру симетрії ложки геометричним орнаментом; також шумовки, лопатки та виделки, рукоятки яких оздоблені симетричним дзеркальним відносно центру симетрії, неповторним орнаментом. Також до набору входить молоточок для відбивання м'яса, рукоятка якого також оздоблена геометричним різьбленням.

Кольорове насичення спроектованого кухонного набору залежить від структури та забарвлення самої деревини.

Габаритні розміри та ескізи проекту «Кухонний набір»
Рекомендовані габаритні розміри кухонного набору (додаток Б).

Розробка технічного проекту має складниками:

Вихідні дані для побудови рисунку набору

Основу вихідних даних для побудови рисунку набору та розмірні

характеристики визначають:

– масштабність: з метою найбільш переконливої і виразної передачі художніх особливостей елементів сюжетного зображення застосовуємо масштаб зменшення і натуральний масштаб зображення геометричних елементів орнаменту;

– центральна і периферична частина набору заповнені на 20-70% орнаментальним зображенням;

– загальний характер ритмічної будови композиції: чіткий, симетричний орнамент;

– габаритні розміри набору вибираємо в межах .

Зображення виготовленого проекту за обраними даними

Розробка робочої документації

Визначення витрат матеріалів на зразок набору

Технологічні картки на виготовлення кухонного набору (додаток Б).

Розрахунок собівартості і договірної ціни кухонного набору

Визначення собівартості виробу для виробництва якого потрібні наступні витрати

Розрахунок матеріальних витрат та інші важливі розрахунки пропонованого дизайнерського проекту (представлено у додатку Б), із яких окремо виділяємо маркетингове обґрунтування об'єкту проектування, що враховує:

Характеристику товарних властивостей виробу

Розподіл і збут спроектованого кухонного набору

Просування продукції на ринку

Аналіз ціноутворення спроектованого кухонного набору (додаток Б).

При активному введенні композиційно-художніх основ творчого пошуку у ході такого проектування суттєво збагачувались креативні вміння студентів експериментальної групи, відпрацьовувались варіативні методи пошуку рішень, прийоми, конструктивного, образного, колористичного моделювання, створення композиції, яка б відповідала естетичним смакам студента і традиціям декоративно-ужиткової творчості. Творчий пошук організовувався в інтеграції з образотворчими принципами створення художнього образу та досягнення композиційної гармонії. Організація навчальної діяльності передбачала побудову кожним студентам експериментальної групи самостійних шляхів вирішення поставленої проблеми на основі знайомства зі зразками сучасного і народного мистецтва, інноваційними технологіями виготовлення виробів із дерева. Реалізація подібних проектів у процесі практик у загальноосвітній школі з учнями істотно вплинула на операційно-діяльнісний компонент професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання експериментальної групи.

На завершення формувальної фази експериментального дослідження було проведено анкетування викладачів та студентів, безпосередньо задіяних в експерименті. І хоча цей метод не давав точних кількісних

даних, він дозволив простежити певні якісні зміни, позитивні тенденції у зростанні показників компетентності майбутніх учителів трудового навчання. Важливого значення набуло проведення анкетування для з'ясування доцільності використаних педагогічних технологій та перспективності запропонованого авторського змісту й методики підготовки фахівців.

Проведений аналіз анкетних даних засвідчив, що досягнуто значних успіхів у зростанні стану компетентності студентів ЕГ, його вважають високим 61,3 % опитаних викладачів та 78,5 % студентів, середнім відповідно – 13,7 % та 10,1 %, низьким – 4,8 % та 10,3 % респондентів. Підтверджено позитивні результати взаємовпливу педагогічних, технологічних і дизайнерських аспектів підготовки майбутніх учителів у високій оцінці складників компетентності, що відзначили 89,2 % опитаних викладачів та 93,5 % студентів. Загалом отриманий рівень компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну виявився цілком достатнім для подальшого розвитку професійної компетентності, як вважають 80,7 % респондентів, швидше достатнім ніж недостатнім – 16,1 %, недостатнім – 4,4 %. Впевнені щодо компетентності та готовності випускника до самостійної педагогічної діяльності у сфері вивчення дизайну з учнями середньої школи 75,1 %, виявили вагання – 24,2 % опитаних.

Перевірка результативності формування компетентності до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи у студентів контрольної та експериментальної груп проводилася за кожним із критеріїв (обґрунтовані в підрозділі 2.3) із застосуванням діагностико-контролювальної технології і методів, визначених у підрозділі 3.1. Підсумковий етап експериментального дослідження дав можливість відповідно показників, які були отримані у процесі констатувального діагностування, перевірити ефективність упровадження теоретичних положень щодо формування професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання засобами розроблених змісту і методик. Його метою було порівняння результатів вхідного діагностування із результатами, отриманими у процесі формувального етапу.

Важливим елементом оцінювання динаміки результатів експерименту стали підсумкові письмові контрольні роботи (додаток В), які містили питання теоретичного та практичного характеру у рамках проблеми дослідження й потребували від майбутніх учителів аналітичних умінь та навичок практичної діяльності із застосування отриманих знань з основ дизайну. При якісному підході було обрано три види навчальної діяльності відповідно визначених рівнів: репродуктивну (низький рівень), продуктивну (середній рівень) і творчу (високий рівень). При виборі завдань для контрольної роботи із основних модулів змісту кожне питання оцінювалося певною кількістю балів. Для більшої достовірності одержаних результатів підсумкового контролю проведено поелементний

аналіз, що допомогло визначити ступінь засвоєння кожного елемента знань студентами експериментальних груп. При цьому застосовували формулу А. Киверялга [143] для обчислення середнього коефіцієнта засвоєння знань (3.1):

$$K = \frac{\sum I_o}{n I_a} \cdot 100\% ; \quad (3.1)$$

де n – кількість студентів; $\sum I_o$ – сума засвоєних елементів знань і вмій; $n I_a$ – кількість необхідних для засвоєння елементів.

Динаміку результатів контрольної і експериментальної груп за підсумками письмових контрольних робіт наведено в таблиці 3.8, із якої робимо висновки про те, що загальні показники динаміки результатів контрольної й експериментальної груп за результатами цих робіт дещо відрізняються від загальної оцінки експерименту; констатуємо істотний позитивний приріст результатів експериментальної групи за достатнім та за високим рівнями готовності (з 21 до 31 % та з 18 до 32 % відповідно).

Таблиця 3.8
Результати підсумкового аналізу контрольних робіт (%)

Рівень	Контрольна група до експерименту	Контрольна група після експерименту	Експериментальна група до експерименту	Експериментальна група після експерименту
	%	%	%	%
Низький	33	32	32	15
Середній	28	27	29	22
Високий	16	17	18	32
Усього	100	100	100	100

Порівняння результатів діагностування складників компетентності майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів проходило за середнім арифметичним значень балів за всі змістові модулі курсу «Основи дизайну» у кожній із груп (Е та К). Обчислення здійснювалися за формулою:

$$S_k = \frac{S_1 + S_2 + \dots + S_N}{N} , \quad (3.2)$$

де:

S_1 – сума набраних балів кожним студентом за n -компонентом;

N – кількість студентів у групі;

S_k – загальне середнє арифметичне значення показника рівня готовності за кожним із критеріїв.

Загальний рівень вираженості критерію визначався нами за формулою:

$$k_c = \frac{k_1 + k_2 + k_3}{3} \quad (3.3)$$

де: k_1 – коефіцієнт сформованості когнітивних показників;
 k_2 – коефіцієнт сформованості операційно-діяльнісних показників;
 k_3 – коефіцієнт сформованості аксіологічних показників.

Педагогічний експеримент було побудовано так, щоб початкові стани показників компетентності експериментальної і контрольної групи до початку експерименту співпадають, а кінцеві – різняться. Таким чином, нульовою гіпотезою експерименту стало припущення про те, що контрольна й експериментальна групи до експерименту мали однакові показники рівнів компетентності; альтернативною гіпотезою – припущення щодо того, що контрольна й експериментальна групи майбутніх учителів трудового навчання після експерименту мають різні показники сформованості компетентності до навчання учнів основ дизайну. Закономірно формулюється висновок про те, що наявність змін обумовлена саме застосуванням експериментальних змісту і методики підготовки майбутніх фахівців із використанням відповідних організаційно-методичних засобів і діагностико-контролювальної технології.

Для більш переконливого визначення достовірності отриманих результатів у дослідженнях такого виду рекомендовано застосовувати статистичний критерій. Процедуру прийняття рішення щодо вибору статистичного критерію, який можливо використати в обставинах конкретного дослідження, наведено на рис. 3.2. Вимірювання проведено в шкалі відношень та оскільки різниця показників значна (≥ 10), обсяг вибірки великий ($N, M > 50$), тому оптимальним було визначено використання як основного статистичного методу критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні; додатковим статистичним показником для перевірки середніх збігів обрано критерій Крамера-Уелча [179].

Емпіричне значення критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні визначаємо за формулою (3.4) (за Д. Новиковим [179]):

$$W_{\text{эм}} = \frac{\left| \frac{N \cdot M}{2} - U \right|}{\sqrt{\frac{N \cdot M \cdot (N + M + 1)}{12}}} \quad (3.4)$$

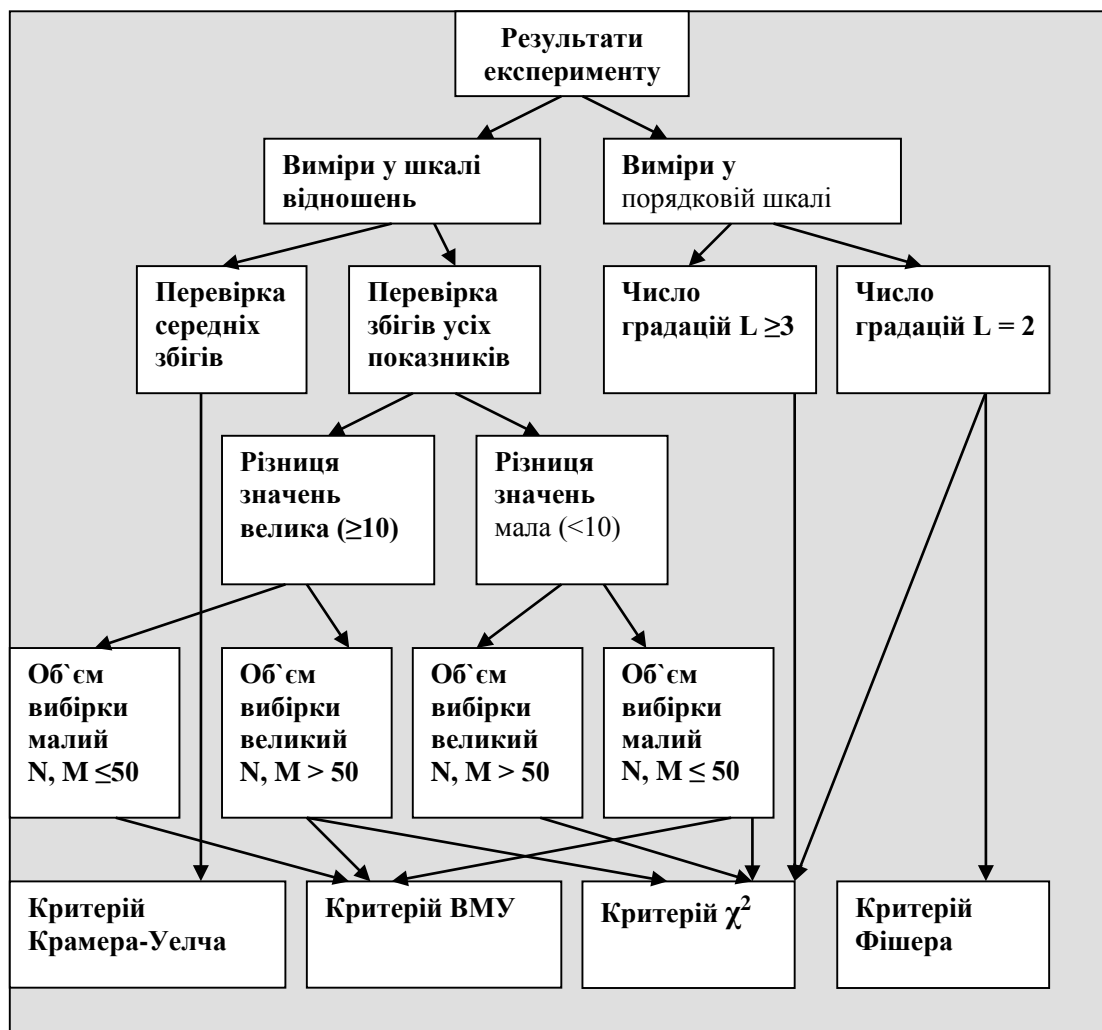

Рис. 3.2. Схема вибору статистичного критерію дослідження (за Д. Новиковим) [179]

Алгоритм визначення достовірності й різниці порівнюваних вибірок для експериментальних даних, що виміряні в шкалі відношень, за допомогою критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні міститься в наступному:

1. Розрахувати для порівнюваних вибірок W_{emp} – емпіричне значення критерію Вілкоксона-Манна-Уїтні за формулою (3.4);
2. Порівняти це значення з критичним значенням $W_{0,05} = 1,96$: якщо $W_{emp} \leq 1,96$, то робимо висновок про те, «характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05»; якщо $W_{emp} > 1,96$, то робимо висновок: достовірність розбіжностей характеристик порівнюваних вибірок становить 95 %.

Визначення достовірності результатів експерименту за критерієм Крамера-Уелча було проведене за формулою (3.5).

$$T_{эмт} = \frac{\sqrt{M \cdot N} |\bar{x} - \bar{y}|}{\sqrt{M \cdot D_x + N \cdot D_y}} \quad (3.5)$$

Результати розрахунку емпіричного значення критерію
Вілкоксона-Манна-Уїтні (ВМУ) [182]

Рівень	Контрольна група до експерименту	Контрольна група після експерименту	Експериментальна група до експерименту	Експериментальна група після експерименту
Контроль-на група до експерименту		Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Контроль-на група після експерименту	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05		Емпіричне значення критерію ВМУ 0,1443, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Експериментальна група до експерименту	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0,1443, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05		Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Експериментальна група після експерименту	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію ВМУ 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	

Алгоритм визначення достовірності й різниці порівнюваних вибірок для експериментальних даних, що виміряні в шкалі відношень засобом обчислення критерію Крамера-Уелча міститься в наступному:

1. Розрахувати для порівнюваних вибірок T_{emp} – емпіричне значення критерію Крамера-Уелча за формулою (3.5);

2. Порівняти це значення з критичним значенням $T_{0,05} = 1,96$: якщо $T_{emp} \leq 1,96$, робимо висновок: «характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05»; якщо $T_{emp} > 1,96$, приходимо до висновку, що достовірність розбіжностей характеристик порівнюваних вибірок становить 95%.

Таким чином, вихідні (до початку експерименту) дані контрольної та експериментальної груп співпадають, а кінцеві (після експерименту) – відрізняються, що свідчить про наявність позитивних змін, ефективність обґрунтованих змісту і методики професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи.

У експериментальній роботі основною характеристикою стану сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців вважалася кількість правильних відповідей при проведенню контрольному тестуванні. Результати вимірювання рівня знань порівнювались у експериментальній та контрольній групах по завершенні експерименту. Оскільки дані вимірювались у шкалі відношень, то визначення достовірності результатів експерименту полягає у наступному:

1. Для порівняння вибірок аналізуємо T_{emp} – емпіричне значення критерію Крамера-Уелча, де N і M – об'єм (кількість студентів в експериментальній і контрольній групах) вибірок X і Y ; \bar{x} і \bar{y} – вибіркові середні порівнювальних вибірок; D_x і D_y – вибіркові дисперсії порівнюваних вибірок.

2. На основі інформації про результати експерименту обраховане число T_{emp} порівнюємо з відомим еталонним числом – критичним значенням критерію, що використовується для декількох рівнів значущості. У педагогічних дослідженнях обмежуються рівнем значущості $\alpha=0,05$ – допускається не більше, ніж 5 % можливість помилки, тож і ми приймали рівень значимості $\alpha=0,05$. Якщо отримане емпіричне значення критерію менше або рівне критичному значенню, то вважається, що на заданому рівні характеристики експериментальної і контрольної груп співпадають на рівні значущості 0,05 (приймається нульова гіпотеза). Якщо ж емпіричне значення критерію більше критичного, то застосовується альтернативна гіпотеза – характеристики контрольної та експериментальної груп вважаються різними з достовірністю відмінностей $1-\alpha$, а нульова гіпотеза відкидається, тобто, достовірність відмінностей дорівнює 0,95. Таким чином, чим більше емпіричне значення у порівнянні з критичним, тим більша відмінність характеристик порівнюваних об'єктів.

Таблиця 3.10

Результати розрахунку емпіричного значення
критерію Крамера-Уелча [179]

Рівень	Контрольна група до експерименту	Контрольна група після експерименту	Експериментальна група до експерименту	Експериментальна група після експерименту
Контрольна група до експерименту		Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0347, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0383, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Контрольна група після експерименту	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05		Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0368, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0411, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Експериментальна група до експерименту	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0347, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0368, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05		Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05
Експериментальна група після експерименту	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0383, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0,0411, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	Емпіричне значення критерію Крамера-Уелча 0, критичне 1,96 характеристики порівнюваних вибірок співпадають на рівні значимості 0,05	

У ході формувального й підсумкового етапів експерименту виявлено позитивну динаміку кількісних показників компетентності майбутніх учителів трудового навчання у вигляді рівнів компетентності студентів експериментальної групи та у формі якісного приросту за кожною з груп показників (3.1). Рівень готовності майбутніх учителів трудового навчання в експериментальній та контрольній групі на початку експерименту був однаковий, про що свідчить виконання завдань вхідного контролю (переважна більшість учасників знаходилася на низькому й середньому рівнях компетентності). Проте аналіз на підсумковому етапі експериментальної роботи оцінок за навчальні модулі, ІНДЗ, результатів практик у формі дизайнерських проєктів в експериментальній групі засвідчив зростання показників на 24 середньостатистичних бали, тоді як у контрольній – лише на 5 (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Показники ефективності формування компетентності майбутніх вчителів трудового навчання (когнітивний; середньостатистичні бали оцінювання)

Компоненти змісту	Експериментальна група (Е)			Контрольна група (К)		
	До експерименту	Після експерименту	Приріст	До експерименту	Після експерименту	Приріст
ДПМ	48	70	+22	46	51	+5
ОД	55	82	+27	54	59	+5
ОП	56	81	+25	53	59	+6
НІ	52	78	+26	50	54	+4
НО	54	74	+20	52	57	+5

Стосовно забезпечення формування компетентності з урахуванням узагальнених показників (стану сформованості: 1) знань з основ дизайну, 2) психолого-педагогічних знань, 3) предметно-методичних умінь, 4) результатів навчальних педагогічних практик, 5) оцінок за виробничі педагогічні практики), виявлених у підсумку формувального етапу експерименту за формулою (3.2) встановлено: в експериментальній групі якість психолого-педагогічних знань зросла на 27 %; предметно-методичних умінь – на 33 %; результатів навчальних практик – по 35 % відповідно, оцінок за виробничі практики – на 34 %, тоді як у контрольній групі цей показник не більший 13 % (рис. 3.3). Оскільки в контрольній групі навчальний курс «Основи дизайну» не вивчався, то показник відповідних знань у експериментальній групі по завершенню формувального експерименту відрізнявся на + 20 %.

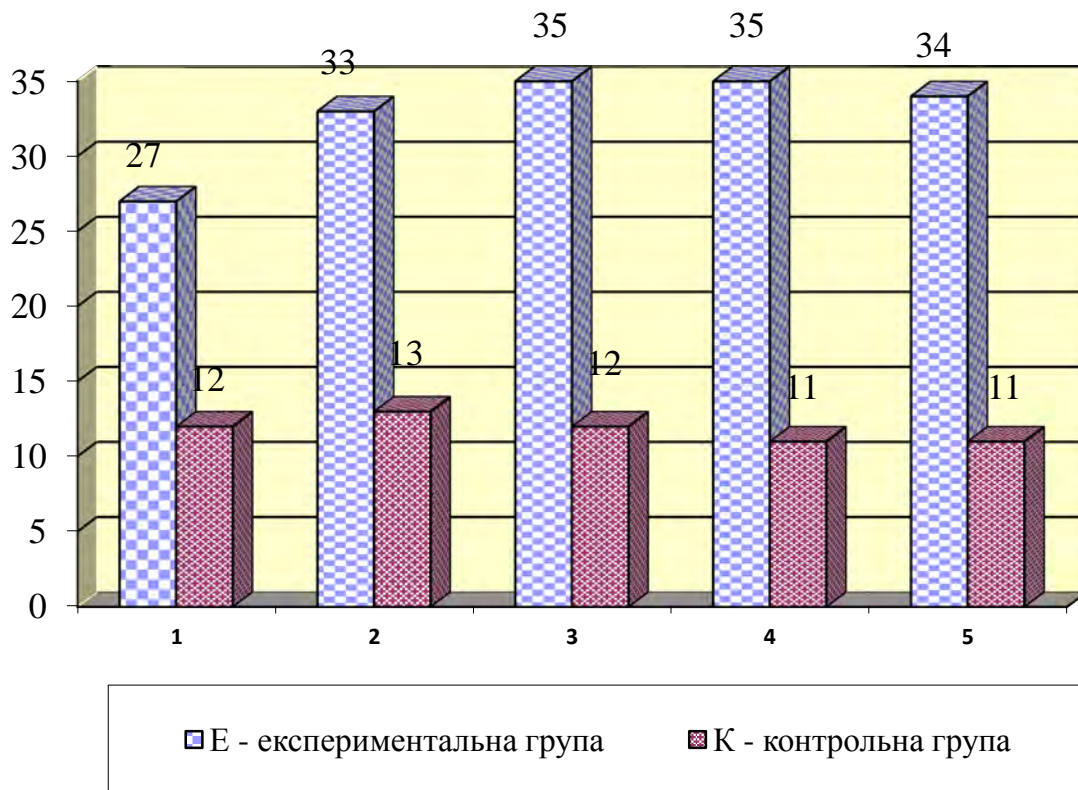

Рис. 3.3. Динаміка узагальнених показників ефективності впровадження змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів (у відсотках)

Підсумкове узагальнення даних підтвердило висновок про їхній позитивний вплив на формування професійної готовності майбутніх учителів трудового навчання у процесі вивчення педагогічних, технологічних дисциплін та курсу з основ дизайну.

Моніторинг результатів експериментальної діяльності (рис. 3. 4) на підсумковому етапі дав змогу виявити позитивний приріст показників компетентності відповідно критеріїв: діяльнісного + 25,1 %; аксіологічного + 22,2 %; когнітивного + 19,4 % (з перевагою експериментальної групи).

Загальний приріст сформованості компетентності студентів експериментальної групи відносно контрольної становив 26,7 %.

Методичний комплекс навчального курсу «Основи дизайну» і відповідні компоненти навчальних та виробничих педагогічних практик забезпечили визначення інтересу майбутніх фахівців до питань етнодизайну (застосування композиційного потенціалу народної вишивки, конструювання і моделювання одягу з використанням орнаментального оздоблення, технологій бісерного рукоділля, обробки деревини) та творчості народних майстрів різних регіонів України.

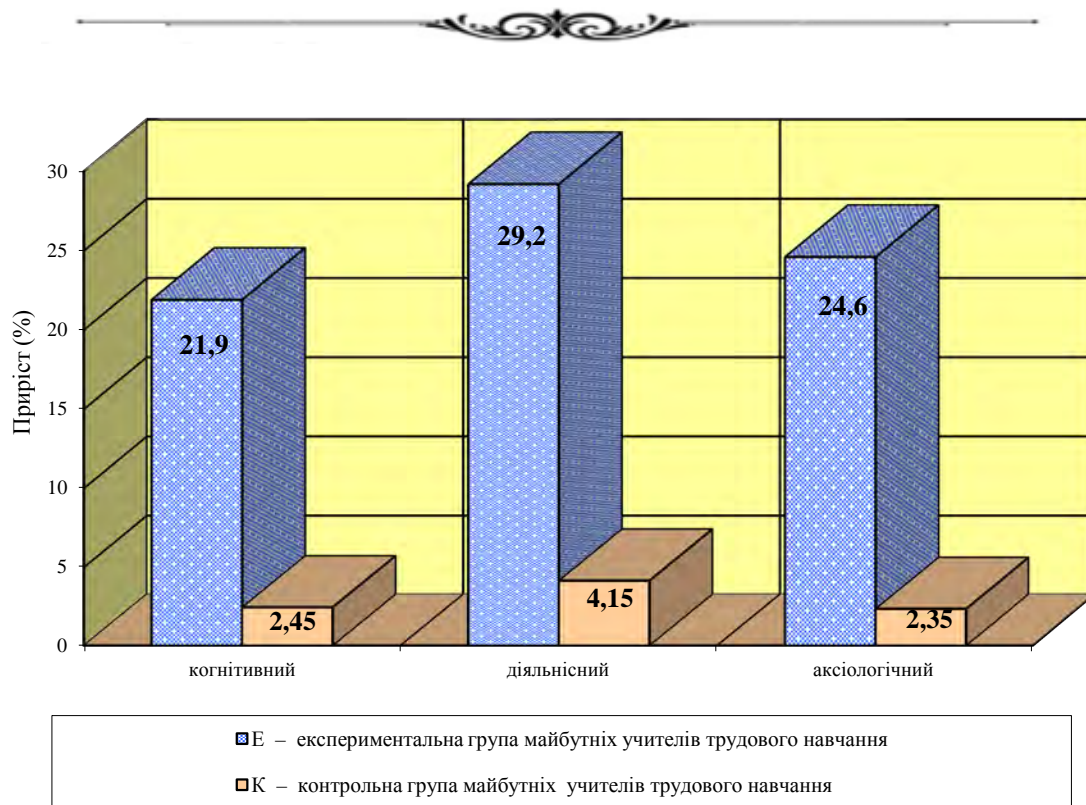

Рис. 3.4. Діаграма динаміки приросту кількісних і якісних показників за підсумками експериментальної роботи, %

Достовірність отриманих експериментальних даних за всіма компонентами готовності перевірено за допомогою критерію Крамера-Уелча ($T_{емп}$): за когнітивним компонентом у експериментальній групі: $T_{емп} \geq 6,5$, за операційно-діяльним – $T_{емп} \geq 6,2$, за аксіологічним – $T_{емп} \geq 6,1$, що свідчить про достовірність наявних змін в експериментальних групах порівняно з контрольними групами, у яких $T_{емп} \geq 1,96$ (формула 3.3). Такі дані підтверджують суттєве збільшення якісних параметрів досліджуваних показників у групах майбутніх учителів трудового навчання, підготовлених в експериментальних умовах.

Аналіз підсумкових результатів експерименту дав підстави стверджувати, що студенти, які опанували експериментальні зміст і методикою мають набагато вищі показники сформованості компетентності до навчання учнів основ дизайну, ніж студенти, які навчалися в контрольних групах за традиційними змістом і методикою.

ПІСЛЯМОВА

У монографії теоретично узагальнено й практично розв'язано наукове завдання підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи, що дозволило дійти таких висновків:

1. У результаті аналізу стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну учнів загальноосвітньої школи побудовано логічний ланцюг історично складених передумов і подій, які передували її утвердженню, розглянуто становлення дизайн-освіти в країнах світу і Європейської співдружності, її розвиток, досягнення та досвід, а також зв'язки з мистецькою і технологічною освітою на теренах сучасної України. Встановлено, що українські дизайнери й педагоги творчо використовують досягнення німецької школи (перетворення форм реального світу та явищ навколишнього середовища у світ для людини; формування особистості, здатної до цілісного світосприйняття); американської моделі дизайн-освіти (орієнтування на комерційні цілі, що передбачає навчання і виховання особистості, стійкої до колізій ринку та здатної приносити прибуток виробникам); італійського дизайну (бачення подальшого розвитку навчання дизайну через університетську модель освіти, специфікою якої є загальне професійне мислення й широта міждисциплінарних зв'язків). Сучасні українські вчені (Є. Антонович, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, В. Тименко, В. Титаренко, А. Терещук, Д. Тхоржевський та ін.) дизайн розглядають як міждисциплінарну художньо-проектну діяльність, що забезпечує синтез наукових знань, технічної творчості й художньо-образного мислення; це сприяло тому, що зміст трудового навчання і технологічної освіти в українській загальноосвітній школі передбачає вивчення у 5-9 та 10-11 класах основ дизайну. Проте констатовано відсутність як цілісних методичних матеріалів, так і системних наукових робіт із професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну в педагогічному університеті.

2. У роботі на основі ідей особистісного, системного, компетентнісного та інтегративного методолого-теоретичних підходів охарактеризовано базові поняття дослідження («дизайн», «дизайн-діяльність», «дизайн-освіта», «основи дизайну», «функції дизайну», «підготовка майбутніх учителів трудового навчання до навчання основ дизайну»). З'ясовано, що професійна підготовка вчителя трудового навчання як цілісне полісемантичне утворення становить сукупність підсистем фахового навчання й виховання майбутнього вчителя трудового навчання і основ дизайну, які певним чином об'єднані між собою, утворюють стійку цілісність, мають ієрархію внутрішніх зв'язків та відносин із навколишнім світом. Провідною метою сучасної дизайн-освіти визначено формування гармонійно розвиненої особистості, яка має

науковий світогляд, аналітико-синтетичне, абстрактне та творче мислення, уяву, фантазію, інтуїцію, розумові здібності і почуття у їхній єдності й гармонії, трудові та художньо-конструкторські знання, вміння і навички, культуру праці, естетичні смаки, організаторські здібності, відповідальність, ініціативність, креативність. Пріоритетним завданням у сфері інтеграції шкільної технологічної освіти та основ дизайну українські і зарубіжні вчені вважають підготовку педагогічних кадрів до використання напрацювань дизайн-освіти у професійній діяльності вчителя. Це зумовлює низку нових вимог до чинної системи підготовки вчителів трудового навчання та технології.

3. При обґрунтуванні змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання враховано актуальність виховання в школярів художньо-естетичної культури, розвитку творчого мислення, формування художнього смаку засобами дизайну. Зміст елективної дисципліни «Основи дизайну» засновано на інтеграції знань із фізики, хімії, математики, інформатики, економіки, історії, суспільствознавства, креслення, трудового навчання, спрямованих на ознайомлення студентів із сучасними виробничими й невиробничими процесами з опорою на усвідомлення основ наук на рівні загальновиробничих закономірностей. Основними завданнями дисципліни визначено: оволодіння сучасною поняттєвою базою проектно-технологічної діяльності та застосування її в навчальних умовах середньої школи; освоєння варіативних і альтернативних способів пошукової роботи з інформаційними джерелами знань; опанування основ організації та планування проектно-технологічної діяльності в умовах реального виробництва; ознайомлення з історією дизайну, особливостями національного дизайну; використання в навчальному процесі сучасних традиційних й інноваційних педагогічних та інформаційних технологій; набуття проектно-технологічних і презентаційних компетентностей.

Перевірка запропонованих змісту і методики підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну в освітньому процесі педагогічних університетів засвідчила їхню ефективність і достовірність отриманих результатів.

4. Розроблено діагностико-контрольовальну технологію процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання до навчання учнів основ дизайну у єдності критеріїв, показників і рівнів компетентності вчителя: когнітивний критерій дає можливість охарактеризувати ступінь засвоєння провідних знань та вмінь із дисциплін загальної і професійної підготовки, основ дизайну і відповідних предметів, закономірностей спілкування, опанування елементів практик, які дозволяють педагогам якісно виконувати свої професійні функції в загальноосвітньому навчальному закладі; діяльнісним критерієм передбачено освоєння сукупності дій для забезпечення професійної діяльності, означено наявність уміння майбутнього фахівця правильно діяти в стандартних і

нестандартних ситуаціях, визначати мету та засоби виконання поставлених завдань, правильно оцінити результати і здійснити їх корекцію; аксіологічний критерій визначає ціннісну спрямованість особистісних якостей, професійної і загальнолюдської культури, зумовлює оцінку системи показників, що відображають естетичну культуру майбутнього вчителя, технологій, його здатність до ідентифікації й самоідентифікації в контексті проблематики дизайну. Сформованість показників компетентності виражено і виявлено за трьома логічними рівнями: високим, середнім, низьким.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды / К. А. Абульханова. – М. : Московский психолого-социальный институт; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
3. Аверьянов Л. Я. Контент-анализ: Монография / Л. Я. Аверьянов. – М. : РГИУ, 2007. – 286 с.
4. Агостон Ж. Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне / Ж. Агостон. – М. : Мир, 1982. – 182 с.
5. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
6. Альтшуллер Г. С. Творчество как точная наука / Г. С. Альтшуллер. – М. : Советское радио, 1979. – 98с.
7. Амонашвили Ш. А. Размышление о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. – М. : Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1996. – 494 с.
8. Андреев В. И. Технология экспертной оценки качества работы учителей и руководителей школы, лицеев, гимназий / В. И. Андреев. – Казань : Эвристика, 1994. – 24 с.
9. Андрущенко В. Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / В. Андрущенко // Філософія освіти. – Київ : Майстер-клас. – 2005. – №2. – С. 6–19.
10. Анисимов Н. Н. Основы рисования : учеб. пособие для вузов / Н. Н. Анисимов. – М. : Стройиздат, 1977. – 168 с.
11. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / І. П. Аносов. – К. : Твім інтер, 2003. – 391 с.
12. Антонович Є. А. Нариси з історії українського мистецтвознавства. Історія українського мистецтва в працях вчених київської школи кінця ХІХ - початку ХХ століття: Навч. посіб. / Є. Антонович, І. Удріс; [Ін-т реклами, Криворіз. держ. пед. ун-т.]. – К.; Кривий Ріг : ПП «Вид. дім», 2004. – 273 с.
13. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури : Для використ. у навч. процесі студ. вищ. навч. закл. / Є. А. Антонович, Я. В. Васишин, В. А. Шпільчак. – Л. : Світ, 2001. – 240 с.
14. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм; [пер. с англ.]. – М. : Архитектура-С, 2007. – 392 с.
15. Арнхейм Р. Новые очерки по психологии искусства / Р. Арнхейм; [пер. с англ.]. – М. : Прометей, 1994. – 352 с.
16. Аронов В. Теоретические концепции зарубежного дизайна /

В. Аронов. – М. : ВНИИТЭ, 1992. – 121 с.

17. Аронов В. Традиции дизайнерского образования в Великобритании / В. Аронов. // Подготовка дизайнеров за рубежом : труды ВНИИТЭ. – М. : ВНИИТЭ, 1986. – №50. – С. 13–28.

18. Арцишевська М. Р. Інтеграція змісту освіти : монографія / М. Р. Арцишевська, Р. А. Арцишевський; [Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Наук.-метод. центр світоглядної освіти молоді]. – Луцьк : Вежа, 2007. – 311 с.

19. Атутов П. Р. Связь трудового обучения с основами наук : [кн. для учителя] / П. Р. Атутов, М. И. Бабкин, Ю. К. Васильев. – М. : Просвещение, 1983. – 128 с.

20. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 256 с.

21. Базилевич Е. М. Развитие креативности студентов в учебной изобразительной деятельности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / Е. М. Базилевич. – Иркутск : ХГПУ, 2003. – 19 с.

22. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г. О. Балл. – [Видання друге, доповнене]. – Житомир : ПП «Рута»; Видавництво «Волинь», 2008. – 232 с.

23. Барташевич А. А. Основы художественного конструирования / А. А. Барташевич, А. Т. Мельников. – Минск : Высш. шк., 2000. – 238 с.

24. Барышева Т. А. Психолого-педагогические основы развития креативности / Т. А. Барышева, Ю. А. Жигалов. – СПб. : СПГУТД, 2006. – 268 с.

25. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты: рисунок, живопись, композиция / Г. В. Беда. – М. : Просвещение, 1989. – 239 с.

26. Бердяев Н. А. О значении человека / Н. А. Бердяев. – М. : Мысль, 1993. – 320 с.

27. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 120 с.

28. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. / І. Д. Бех. – Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.

29. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры : Два философских введения в XXI век / В. С. Библер. – М. : ЮНИТИ, 1991. – 413 с.

30. Бичкова Л. В. Формування базових знань з кольорознавства в учителів початкових класів [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Бичкова. – К. : АПН України Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, 1996. – 24 с.

31. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Е. И. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 244 с.

-
32. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: монографія / І. М. Богданова. – Одеса : «ТЕС», 1999. – 146 с.
33. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей (монография) / Д. Б. Богоявленская. – Самара : «Учебная литература», 2009. – 416 с.
34. Бодалев А. А. Личность и общение : избранные психологические труды / Бодалев А. А. – М. : Мысль, 1995. – 525 с.
35. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1969–1978.
36. Бондар В. І. Дидактика : підручник / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
37. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі [Текст] : метод. посібник / В. І. Бондар. – К. : ФАДА ЛТД, 2000. – 191 с.
38. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Учеб. пособие для студентов педвузов и слушателей ИПК / Е. В. Бондаревская, С. В. Кульневич. – М.; Ростов н/Д. : Учитель, 1999. – 560 с.
39. Бринкман А. Э. Пластика и пространство как основные формы художественного выражения / А. Э. Бринкман; [пер. с нем. Е. А. Некрасовой]. – М. : Изд-во Всесоюз. акад. архитектуры, 1935. – 79 с.
40. Брюн Д. Живопись в образовании [Текст] : Опыт вальдорфской школы / Д. Брюн, А. Лихтхарт; [пер. с англ. Е. Мезенцева, Г. Волкова]. – К. : НАИРИ, 2006. – 200 с.
41. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / В. Г. Буданов. – М. : URSS, 2008. – 230 с.
42. Бутенко В. Дизайн-освіта як актуальна проблема сучасної педагогічної теорії і практики / В. Бутенко // Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід. Кн. 1 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 2012. – С. 5–10.
43. Вальдорфская педагогика: Антология / Сост. А. А. Пинский и др.; [под ред. А. А. Пинского]. – М. : Просвещение. – 2003. – 494 с.
44. Васянович Г. П. Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі / Г. П. Васянович, Г. С. Дегтярьова, Є. П. Клос // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – №5. – С. 214–222.
45. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для виховників учителів і укр. родин / Г. Ващенко. – [2-ге вид.]. – Брюссель; Торонто; Нью Йорк; Лондон; Мюнхен : Центр. упр. спілки укр. молоді, 1987. – 208 с.
46. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів / Г. Ващенко. – [Видання перше]. – К. : Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
47. Вдовченко В. Промисловий дизайн: Програма для 10–11 класів.

Профільне навчання / В. Вдовченко, А. Сімонік, В. Тименко // Сільська школа України. – 2004. – №31. – С. 10–22.

48. Вдовченко В. Трудове навчання: технологія і дизайн. Програма для 5-го кл. / В. Вдовченко, В. Тименко // Сільська школа України. – 2004. – №31. – С. 14–27.

49. Вдовченко В. В. Графічний дизайн. Профільна програма для 10–11 кл. / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, В. П. Тименко // Сільська школа України. – 2005. – №11. – 295 с.

50. Вдовченко В. В. Основи дизайну: підручник для 10 кл. загальноосв. навч. закл. Профільн.рівень / В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, А. С. Сімонік та ін.; [за ред. В. В. Вдовченка]. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 304 с.

51. Вдовченко В. В. Програма профільного навчання для загальноосвітніх навчальних закладів з трудового навчання у 10–11-х класах «Дизайн середовища: художня обробка деревини (маркетрі)» / В.В. Вдовченко, А. М. Коноваленко, В. П. Тименко // Освіта і управління. – 2004. – №3–4. – С. 169–184.

52. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств / Г. Вельфлин. – М. : В. Шевчук, 2013. – 330 с.

53. Весна М. А. Педагогическая синергетика / М. А. Весна. – Курган : Изд-во КГУ, 2001. – 405 с.

54. Виппер Б. Р. Введение в историческое изучение искусства / Б. Р. Виппер. – М. : Изобразительное искусство, 1985. – 287 с.

55. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.

56. Волкотруб И. Т. Основы комбинаторики в художественном конструировании / И. Т. Волкотруб. – К. : Вища шк., 1986. – 159 с.

57. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И. Т. Волкотруб. – К.: Высшая школа, 1982. –152 с.

58. Воронов Н. В. Российский дизайн. Очерки истории отечественного дизайна: в 2 т. / Н. В. Воронов. – М.: Союз Дизайнеров России, 2001. – Т.1. – 424 с.

59. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.

60. Выготский Л. Педагогическая психология / Л. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.

61. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.

62. Генисаретский О. И. Деятельность проектирования и проектная культура [Электронный ресурс] / О. И. Генисаретский. – Режим доступа:

http://ckp.ru/biblio/g/gen/gen_project_culture.htm (дата звернення 23.09.2014).

63. Генисаретский О. И. Проектная культура и концептуализм. Социально-культурные проблемы образа жизни и предметной среды / О. И. Генисаретский. – М.: ВНИИТЭ, 1987. – 327 с.

64. Генисаретский О. И. Теоретические и методологические исследования в дизайне / О. И. Генисаретский, Е. М. Бизунова. – М.: ВНИИТЭ, 2004. – 371 с.

65. Гершунский Б. Г. Философия образования для XXI века / Б. Г. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.

66. Гіптерс З. Художня самодіяльна творчість студентів як засіб естетичного виховання майбутніх спеціалістів : метод. посіб. / З. Гіптерс. – Львів : Каменяр, 1998. – 144 с.

67. Гогуева В. М. Некоторые вопросы специальной подготовки студентов в дизайн-образовании / В. М. Гогуева : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Science.ncstu.ru/articles/hs/07/47.pdf/filedownload/16.02.2007.

68. Гольдентрихт С. С. О природе эстетического творчества [Текст] / С. С. Гольдентрихт. – [Изд. 2-е, испр. и доп.]. – Москва : Изд. МГУ, 1977. – 246 с.

69. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

70. Гончаренко С. Фундаментальність чи вузький професіоналізм освіти / С. Гончаренко // Дидактика професійної школи : зб. наук. праць. – [ред. кол.: С. У. Гончаренко (гол.) та ін.]. – Вип. I. – Хмельницький: Хмельниц. нац. ун-т, 2004. – 183 с.

71. Грачев Н. Н. Психология инженерного труда: учеб. пос. / Н. Н. Грачев. – М.: Высш. шк., 1998. – 323 с.

72. Гринько С. В. Педагогическое общение как фактор адаптации студентов к профессионально-педагогической деятельности: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. В. Гринько. – Магнитогорск, 1998. – 232 с.

73. Губерський Л. В. Культура. Ідеологія. Особистість : методолого-світоглядний аналіз / Л. В. Губерський, В. П. Анрущенко, М. І. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.

74. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти / Н. В. Гузій. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.

75. Гуревич П. С. Философские ракурсы культуры / П. С. Гуревич. – Москва : Изд-во Омега-Л, 2009. – 427 с.

76. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ : монографія / Р. С. Гуревич та ін.; ред. Р. С. Гуревич; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : І. О. Рогальська, 2011. – 347 с.

77. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М.: ВЛАДОС, 1996. – 340 с.

-
78. Дагдьян К. Т. Декоративная композиция / К. Т. Дагдьян. – Ростов н/Д : Феникс, 2008. – 312 с.
79. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: Навч. Посібник / За. ред. Є. А. Антоновича. – Ч.І. – XI. – К., 1993. – 317 с.
80. Дем'янчук О. Н. Проблеми художньо-естетичної освіти та виховання учнівської і студентської молоді в умовах національного відродження : монографія / О. Н. Дем'янчук, Г. І. Кутузова, В. С. Петрович. – Луцьк : Вежа, 2001. – 128 с.
81. Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №1. – С. 3–6.
82. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів : [навч.-метод. посібник] / Д. М. Джола, А. Б. Щербо. – К. : ІЗМН, 1998. – 392 с.
83. Джонс Дж. К. Инженерное и художественное конструирование : современные методы проектного анализа : пер. с англ. / Дж. К. Джонс. – М. : Мир, 1976. – 374 с.
84. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
85. Дмитриев И. Контент-анализ: сущность, задачи, процедуры / И. Дмитриев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webcitation.org/65Qfguz0C> (дата звернення 23.09.2014).
86. Дружилов С. Психология профессионализма. Инженерно-психологический подход / С. Дружилов. – М. : Гуманитарный центр, 2011. – 296 с.
87. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання [Текст] : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 272 с.
88. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / Дж. Дьюи. – М.: Лабиринт, 1999. – 190 с.
89. Евин И. А. Синергетика мозга и синергетика искусства / И. А. Евин. – М. : ГЕОС, 2001. – 163 с.
90. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
91. Жорнова О. І. Культуротворчість: історія терміну та еволюція поняття [Електронний ресурс] / Ольга Жорнова // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – №1К. – Режим доступа : www.es.rae.ru/mino/158-1090 (дата звернення 13.11.2014). – Назва з екрану.
92. Загвязинский В. И. Теория обучения: Современная интерпретация : учеб. пособ. / В. И. Загвязинский. – М. : Академия, 2001. – 192 с.
93. Закон України «Про вищу освіту» // Верховна Рада України. Закон від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 11.12.14). – Назва з екрану.

94. Закон України «Про освіту» // Верховна Рада УРСР. Закон від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення: 12.12.14). – Назва з екрану.

95. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sbzosch.ucoz.ru/load/zakon_ukrainy/1-1-0-2.

96. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Э. Ф. Зеер. – [2-е изд., перераб., доп.]. – М. : Деловая книга, 2003. – 336 с.

97. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 20 с.

98. Зінченко С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах до викладацької діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. В. Зінченко. – К. : Ін-т пед. освіти і освіти доросл. АПН України, 2009. – 20 с.

99. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії. / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Укр.-фін. ін.-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 30 с.

100. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.

101. Иггенкамп К. Педагогическая диагностика / Карлхайнц Иггенкамп; пер. с нем. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.

102. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.

103. Иттен И. Искусство формы / Иттен Иоханнес; пер. с нем. – М. : Изд. Д. Аронов, 2004. – 136 с.

104. Иттен И. Искусство цвета – Kunst der Farbe / Иттен Иоханнес; [пер. с нем. и предисл. Л. Монаховой]. – М. : Изд. Д. Аронов, 2001. – 96 с.

105. Кабанова Т. А. Тестирование в современном образовании : Уч. пособие / Т. А. Кабанова, В. А. Новиков. – М. : Высшая школа, 2010. – 381 с.

106. Каган М. С. Морфология искусства / М. С. Каган. – М. : Искусство, 1972. – 280 с.

107. Каган М. С. Системный подход и гуманитарные знания : избр. статьи / М. С. Каган. – Ленинград : Ленинград. ун-т, 1991. – 384 с.

108. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1996. – 416 с.

109. Кайдановська О. О. Образотворча підготовка архітекторів у вищому навчальному закладі: монографія / О. О. Кайдановська. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2013. – 368 с.

110. Кайдановська О. О. Творчий аспект навчального архітектурного

проектування: метод клаузур / О. О. Кайдановська // Гуманітарний вісник. – Додаток 1 до Вип. 27. – Том IV (37): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2012. – С. 146–155.

111. Кайдановська О. О. Теоретико-методичні основи образотворчої підготовки архітекторів у вищих навчальних закладах автореф. дис... док. пед. наук: 13.00.04 / О. О. Кайдановська. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2015. – 40 с.

112. Кант И. О педагогике. Идеи эффективного воспитания / И. Кант // Сочинения : в 6 т. – Т.2. – М. : Мысль, 1966. – С. 351–353.

113. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Каптерев. – М. : Педагогика, 1982. – 412 с.

114. Каримова И. С. Формирование проектно-образного мышления студентов специальности «Дизайн» средствами графики : монограф. / И. С. Каримова. – Благовещенск: Амурский гос. ун-т, 2006. – 199 с.

115. Качуровський М. О. Синергетика: нове мислення : навч. посіб. / М. О. Качуровський, О. А. Наумкіна, В. О. Цикін. – Суми : СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – 128 с.

116. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – К. : Вища шк., 2002. – 190 с.

117. Кірсанов В. В. Психолого-педагогічна діагностика [Текст] : підручник для вищих навч. закладів / В. В. Кірсанов // КНУКіМ. – К. : Альтерпрес, 2002. – 510 с.

118. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.

119. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С. Ф. Клепко. – К.; Полтава; Харків : ПОПОПП, 1998. – 358 с.

120. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. – М. : МОДЕК, 1996. – 400 с.

121. Князева Е. Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – СПб. : Алетейя, 2002. – 414 с.

122. Коберник О. М. Освітні технології : навч. посіб. / О. М. Коберник, О. В. Бялик. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – 269 с.

123. Коберник О. М. Проектна технологія: теорія, історія, практика : навч. посіб. / О. М. Коберник. – Умань: ПП Жовтий, 2012. – 229 с.

124. Коберник О. М. Психолого-педагогічне проектування виховного процесу в сільській загальноосвітній школі [Текст] : дис... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Коберник Олександр Миколайович. – К. : Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, 2000. – 466 с.

125. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності / Т. І. Коваль, С. О. Сисоєва. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – 380 с.

126. Кондрацька Л. А. Художня епістемологія культури у вимірі педагогіки / Л. А. Кондрацька. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2002. – 408 с.

127. Коновець С. В. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва : монографія / С. В. Коновець ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Рівне : Волин. обереги, 2009. – 384 с.

128. Коньшева Н. М. Методика трудового обучения младших школьников: Основы дизайнобразования: учеб. пособие [для студ. сред. пед. Учеб. заведений] / Н. М. Коньшева. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 192 с.

129. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.

130. Кравченко Л. М. Соціально зорієнтований маркетинг як чинник культурологічної переорієнтації національної системи освіти / Л. М. Кравченко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – 2011. – Вип.1. – С. 4–11.

131. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

132. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе [текст]: монографія / К. Г. Кречетников. – М. : Госкоорцентр, 2002. – 296 с.

133. Криволапов М. Дизайн і технології в системі неперервної освіти / М. Криволапов, В. Мадзігон // Пластичне мистецтво. – 2002. – №1. – С. 31–33.

134. Кринский В. Ф. Элементы объемно-пространственной композиции / В. Ф. Кринский, И. В. Ламцов, М. А. Туркус. – М. : Стройиздат, 1968. – 168 с.

135. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 117 с.

136. Кузьмінський А. І. Тест навчальних досягнень особистості як засіб педагогічного вимірювання : навч. посіб. для викладачів ВНЗ, вчителів ЗОШ / Кузьмінський Анатолій Іванович, Єфіменко Володимир Іванович. – Черкаси : Черкас. держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2002. – 64 с.

137. Кулик Є. В. Проблеми технологічної освіти на етапі зміни суспільної парадигми. Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти / Є. В. Кулик // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (23-24 вересня 2011 р. Тернопіль). – Т. : ТНПУ імені Володимира Гнатюка. – 2011. – С. 53–55.

138. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд та ін.; ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 390 с.

139. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект : монографія / В. А. Кушнір. – Кіровоград : Видав.

центр КДПУ, 2001. – 338 с.

140. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А. А. Кыверялг. – Таллинн : Валгус, 1980. – 334 с.

141. Легенький Ю. Г. Культурология изображения (опыт композиционного синтеза) / Ю. Г. Легенький. – К. : ГАЛПУ, 1995. – 412 с.

142. Ленинградская школа дизайна. Опыт подготовки дизайнеров в ЛВХПУ им. В. И. Мухиной / В. Г. Бандорин и др. – М.: ВНИИТЭ, 1992. – 99 с.

143. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2 т. / А. Н. Леонтьев. – Т. 1. – М. : Педагогика, 1983. – 392 с. – (Труды д. и чл.-кор. АПН СССР).

144. Лернер И. Я. Задачи и содержание общего и политехнического образования / И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин // Дидактика средней школы. – М. : Просвещение, 1982. – С. 103.

145. Лещенко М. П. Теоретико-методичні засади діагностики педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої системи навчання / М. П. Лещенко // Неперервна професійна освіта: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Ч.1. – С. 71–74.

146. Лещенко М. П. Зарубіжні технології підготовки вчителя до естетичного виховання : монографія / М. П. Лещенко. – К. : АПН України, Ін-т педагогіки та психології проф. освіти, 1995. – 192 с.

147. Лихачев Д. С. Культура как целостная среда / Д. С. Лихачев // Новый мир. – 1994. – № 8. – С. 11–28.

148. Личковах В. А. Світ людини в мистецтві (світоглядно-антропологічні засади теорії естетичного виховання) : Монографія / В. А. Личковах. – Чернігів: Упр. освіти і науки Черніг. Облдержадмін., 2005. – 150 с.

149. Лободанов А. П. Основы семиотики. Семиотика искусства / А. П. Лободанов. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 2007. – 214 с.

150. Логвиненко Г. М. Декоративная композиция : учеб. пособ. для вузов / Г. М. Логвиненко. – М. : Владос, 2008. – 143 с.

151. Лозова В. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник / Валентина Лозова, Ганна Троцько; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.

152. Лола В. Г. Формування технологічної культури майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. Г. Лола. – Т.: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка, 2003. – 19 с.

153. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. – К. : Шкільний світ, 2006. – 128 с.

154. Любарська О. М. Технології розвивального навчання / О. М. Любарська // Освітні технології. – [за ред. О. М. Пехоти]. – К., 2004. – С. 91–108.

155. Макаренко А. С. Вибрані педагогічні твори : статті, лекції, виступи / А. С. Макаренко. – К.; Харків : Рад. шк., 1950. – 303 с.

156. Максименко Г. Є. Формування художньо-графічних умінь

майбутніх дизайнерів у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г. Є. Максименко. – Ялта: Республік. вищ. навч. закл. «Крим. гуманіт. ун-т», 2009. – 20 с.

157. Максименко С. Д. Психолого-педагогічні умови розвитку особистісної активності в освітньому просторі : монографія / С. Д. Максименко ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2008. – 449 с.

158. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія / О. В. Малихін. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 307 с.

159. Мамардашвили М. К. Эстетика мышления / М. К. Мамардашвили. – М. : Москов. школа полит. исслед., 2001. – 416 с.

160. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.

161. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / Олександра Іванівна Мармаза. – Х. : Основа, 2005. – 176 с.

162. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика [монографія] / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.

163. Медведєв В. Ю. Сутність дизайну: теоретичні основи дизайну: навч. Посібник / В. Ю. Медведєв. – [3-е изд.]. – СПГУТД, 2009. – 110 с.

164. Мейлах Б. С. Процесс творчества и художественное восприятие : комплексный подход: опыт поиска, перспективы / Б. С. Мейлах. – М. : Искусство, 1988. – 318 с.

165. Мелик-Пашаев А. А. Педагогика искусства и творческие способности / А. А. Мелик-Пашаев. – М. : Знание, 1981. – 96 с.

166. Мелодинский Д. Л. Школа архитектурно-дизайнерского формообразования : учеб. пособ. / Д. Л. Мелодинский. – М. : Архитектура-С, 2004. – 312 с.

167. Минервин Г. Б. О красоте машин и вещей. кн. [для учащихся ст. классов] / Г. Б. Минервин, В. М. Мунипов. – М. : «Просвещение», 1975. – 151 с.

168. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика [Текст] : монографія / Н. Є. Миропольська. – К. : Парламентське видавництво, 2002. – 204 с.

169. Мистецька освіта в Україні: теорія і практика // Художественное образование на Украине: теория и практика / О. П. Рудницька [та ін.]; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 255 с.

170. Мистецька освіта у вимірах сучасності: проблеми теорії та практики. Наукова школа Ольги Пилипівни Щолокової: монографія / [під заг. ред. О. М. Полатайко]; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т мистецтв. – Дніпропетровськ : Адверта, 2014. – 305 с.

171. Мужикова І. М. Методика формування базових знань та вмінь з

образотворчого мистецтва в майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання образотворчого мистецтва» / І. М. Мужикова. – К., 2004. – 20 с.

172. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.

173. Неменский Б. М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания / Б. М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.

174. Неперервна професійна освіта : філософія, педагогічні парадигми, прогноз / В. П. Андрущенко та ін.; В. Г. Кремень (ред.); АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К. : Наук. думка, 2003. – 854 с.

175. Нестеренко О. И. Краткая энциклопедия дизайна / О. И. Нестеренко. – М.: Молодая гвардия, 1994. – 136 с.

176. Ниренберг Дж. И. Искусство творческого мышления / Дж. И. Ниренберг; пер. с англ. – Мн. : Попурри, 1996. – 210 с.

177. Ничкало Н. Г. Творчий розвиток особистості засобами мистецтва : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, С. В. Коновець; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Чернівці : Зелена Буковина, 2011. – 280 с.

178. Нісімчук А. С. Технологія професійної підготовки сучасних фахівців [Текст] : монографія / Андрій Нісімчук ; Ін-т пед. технологій (м. Луцьк). – Луцьк : Твердиня, 2010. – 390 с.

179. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.

180. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.

181. Огороков В. Б. Синергетика – нова світоглядна парадигма : посібник / В. Б. Огороков; Дніпропетров. нац. ун-т. – Д. : РВВ ДНУ, 2004. – 32 с.

182. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді [Текст] : монографія / О. М. Олексюк; ред. Л. Г. Коваль. – К. : М-во культури і мистецтв України; КДІК, 1996. – 253 с.

183. Орлов В. Ф. Педагогічні інновації в галузі мистецької освіти / В. М. Орлов // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент : зб. наук. Праць. – [В. М. Мадзігон (гол.ред.)]. – К., 2007. – С. 33–38.

184. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры / Х. Ортега-и-Гассет. – М. : Искусство, 1991. – 587 с.

185. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія [Текст] : монографія / [Беднарська Наталія та ін.]; за ред. Василя Кременя [та ін.] ; Нац. акад. пед. наук України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, Вища пед. шк. Спільки пол. вчителів (м. Варшава, Республка Польща), Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка (м. Київ, Україна). – К. : Едельвейс, 2013. – 459 с.

186. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.

187. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: монографія / О. М. Отич. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – 752 с.

188. Отич О. М. Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту [Текст] / О. М. Отич // Мистецтво та освіта : Науково-методичний журнал. – 2008. – №2. – С. 13–17.

189. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студ. та магістр. вищої шк. / Галина Павлівна П'ятакова, Надія Михайлівна Заячківська. – Л. : Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 56 с.

190. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

191. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво: словник-довідник / А. М. Пасічний – Тернопіль : Навч. книга. – Богдан, 2003. – 216 с.

192. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци; [сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий]. – М. : Педагогика, 1989. – 416 с.

193. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. / ред. кол.: В. К. Буряк (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – № 10. – 356 с. – Спец. вип. Художньо-педагогічна освіта ХХ століття: теорія, методи, технології.

194. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – 516 с.

195. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / С. О. Сисоєва (ред.) ; Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

196. Пехота О. М. Особистісно-орієнтована освіта і технології / О. М. Пехота // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К., 2000. – С. 274–297.

197. Пидкасистый П. И. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / П. И. Пидкасистый. – М. : Пед. общество России, 1999. – 354 с.

198. Платонов К. К. Проблемы способностей / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1972. – 312 с.

199. Плотницька О.В. Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу: Методичні рекомендації до спецкурсу / О. В. Плотницька. – Житомир, 2003. – 75 с.

200. Позінкевич Р. О. Освіта в системі культури : монографія / Р. О. Позінкевич. – Луцьк : Вежа, 2000. – 348 с.

201. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, О. М. Коберник та ін.; Уманський держ. педагогічний

ун-т ім. Павла Тичини. – К. : Наук. світ, 2004. – 86 с.

202. Пономарев Я. А. Психология творчества : общая, дифференциальная, прикладная / Я. А. Пономарев, И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов; АН СССР, Ин-т психологии. – М. : Наука, 1990. – 268 с.

203. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті : методологія, теорія, практика / Ірина Михайлівна Козловська (ред.), Ярослав Михайлович Кміт (ред.) ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України ; Львів. наук.-практ. центр. – Львів : Сполох, 2004. – 244 с.

204. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика [Текст] / В. В. Бербец [та ін.]; ред. О. М. Коберник. – К. : Науковий світ, 2003. – 172 с. – Бібліогр.: С. 163–172.

205. Пронин Е. С. Теоретические основы архитектурной комбинаторики : учеб. пособие / Е. С. Пронин. – М. : Архитектура-С, 2004. – 231 с.

206. Професійна діагностика [Текст] / упоряд. Т. Гончаренко. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. – 120 с.

207. Професійна освіта : словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.

208. Прусак В. Ф. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. Ф. Прусак. – Вінниця : Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2006. – 20 с.

209. Прусак В. Ф. Педагогічні засади інтеграції загально-художніх і професійних знань у підготовці дизайнерів / В. Ф. Прусак // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – №2. – С. 40–47.

210. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: монографія / Валентин Олексійович Моляко (наук. кер. авт. кол.) ; АПН України; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Лабораторія психології творчості. – К. : Пед. думка, 2008. – 207 с.

211. Психолого-педагогічна діагностика розвитку учнів та колективу школи [Текст] : навч.-метод. посіб. для вчителів, студ. пед. навч. закл. / уклад.: О. В. Киричук, О. М. Коберник. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1998. – 106 с. – Бібліогр.: С. 88–93.

212. Пузанов В. И. Дизайнерская модель культуры / В. И. Пузанов // Техническая эстетика. – 1989. – №11. – С. 16–19.

213. Радкевич В. О. Обґрунтування моделей професійного навчання фахівців художнього профілю / В. О. Радкевич // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. праць. – [за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало]. – К., 1997. – С. 37–48.

214. Рейзенкинд Т. И. Теория и практика комплексного подхода к проблеме взаимодействия искусств в профессиональной подготовке учителя музыки / Т. И. Рейзенкинд. – К.: Вища школа, 1995. – 200 с.

215. Рождественская Н. В. Креативность: пути развития и тренинги / Н. В. Рождественская, А. В. Толшин. – СПб. : Речь, 2006. – 320 с.

216. Розенблюм Е. А. Художник в дизайне: опыт работы центральной учебно-экспериментальной студии на Сенеже / Е. А. Розенблюм. – М.: Искусство, 1974. – 278 с.

217. Розенталь Р. История прикладного искусства нового времени / Р. Розенталь, Х. Ратцка. – М.: Искусство, 1971. – 456 с.

218. Розин В. М. Визуальная культура и восприятие : как человек видит и воспринимает мир / В. М. Розин – М. : Наука, 1996. – 203 с.

219. Романов Е. В. Теория и практика профессиональной подготовки учителя технологии и предпринимательства: Монография / Е. В. Романов – Магнитогорск: МАГУ, 2001. – 245 с.

220. Романовская М. Б. Метод проектов в учебном процессе : (метод. пособие) / М. Б. Романовская. – М. : Центр «Педагогический поиск», 2006. – 160 с.

221. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.

222. Ростовцев Н. Н. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием / Н. Н. Ростовцев, А. Е. Терентьев. – М. : Просвещение, 1987. – 176 с.

223. Рубер Г. О закономерностях художественного визуального восприятия / Г.О. Рубер. – Таллинн : Валгус, 1985. – 344 с.

224. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – Т.1. – М. : Просвещение, 1989. – 488 с. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР).

225. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. Книга-Богдан, 2005. – 360 с.

226. Савенко І. В. Засади довузівської дизайнерської освіти / І. В. Савенко // Сучасні освітні технології та напрямки підготовки майбутнього вчителя трудового навчання : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю педагогічно-індустріального факультету(8-9 жовтня 2003 р.). – Полтава, 2003. – С. 207.

227. Савенко І. В. Дизайн як сучасна галузь практичної діяльності людини / І. В. Савенко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – №1. – С. 37–39.

228. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. – [за ред. І. А. Зязюна]. – К., 2000. – С. 176–203.

229. Сериков В. В. Образование и личность : теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 271 с.

230. Сидоренко В. Ф. Генезис проектной культуры и эстетики дизайнерского творчества: Авторефер. дис. ... доктора искусствоведения / В. Ф. Сидоренко. – М., 1990. – 34 с.

231. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник /

С. О. Сисоєва – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.

232. Сисоєва С. О. Системи дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей / С. О. Сисоєва, К. П. Осадча [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sitimn/2010_23/Sustemu_dust_navc_hanna_porivnalnui_analiz.pdf (дата звернення 26.09.2014). – Назва з екрану.

233. Слабко В. М. Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання основ дизайну у профільній школі : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Володимир Миколайович Слабко. – Київ : Б.в., 2012. – 18 с.

234. Сова М. О. Основи інтеграції художньо-культурологічних знань / М. О. Сова – Мелітополь : Таврія, 2003. – 448 с.

235. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія / Микола Миколайович Солдатенко. – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – 198 с.

236. Соломаха С. О. Потенціал сучасних педагогічних технологій у розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін / С. О. Соломаха // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – №8 (ч. 1). – С. 153–159.

237. Срібна Ю. А. Виготовлення нетрадиційної писанки-мотанки з елементами вишивки / Ю. А. Срібна, Н. І. Кульчинська // Імідж сучасного педагога. – ТОВ «АСМІ». – Випуск 10 (169). – Полтава, 2016. – С. 53–57.

238. Срібна Ю. А. Використання етнотрадицій у підготовці майбутніх учителів технологій / Ю. А. Срібна // Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 квітня 2013 року). – [за заг. ред. проф. Титаренко В. П.]. – Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2013. – С. 162–169.

239. Срібна Ю. А. Використання писанкової орнаментики при вивченні основ дизайну майбутніми вчителями технологій / Ю. А. Срібна // Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (3 квітня 2014 року). – [упоряд. і ред. В. П. Титаренко]. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – С. 125–131.

240. Срібна Ю. А. Вишивка – засіб формування цінностей етнодизайну / Ю. А. Срібна // Генеза полотняного літопису у творчості майстра народного мистецтва Олександри Великодної: матеріали наук.-практ. конф. (Полтава, 23 квітня 2014 р.). – [упоряд. і ред. В. П. Титаренко]. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – С. 232–236.

241. Срібна Ю. А. Дизайнерська підготовка школярів під час трудового навчання / Ю. А. Срібна // Трудове навчання. – № 10(82). – 2014. – С. 14–16.

242. Срібна Ю. А. Дизайн-освіта як складова професійної підготовки вчителя технології / Ю. А. Срібна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. –

Серія: Педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 296–301.

243. Срібна Ю. А. Ергономічні вимоги організації науково-виховного процесу в змісті освітньої галузі «Технологія» / Ю. А. Срібна // Імідж сучасного педагога. ТОВ «АСМІ». – Випуск 8 (67). – Полтава, 2006. – С. 64–66.

244. Срібна Ю. А. Інтеграція дизайну та декоративно-прикладної творчості у підготовці вчителя технології / Ю. А. Срібна // Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження): матеріали всеукраїнських педагогічних читань. – [за заг. ред. В. В. Кузьменко, О.В. Рідкоус]. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – С. 82–84.

245. Срібна Ю. А. Основи дизайну / укладач Ю. А. Срібна. – Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2016. – 178 с.

246. Срібна Ю. А. Основи дизайну в структурі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя технологій / Ю. А. Срібна // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. – Глухівський НПУ ім. О. Довженка: редкол: О. І. Курок (відп. ред) [та ін.]. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. – Вип. 21. – С. 45–48.

247. Срібна Ю. А. Потенційні можливості дизайну в художньому вихованні студентів / Ю. А. Срібна // Теорія і методика виховання : науково-педагогічний вісник. – [за ред. В. Г. Бутенка]. – Херсон : Грінь Д. С., 2012. – Випуск 2. – С. 52–53.

248. Срібна Ю. А. Сутність дизайну в естетичному вихованні студентів / Ю. А. Срібна // Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати – 2016: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Братислава, 15-18 березня 2016 року). – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2016. – С. 106–108.

249. Срібна Ю. А. Теоретичні засади дизайнерської освіти сучасної молоді / Ю. А. Срібна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : збірник наукових праць / за ред. проф. М. С. Корця. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 31. – С. 250–253.

250. Срібна Ю. А. Уплив ергономічної науки на розвиток трудового навчання / Ю. А. Срібна // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 2(54). – Полтава, 2007. – С. 194–201.

251. Срібна Ю. А. Формування у студентів знань з дизайну в процесі вивчення писанкарства / Ю. А. Срібна // Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 квітня 2012 р.). – [упоряд. і ред. Титаренко В. П.]. – Полтава : Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка, 2012. – С. 313–320.

252. Срібна Ю. А. Формування у студентів знань з дизайну в процесі вивчення декоративно-прикладної творчості / Ю. А. Срібна // Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст. Кн. 3 : зб. наук. праць. – [редкол.: гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін.]. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – С. 542–545.

253. Степанов А. В. Объемно-пространственная композиция / А. В. Степанов. – М. : Архитектура-С, 2007. – 256 с.

254. Сухомлинский В. А. Избранные произведения / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1979. – 654 с.

255. Тименко В. Педагогічний дизайн – освітня інновація Європи / В. Тименко // Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст. Кн. 1 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М. І. Степаненко; упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 2014. – С. 38–59.

256. Титаренко В. П. Вишивальне мистецтво Полтавщини / В. П. Титаренко – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 483 с.

257. Титаренко В. П. Методика вивчення декоративно-прикладної творчості / В. П. Титаренко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. – 460 с.

258. Титаренко В. П. Українська народна вишивка у творах полтавських майстринь / В. П. Титаренко. – Полтава : Інарт, 2008. – 212 с.

259. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. В. Трошкін. – Луганськ : Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. – 20 с.

260. Туник Е. Е. Психодиагностика творческого мышления. Креативные тесты / Е. Е. Туник. – СПб. : Изд-во «Дидактика Плюс», 2002. – 48 с.

261. Удод Г. С. Екологічний аспект в дизайні середовища / Г. С. Удод, О. В. Прусак, В. Ф. Прусак // Проблеми та перспективи розвитку деревообробної промисловості: Матеріали наук.-тех. конф. (24-26 квітня 2002 р.). – Львів: Укр ДЛТУ, ТФ, 2002. – С. 149–153.

262. Узнадзе Д. Н. Психология установки / Д. Н. Узнадзе. – СПб. : Питер, 2001. – 235 с.

263. Указ Президента України Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>.

264. Устинов А. Г. Дизайн в японской школе / А. Г. Устинов // Техн. эстетика. – 1988. – № 6. – С. 11–16.

265. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

266. Флиер А. Я. Культурология для культурологов / А. Я. Флиер. – М. : Академ. проект, 2000. – 496 с.

267. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: учеб. пособие [для студентов высш. учеб. заведений] / Ю. Г. Фокин. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.

268. Фурса О. О. Змістовні аспекти професійного навчання учнів у дизайн студії / О. О. Фурса // Професійно-художня освіта України: Зб. наук. праць. – [Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – К.; Черкаси: Видавництво «Черкаський ЦНТЕІ».

269. Фурса О. О. Індивідуальний підхід до підготовки майбутніх дизайнерів / О. О. Фурса // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. Праць: У 2-х част. – [Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – К.; Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002.– Ч.1. – С.521–524.

270. Фурса О. О. Комплексний розвиток дизайну і дизайн-освіти як наріжна освітня тенденція / О.О. Фурса //Молодий вчений. – №2 (05) лютий. – 2014.

271. Фурса О. О. Особистісний підхід до професійного розвитку майбутнього дизайнера / О. О. Фурса // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – №6. – С. 96–103.

272. Хайдеггер М. Время картины мира / М. Хайдеггер // Современные концепции культуры и человека. – М. : Знание, 2001. – С. 208–249.

273. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мысль, 1985. – 320 с.

274. Халперн Д. Психология критического мышления [текст] / Д. Халперн – СПб: Питер, 2000. – 512 с.

275. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность : в 2 т. / Х. Хекхаузен – Т.2. – М. : Просвещение, 1986. – 860 с.

276. Хилл П. Наука и искусство проектирования : методы проектирования, научное обоснование решений / П. Хилл; пер. с англ. Е. Г. Коваленко ; под ред. В. Ф. Венды. – М. : Мир, 1973. – 263 с.

277. Хогарт Б. Игра света и тени для художников : учебн. пособие / Б. Хогарт ; пер. с англ. – М. : АСТ : Астрель, 2001. – 152 с.

278. Хоменко П. В. Біологічні аспекти спортивного відбору та орієнтації / П. В. Хоменко, В. М. Мокляк // Навчальна комп'ютерна програма. – А.с. – № 49713. – 18.06.2013.

279. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хомич Лідія Олексіївна. – К. : Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, 1998. – 443 с.

280. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика: Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

281. Цикин В. А. Синергетика и образование: новые подходы / Цикин

Вениамин Александрович, Брижатый Александр Владимирович. – Сумы : СумГПУ, 2005. – 276 с.

282. Цина А. Ю. Методологічні засади формування компетентностей учнів в освітній галузі «Технології» / А. Ю. Цина // Трудове навчання. – 2014. – №6 (78). – С. 13–17.

283. Цина А. Ю. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів технологій : теоретико-методичний аспект : [монографія] / А. Ю. Цина. – Полтава : ПНПУ, 2011. – 326 с.

284. Цойгнер Г. Учение о цвете / Г. Цойгнер – М. : Стройиздат, 1971. – 160 с.

285. Чебикін А. Художня освіта в Україні ХХІ століття (культуротворчий аспект) / А. Чебикін // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта : зб. наук. пр. – Вип. 5. – Львів, 2000. – С. 30–39.

286. Чепелик В. В. Бесіди про українську архітектуру / В. В. Чепелик ; за заг. ред. А. О. Пучкова ; ІПСМ НАМ України. – К. : Фенікс, 2013. – 224 с.

287. Шамова Т. И. Управление образовательными системами : учеб. пособ. для студ. вузов / Татьяна Ивановна Шамова (ред.), Петр Иванович Третьяков, Николай Петрович Капустин. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 320 с.

288. Шаповал Н. Г. Основи архітектурного формоутворення : навч. посіб. / Н. Г. Шаповал. – К. : Основа, 2008. – 448 с.

289. Шевнюк О. Л. Загальнокультурне в історичних парадигмах педагогічної культури вчителя / О. Л. Шевнюк // Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Вип. 3. – К., 2002. – С. 6–13.

290. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя : теорія і практика: монографія / О. Л. Шевнюк. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 232 с.

291. Шевченко Г. П. Образне мислення і процес його формування у студентської молоді засобами мистецтва : монографія / Г. П. Шевченко, Н. В. Фунтікова. – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2010. – 134 с.

292. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование : основы теории (средовой подход) / В. Т. Шимко. – М. : Архитектура-С, 2009. – 408 с.

293. Шимко В. Т. Основы дизайна и средовое проектирование: учеб. пособие / В. Т. Шимко. – М. : Издательство «Архитектура-С», 2004. – 160 с.

294. Шубович С. А. Архитектурная композиция в свете мифопоэтики / Светлана Александровна Шубович. – Х. : Оригинал, 1999. – 636 с.

295. Шульгіна В. Інтерпретація теорії культури, мистецтва і освіти в сучасній українській науці (2005-2012рр.) : наукове видання / Валерія Шульгіна, Олександр Яковлев. – К. : НАКККіМ, 2012. – 228 с.

296. Щедровицкий Г. П. Мышление. Понимание. Рефлексия / Г. П. Щедровицкий. – М. : Наследие ММК, 2005. – 800 с.

297. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних

зкладах : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Петро Миколайович Щербань. – К. : Вища шк., 2004. – 208 с.

298. Щербина В. Г. Композиційні вправи як засіб управління розвитком творчих здібностей студентів художньо-графічного факультету : навч.-метод. посіб. / В. Г. Щербина. – Кривий Ріг: Криворіз. держ. пед. ін-т, 1998. – 90 с.

299. Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури : підручник / О. П. Щолокова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 194 с.

300. Эльконин Б. Д. Введение в психологию развития / Б. Д. Эльконин – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 262 с.

301. Юсов Б. П. Личность и творчество: проблемы, идеи, возможности / Б. П. Юсов. – Луганск : Пресса, 1997. – 157 с.

302. Яворик Ю. В. Система застосування графічних комп'ютерних програм у підготовці майбутніх фахівців з дизайну: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю. В. Яворик; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2008. – 20 с.

303. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская, М. А. Ушакова (отв.ред.). – [2-е. изд.]. – М. : Сентябрь, 2000. – 110 с.

304. Якобсон П. М. Психология художественного творчества / П. М. Якобсон. – М. : Знание, 1971. – 47 с.

305. Яковлев М. И. Композиция + геометрия / М. И. Яковлев. – К. : Каравела, 2007. – 240 с.

306. Beaudoin M. F. Perspectives On Higher Education In The Digital Age / Michael F. Beaudoin. – New York : Nova Science Publishers, 2006. – 304 p.

307. Buckley F. Introductory Graph Theory With Applications / Fred Buckley, Marty Lewinter. – Long Grove, IL : Waveland Press, 2013. – 365 p.

308. Cuttance P. Structural Modeling by Example: Applications in Educational, Sociological, and Behavioral Research / Peter Cuttance, Russel Ecob. – Cambridge, England : Cambridge University Press, 2009. – 332 p.

309. Davies T. Confidence! Its Role In The Creative Teaching And Learning Of Design And Technology [Electronic resource] / Trevor Devis // Journal of Technology Education, 2000. – № 12 (1). – P. 18-31. – Access mode : <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v12n1/pdf/davies.pdf> – [03.09.2013].

310. Davies T. Incorporating Creativity Into Teachers Practice And Self-Concept Of Professional Identity [Electronic resource] / Trevor Davies // The Journal of Educational Change, 2012. – №14 (1). – P. 51-71. – Access mode : <http://centaur.reading.ac.uk/28046/> – [03.09.2013].

311. Hannan A. Innovating In Higher Education: Contexts For Change In Learning Technology [Electronic resource] / Andrew Hannan // British Journal of Educational Technology, 2005. – № 36 (6). – P. 975-985. – Access mode : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8535.2005.00568.x/abstract> – [23.09.2014].

312. Herbert A. The Pedagogy Of Creativity / Anna Herbert. – Abingdon, Oxon, England : Routledge, 2010. – 160 p.

-
313. Hickman R. The Art And Craft Of Pedagogy / Richard Hickman. – London : Bloomsbury, 2011. – 192 p.
314. Hickman R. D. Critical Studies In Art & Design Education / Richard D. Hickman. – Bristol, UK : Intellect, 2005. – 224 p.
315. Institute of Architecture and Design [Electronic resource] // KADK, The Royal Danish Academy of Fine Arts. – Access mode : <https://kadm.dk/en/institute/architecture-and-design> – [04.03.2014].
316. Laseau P. Graphic Thinking For Architects & Designers / Paul Laseau. – New York : J. Wiley, 2001. – 246 p.
317. Miles M. New Practices, New Pedagogies / Malcolm Miles. – London: Routledge, 2011. – 256 p.
318. Palmer P. J. The Heart Of Higher Education / Parker J. Palmer, Arthur Zajonc, Megan Scribner. – San Francisco : Jossey-Bass, 2010. – 256 p.
319. Sribna Yu. A. Using ethno-design elements in the educational process of training future teachers of labour studies / Yu. A. Sribna, V. P. Tytarenko // Nauka I Studia. – NR 1 (162). – 2017. – Przemysl, 2017. – P. 73–78.
320. Tan A. Creativity: A Handbook for Teachers / Ai-Girl Tan. – Hackensack, N.J. : World Scientific Pub. Co., 2007. – 648 p.
321. http://ckp.ru/biblio/g/gen/gen_project_culture.htm
322. <http://www.webcitation.org/65Qfguz0C>
323. www.es.rae.ru/mino/158-1090
324. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
325. http://sbzosch.ucoz.ru/load/zakon_ukrainy/1-1-0-2
326. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sitimn/2010_23/Sustemu_dust_navchanna_porivnalnui_analiz.pdf
327. <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>
328. mon.gov.ua/content/Нормативно-правова%20база/1456.pdf
329. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
330. Science. ncstu.ru/articles/hs/07/47.pdf/filedownload/16.02.2007

ДОДАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Кафедра теорії і методики технологічної освіти

ОСНОВИ ДИЗАЙНУ

ПРОГРАМА

**вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра**
(назва освітнього ступеня)

**Спеціальності 014.10 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)**
(шифр і назва спеціальності)

(Шифр за ОПП ВП.02)

Полтава 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО кафедрою теорії і методики технологічної освіти

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Срібна Ю. А.** – асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

РЕЦЕНЗЕНТИ: **Тименко В. П.** – доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України;
Савенко І. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
«29» серпня 2016 року, протокол № 1

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Основи дизайну» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Основи дизайну» є формування проектної та естетичної культури студентів у процесі технічного і художнього конструювання; розвиток просторової уяви і образного мислення; формування графічних умінь та навичок з метою відтворення творчих ідей і технічних замислів.

Міждисциплінарні зв'язки:

Зміст дисципліни «Основи дизайну» базується на інтеграції знань із навчальних предметів: фізики, хімії, математики, інформатики, економіки, історії, суспільствознавства, креслення, трудового навчання. Дисципліна «Основи дизайну» покликана об'єднати відокремлені знання, її зміст спрямований на ознайомлення студентів з естетичними аспектами сучасних технологічних процесів, спираючись на знання з основ наук на рівні загальнонавчальних закономірностей. Передбачається, що опанування змістом предмета «Основи дизайну» дозволить створити цілісне узагальнене уявлення про аспекти сучасної візуальної дизайн-діяльності людини: місце самої людини в структурі суспільного виробництва, техніку та технологію як матеріальну основу створення візуальних носіїв інформації, наслідки діяльності, спрямованої для створення штучного предметного середовища тощо.

В системі вищої освіти набуті знання з основ дизайну в подальшому застосовується при вивченні навчальних дисциплін: «Основи технічного моделювання і конструювання», «Нарисна геометрія та креслення», «Технологічний практикум», «Технічна естетика та ергономіка», «Спецмалювання», а також під час проходження навчальних та виробничих педагогічних практик.

Програма навчальної дисципліни складається зі змістових модулів:

1. Теоретичні основи дизайну.
2. Основні напрями дизайну.
3. Основи етнодизайну.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи дизайну» є формування творчо активної особистості вчителя, яка відзначається високим рівнем художньої культури, володіє системою політехнічних знань і умінь, а також методикою творчого пошуку. Вивчення курсу «Основи дизайну» дасть змогу майбутнім учителям активно впливати на розвиток художньо-творчого мислення учнів шкіл, залучати їх до активної творчої праці, активізувати єдиний процес естетичного й трудового виховання.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи дизайну» є забезпечення умов засвоєння студентами теоретичного матеріалу та методично-матеріальної бази для виконання практичних завдань.

У процесі реалізації навчальної програми дисципліни формуються наступні компетентності майбутніх учителів трудового навчання:

А) Загальні:

- здатність діяти етично, соціально відповідально та свідомо;
- здатність до самовдосконалення та саморозвитку;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу пошуку, оброблення інформації з різних джерел.

Б) Спеціальні (фахові, предметні):

- здатність до оцінного судження, розвитку художньо-творчих нахилів і здібностей;
- оволодіння дієвими знаннями з формотворення, колористики й орнаментики, методикою креативного пошуку, образною мовою пластичного мистецтва та технологіями художньої обробки матеріалів;
- здатність визначати властивості та здійснювати добір конструкційних матеріалів для виготовлення виробів.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- називати загальні відомості з історії виникнення та розвитку дизайну;
- вирізняти основні напрямки дизайну та вплив дизайну на розвиток штучного предметного середовища;
- використовувати основи композиції та кольорознавства в дизайні, художнє конструювання промислових виробів, основні засоби графічного дизайну;
- характеризувати базові та замінюючі знакові системи, концептуальні засади проектування дизайну середовища;
- визначати види орнаментів, принципи їх створення, символіку та функції;
- реалізувати ергономічні основи у процесі художнього конструювання;
- дотримувати санітарно-гігієнічних вимог, правил безпечної праці та належної організації робочого місця;
- створювати контрастну композицію із геометричних фігур, ритмічну та метричну композиції;
- здійснювати кольорову розтяжку на площині;
- визначати спектр хроматичних кольорів;
- здійснювати художньо-конструкторський, ергономічний, естетичний аналіз виробу;
- розробляти та виготовляти інформаційну продукцію з шрифтовими текстами, рекламну продукцію, упаковку для виробів;
- працювати з прикладними комп'ютерними програмами з дизайн-

проектування;

- розробляти найпростіші орнаменти для різьблення по деревині;
- виготовляти писанки;
- розробляти та виготовляти сувеніри із тканини (український національний костюм - регіональний зразок);
- виконувати оздоблювальні роботи з різних матеріалів та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 години / 6 кредитів ECTS.

Змістовий модуль №1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИЗАЙНУ

Тема 1. Історичні етапи розвитку дизайнерського мистецтва

Дизайн як символ сучасної цивілізації. Передумова зародження та розвитку дизайну. Історія розвитку дизайну. Провідні центри дизайн-діяльності в Європі. Дизайн як творча діяльність. Дизайн як вид проектно-діяльності: становлення, розвиток, перспективи. Основні напрямки дизайну. Вплив дизайну на розвиток штучного предметного середовища.

Тема 2. Композиція як засіб гармонізації об'єктів дизайну

Поняття композиції. Система композиційних закономірностей, прийомів і засобів художнього формотворення.

Головні закони композиції. Закон традиції. Закон цілісності. Закон тектоніки. Закон масштабу. Закон пропорційності. Закон контрасту.

Засоби виразності. Природна та технологічна фактури. Текстура як природний візерунок. Колір і його міра застосування. Графічність – позитивна якість композиції (точка, лінія, пляма). Пластичність та ажурність, як один із засобів виразності.

Тема 3. Композиційні прийоми. Семантичні засоби

Композиційні прийоми. Метричний та ритмічний композиційні прийоми. Симетрія та її сутність. Асиметрія та індивідуальність. Вплив динаміки та статичності на емоції.

Семантичні засоби: метафора, символ, алегорія, емблема.

Емоційна дія ліній і плям різних конфігурацій. Єдність як принцип зв'язку окремих елементів композиції. Простір як композиційний фактор.

Види композиції: площинна, об'ємна, об'ємно-просторова. Співвідношення і пропорції.

Тема 4. Основи кольорознавства у дизайні

Поняття про колір та його природу. Сонячний спектр випромінювання. Спектр електромагнітних випромінювань. Послідовність розташування кольорів у спектрі.

Основні закони кольорознавства. Гармонія та систематика кольорів. Ахроматичні та хроматичні кольори. Теплі і холодні кольори. Просторові властивості кольору. Основні характеристики кольору: колірний тон, насиченість, світло та світловий і колірний контрасти. Контраст і нюанс.

Змішування кольорів: просторове і механічне. Природний колір і

колір штучних матеріалів. Барвники. Основні способи нанесення кольору. Кодування за допомогою кольору. Колір і психологія людини.

Тема 5. Стилзація та трансформація природної форми

Стилзація та трансформація природної форми (природній аналог). Принцип замальовки рослинних ескізів в точковій, лінійній та плямовій графіці. Прийоми стилзації. Добір природних форм для стилзації. Трансформація природної форми в декоративну. Способи стилзації. Компонування площини стилізованими елементами.

Орнамент. Класифікація орнаментальних мотивів. Ритмічна організація орнаментів: стрічковий, сітчастий, композиційно-замкнений та ін. Метричні і ритмічні порядки. Симетрія та ритмічні рухи в орнаментальних композиціях.

Візерунок. Їх класифікація. Принципи побудови візерунків у різних замкнених площинах. Принципи створення орнаментальних композицій на площині.

Основи стилзації природних форм у петриківському розписі. Основи зображення орнаментів та візерунків у техніці петриківського розпису.

Змістовий модуль 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДИЗАЙНУ

Тема 6. Промисловий дизайн

Поняття промислового дизайну. Становлення та розвиток промислового дизайну. Основні напрямки промислового дизайну. Художнє конструювання промислових виробів. Основні принципи художнього формотворення об'єктів технологічної діяльності. Етапи художнього конструювання.

Біоніка (природні аналоги) та промисловий дизайн. Загальні відомості про біоніку. Функціональний аналіз біоформ. Конструктивно-тектонічні форми у живій природі.

Закони композиції промислових виробів. Сучасні тенденції дизайну промислових виробів. Характеристика комплексних та одиничних показників здійснення естетичного аналізу виробу.

Тема 7. Ергодизайн

Становлення та розвиток ергодизайну. Ергономічний аналіз.

Загальні ергономічні вимоги до об'єктів промислового дизайну. Анатомо-біомеханічні, антропометричні характеристики людини. Особливості сприйняття об'єктів промислового дизайну. Антропометричні таблиці. Ергонометричні вимоги щодо організації робочого місця учителя.

Тема 8. Графічний дизайн

Історія розвитку графічного дизайну. Зародження та розвиток графічного дизайну в Україні. Особливості та основні напрямки вітчизняного графічного дизайну на сучасному етапі розвитку суспільства.

Знакові системи у графічному дизайні. Види знаків. Шрифт як

складова образно-знакової системи. Історичні умови виникнення писемності та створення різних типів шрифтів. Вимоги до написання шрифтів. Правила виконання шрифтових робіт.

Сучасна графічна реклама. Історія виникнення і розвитку графічної реклами. Основні види та функції графічної реклами. Основні елементи засобів реклами.

Тема 9. Дизайн пакувань у системі візуальних комунікацій

Основні функції упаковки. Типи упаковки. Художньо-графічне оформлення упаковки.

Значення пакувань для покращення життя і побуту людини. Функції пакувань системі споживання.

Основні види пакувальних конструкцій з картонажних матеріалів, які поширені на споживчому ринку України.

Основні вимоги до пакувань з картонажних матеріалів, що виготовляються промисловим способом. Технологічні операції, що використовуються при виготовленні пакувань з картонажних матеріалів.

Тема 10. Дизайн середовища

Дизайн середовища як творчий метод художнього проектування предметного середовища. Функція і художній образ в дизайні середовища. Головні чинники, що впливають на дизайн-форму екстер'єрів та інтер'єрів. Інформативність образної форми об'єктів дизайну середовища.

Стилі в інтер'єрі. Характерні риси окремих інтер'єрних стилів. Вимоги до планування приміщення різних типів. Розробка-дизайн проекту приміщення.

Витоки проектно-художньої культури в дизайні середовища.

Тема 11. Ландшафтний дизайн

Поняття ландшафтного дизайну, його особливості, характеристика. Концептуальні засади якісного проектування дизайну середовища. Способи декорування інтер'єру.

Дендрологія як вид паркового мистецтва. Дендропарки - вітчизняні і зарубіжні. Вирощування деревних і кущових рослин для озеленення. Проектування рекреаційних зон. Біологічна складова у проектуванні об'єктів ландшафтного дизайну.

Поняття про відкриті ділянки простору в ландшафтному дизайн-проектуванні. Вертикальне та горизонтальне озеленення. Проектування рослинних композицій для вертикального та горизонтального озеленення. Типи газонів: портерні, звичайні, лугові, спортивні. Типи квітників: портери, клумби, масиви, поодинокі насадження. Екологічна характеристика та декоративні якості об'єктів проектування.

Змістовий модуль 3. ОСНОВИ ЕТНОДИЗАЙНУ

Тема 12. Декоративно-прикладне мистецтво – основа сучасного етнотдизайну

З історії розвитку: ремесло, дизайн і технології в Україні та за

кордоном. Художньо-промислові центри в Україні. Особливості українського національного дизайну. Дизайн як навчальне проектування в загальноосвітній школі.

Поняття «етнодизайн». Використання етнодизайну у сучасному світі.

Тема 13. Декорування виробів із деревини

З історії обробки деревини. Художня обробка деревини.

Загальні та історичні відомості про оздоблення деревини різьбленням.

Загальні та історичні відомості про оздоблення деревини мозаїкою. Різновиди мозаїчного орнаменту, набору, технологія виконання сюжетного набору.

Декорування виробів із деревини інтарсією, інкрустацією, блоковою мозаїкою, маркетрі.

Розробка найпростіших орнаментів з деревини. Основи композиції. Створення ескізу для орнаментальної композиції. Стилізація зображень.

Тема 14. Символіка української писанки

Короткі відомості з історії писанкарства. Міфи та перекази стародавніх народів про яйце як джерело життя, світла і тепла. Виникнення та розвиток писанкарства на Україні. Легенди, які пов'язують виникнення писанок з євангельськими подіями.

Обрядова, ігрова та декоративна функції писанок.

Класифікація писанок за орнаментами: геометричні, рослинні, зоологічні, антропологічні, побутові.

Групи писанок за походженням їхніх орнаментів: історичні, самобутньо-нові, випадкові.

Символічні знаки на писанках: зображення сонця, коня, дерева, богині Березини та ін.

Своєрідність писанкових орнаментів в різних регіонах України.

Тема 15. Сюжетна композиція в техніці «Аплікація соломкою»

Витоки мистецтва декоративної соломки. Значення соломки в житті землеробських народів. Створення обрядових атрибутів – початок зародження мистецтва декоративної соломки. Використання аплікацій з соломки для оформлення інтер'єрів приміщень, сувенірів, картин. Види аплікації.

Створення ескізу. Підбір фону для аплікації соломкою. Перенесення сюжетного малюнку робочу поверхню. Принципи побудови візерунка. Розміщення візерунка на смузі.

Тема 16. Орнаментальне оздоблення одягу

Український народний одяг: традиції й сучасність. Функціональні особливості одягу.

Традиційний одяг у регіонах України. Особливості використання орнаменту в верхньому та нижньому одязі. Орнаментальне оздоблення одягу вишивкою: символіка, тотемні функції. Роль кольору в

орнаментальному оздобленню одягу. Особливості орнаментів різних областей України. Поняття про композицію орнаменту. Знаки і символи у вишивці. Візерунок. Симетричне та асиметричне розташування візерунків на виробках.

Тема 17. Українська народна іграшка. Генеза розвитку та традиції виготовлення

Іграшка в первісному суспільстві. Поняття народної іграшкової культури. Символіко-обрядові функції іграшки. Види української народної іграшки.

Лялька-мотанка: історія розвитку, традиція виготовлення.

Опішнянська керамічна іграшка (провідні майстри).

Особливості вузлової, солом'яної, трав'яної народної іграшки.

Тема 18. Декорування бісером виробів інтер'єрного призначення

Історія походження, виробництва і застосування бісеру. Види бісерного рукоділля. Бісерні скульптури: бісерна флористика (об'ємні букети квітів); архітектурні споруди; бісерні іграшки; декоративні деревця (бісерні, грошові, з камінцями тощо); предмети домашнього вжитку з бісеру (брелоки для ключів, чохли для помади, чохли для мобільних слухавок, скриньки тощо); елементи бісерних скульптур у прикрасах (брошки, сережки, квіти, бутоньєрки тощо); елементи бісерних скульптур в оздобленні одягу, аксесуарів.

Створення композиції. Форма і лінії композиції. Розміщення композиції. Кольорове вирішення.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури : До 2000 термінів, понять і визнач. : Посібник для використ. у навч. процесі студ. вузів / Є. Антонович, Я. Васильчишин, В. Шпільчак. – Львів : Світ. –2001. – 238 с.

2. Білодід Ю. М. Основи дизайну: Навч. посіб. / Ю. М. Білодід, О. П. Поліщук. – К.: Вид. ПРАПАН. – 2004. – 240 с.

3. Вдовченко В. В. Основи дизайну: підручник для 10 кл. загальноосв. навч. закл. Профільн. рівень/ В. В. Вдовченко, Т. О. Божко, А. С. Сімонік та ін. ; (за ред. В.В. Вдовченка). – К.: Педагогічна думка. – 2010 – 304 с.

4. Волкотруб И.Т. Основи художественного конструирования: Учебник. – 2-е изд. – К.: Высшая школа. – 1988. –191 с.

5. Даниленко В. Я. Дизайн: Підручник / В. Я. Даниленко. – Х.: ХДАДМ. – 2003. – 240 с.

6. Електронний підручник «Основи дизайну, 11 клас (для профільного навчання) Режим доступу: <http://metodportal.net/node/16776>.

7. Крижанівська Н. Я. Основи ландшафтного дизайну: Підручник Н. Я. Крижанівська. – К.: Кондор. – 2010. – 218 с.

8. Куленко М. Основи графічного дизайну / М. Куленко ; М-во освіти і науки України, Київський національний університет будівництва і архітектури. – К. : Кондор. – 2006. – 489 с.

9. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну : Підручник / М. Я. Куленко. – К. : Кондор. – 2007. – 492 с.

10. Малік Т. В. Історія дизайну архітектурного середовища/навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. освіти / Т. В. Малік ; Київськ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – Київ : [б.в.], 2003. – Навчальний посібник. – 190 с.

11. Олійник О. П. Основи дизайну інтер'єру: навч. посібник / О. П. Олійник, Л. Р. Гнатюк. – К.: НАУ. –2011. – 220 с.

12. Основи біодизайну: навч. посіб. для студ. ВНЗ / В. Є. Михайленко, О. В. Кащенко ; Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури. – К. : Каравела. – 2011. – 224 с.

13. Пасічник О. Г. Основи веб-дизайну / О. Г. Пасічник. – К.: Видавництво ВНУ. –2009. – 337 с.

14. Тімохін В. О. Основи дизайну архітектурного середовища: Підручник / В. О. Тімохін.– К.: КНУБА. –2010. – 400 с.

15. Шаповал Н. Г. Прикладна теорія архітектурної композиції: Навч. посібник для студ. архіт. фак-ту / Н. Г. Шаповал ; Київськ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – Київ. – 2000. – 370 с.

16. Шпара П. Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования: Учебное пособие для вузов. – 3-е изд./ П.Е. Шпара, И.П. Шпара. –К.: Высшая школа, 1989. – 247 с.

17. Шумега С. С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія дизайну меблів та інтер'єра : Навчальний посібник / С. Шумега ; М-во освіти і науки України, Прикарпатський ун-т ім. В.С. Стефаника, Ін-т культури і мистецтв. – К. : Центр навчальної літератури. –2004. – 298 с.

Додаткова:

1. Бадін Є. Дідух як святковий символ Нового року / Є. Бадін // Борисфен: Науковий журнал. – №1. – 2010. – С. 42–45.

2. Белоус О. Символический язык писанок от каменного века до настоящего / Белоус О. – Киев, 2012.

3. Белочкина Ю. В. Ландшафтный дизайн / Белочкина Ю. В. – Харьков : «Фолио», 2006. – 318 с.

4. Білан М. С. Український стрій / М. С. Білан, Г. Г. Стельмащук. – Львів : Фенікс, 2000. – 325 с.

5. Гриб А. Соломоплетіння. Технічна праця 5-11 класи / Гриб А. – Тернопіль : «Підручники і посібники», 2005. – 212 с.

6. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Грушевський М. – К. : Либідь, 2006. – 256 с.

7. Гушулей Й. М. Основи деревообробки. Навчальний посібник, 8 кл. / Гушулей Й. М. – Т. : Підручники і посібники, 2000. – 88 с.

8. Дьяченко М. Вузлові ляльки Середньої Наддніпрянщини /

М. Дьяченко // Збірник наукових праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2007. – Вип. №8. – С. 160–163.

9. Коновапенко А. И. Мозаика из дерева / Коновапенко А. И. –К. : Рад. шк., 1987. – 80 с.

10. Косміна О. Ю. Традиційне вбрання українців / Косміна О. Ю. – К. : Балтія-Друк, 2008. – Т. 1: Лісостеп. Степ. – 2008. – 160 с. : іл.

11. Матвеева Т. О. Мозаїка та різьблення по дереву / Матвеева Т. О. – Київ : «Вища школа», 1993.

12. Орлова О. О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні: Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства / О. О. Орлова. – Харківська державна академія дизайну і мистецтв. – Харків, 2003. – 20 с.

13. Романенко Н. Г. Теоретичні основи кольору і кольорознавство в дизайн-освіті / Н. Г. Романенко, Д. Є. Романенко // Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв. – 2004. – №6. – С. 73– 78.

14. Титаренко В. П. Народні промисли України: навчальний посібник / Титаренко В. П. – Полтава : Видавництво «Полтавський літератор», 2011. – 524 с.

15. Яковлев М. И. Композиція: Геометричні аспекти художнього формотворення / Яковлев М. И.; Академія мистецтв України, Українська асоціація з прикладної геометрії. – К. : Каравела. – 2007. – 360 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

поточний контроль: допуск до практичної роботи, усне та письмове опитування за матеріалами лекцій;

модульний контроль: програмований контроль знань або модульна контрольна робота;

індивідуальне навчально-дослідне завдання: виконання дизайн-проекту.

Зразки-аналоги кухонного набору

Зразок 1.

Зразок 2.

Зразок 3.

Зразок 4.

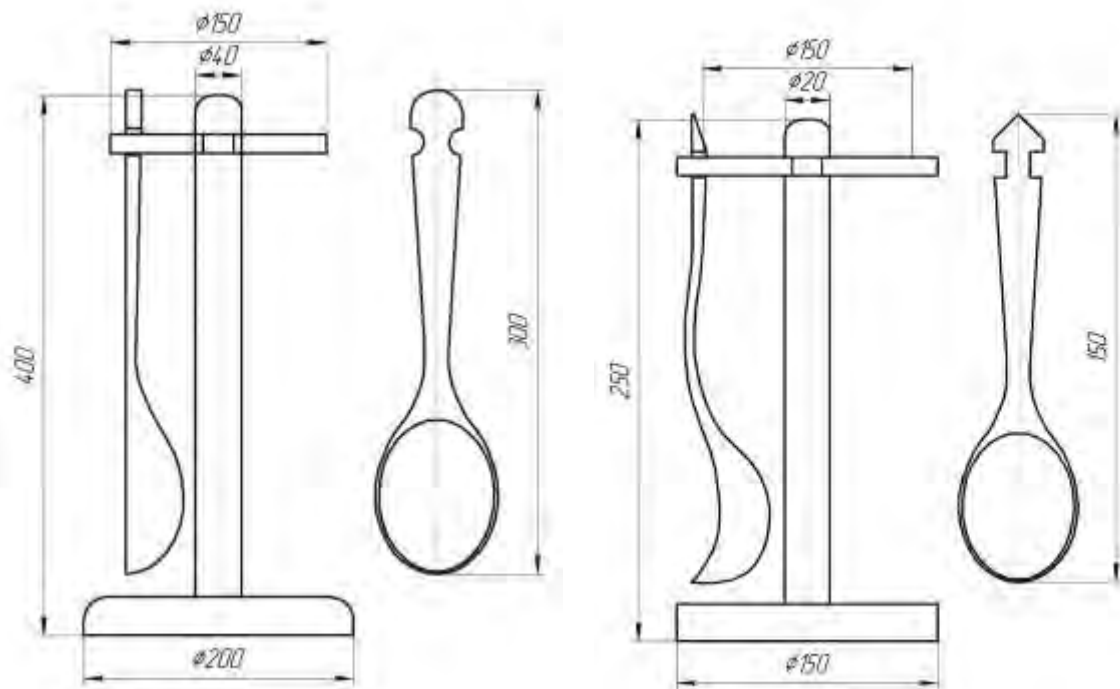
Зразок 5.

Продовження додатку Б

Аналіз технології виготовлення набору

Технологічні прийоми обробки	Ескізне зображення конструкції зображень і з'єднань деталей	В яких зразках-аналогах використовується
Петриківський розпис		Зразки № 1,3
Лакування		Зразки № 2,4
Токарна обробка (точіння)		Зразки № 2,4,5

Рекомендовані габаритні розміри кухонного набору

Ескіз 1.

Ескіз 2.

Малюнки конструкції кухонного набору

Мал.1. Ложка

Мал. 2. Виделка

Мал.3. Шумівка

Мал.4. Лопатка

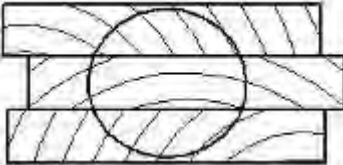
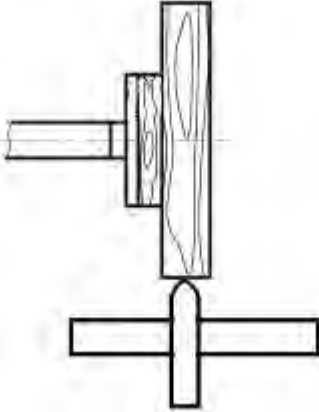
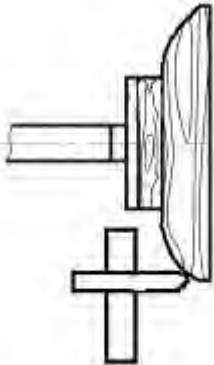
Мал. 5. Молоток

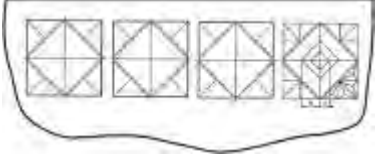
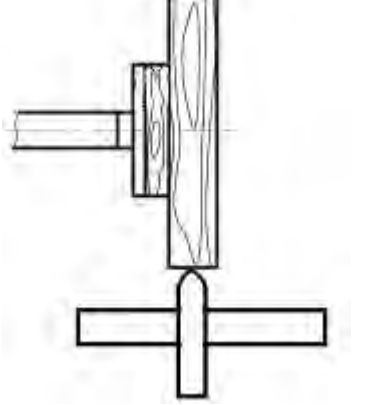
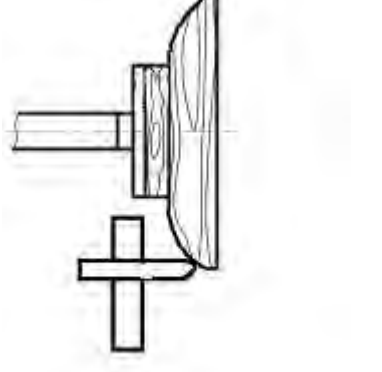
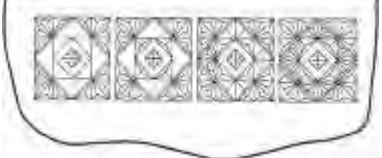

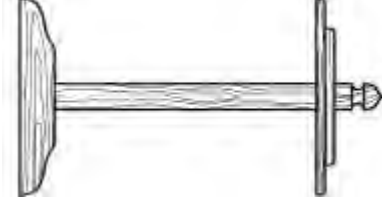

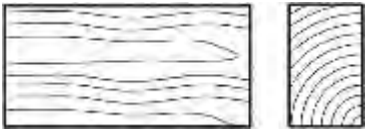
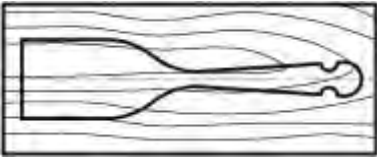
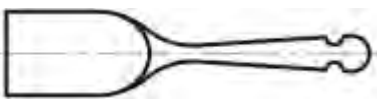
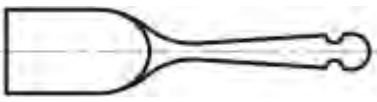
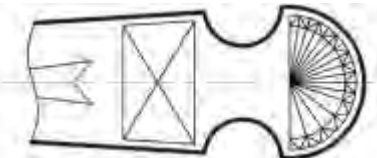
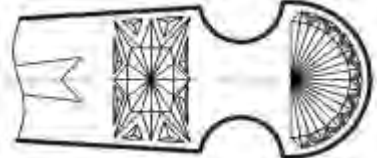

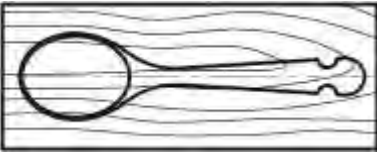
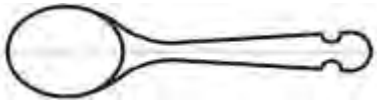
Мал. 6. Підставка

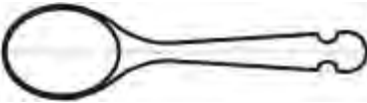
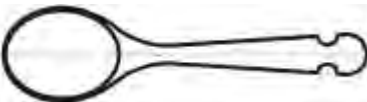
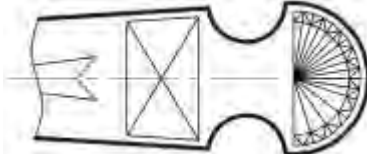
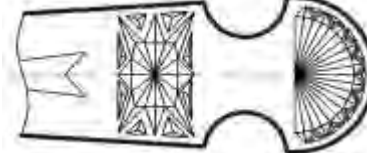
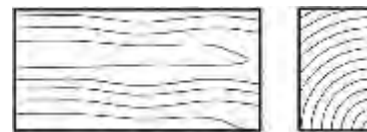
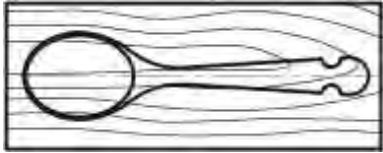
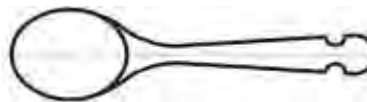
Продовження додатку Б

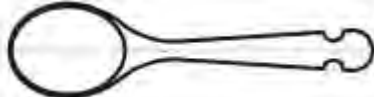
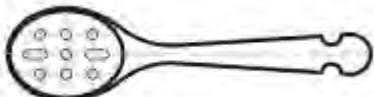
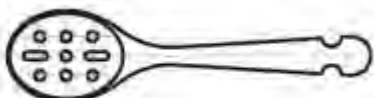
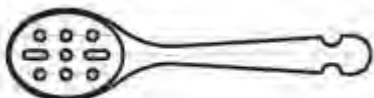

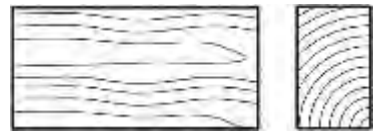
Технологічна карта на виготовлення кухонного набору

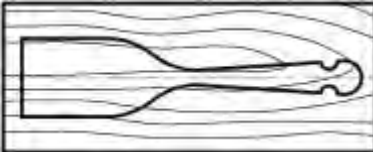
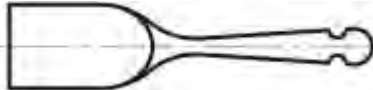

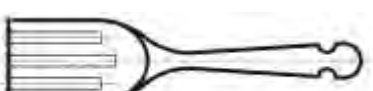
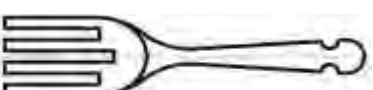

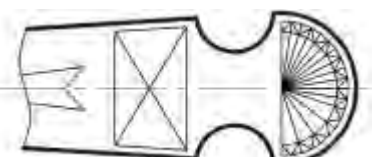

Позиція деталі за специфікацією	№ п/п	Послідовність виконання робіт	Поопераційні ескізи	Інструменти і обладнання
1	2	3	4	5
Виготовлення держака	1.	Виготовлення та склеювання заготовки для підставки		Лінійка, ФПШ-5М, фуганок, клей, струбцина
	2.	Розмічання заготовки. Випилювання по контуру		Циркуль, лінійка, олівець, викружна лучкова пила
	3.	Закріплення заготовки. Торцювання та обточування верхньої частини підставки		СТД-120М, викрутка, шурупи, набір токарних різців, ШЦ-1
	4.	Обточування та шліфування верхньої частини підставки		СТД-120М, набір токарних різців, шліфпапір, ШЦ-1

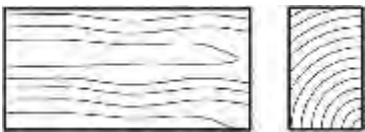

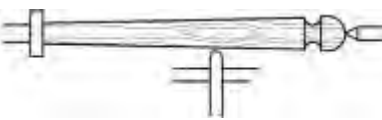
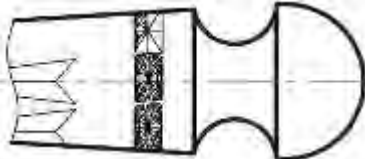
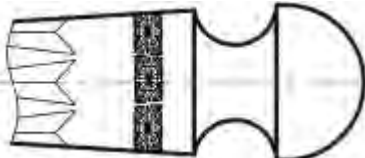
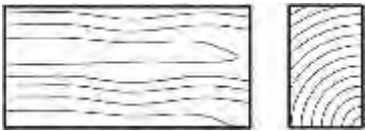
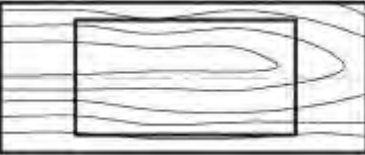
1	2	3	4	5
	5.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	6.	Закріплення заготовки. Торцювання та обточування нижньої частини підставки		СТД-120М, викрутка, шурупи, набір токарних різців, ШЦ-1
	7.	Шліфування тильної поверхні		СТД-120М, набір токарних різців, шліфпапір, ШЦ-1
	8.	Вирізування геометричного орнаменту		Косячок
	9.	Точіння стойки підставки		СТД-120М, набір токарних різців, шліфпапір, ШЦ-1
	10.	З'єднання елементів підставки		Клей

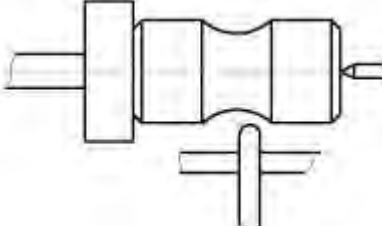
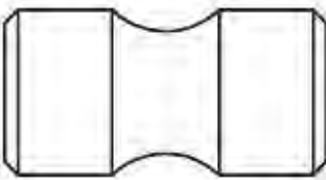
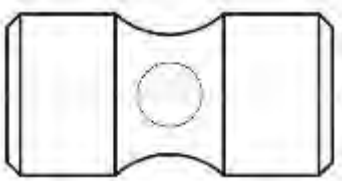
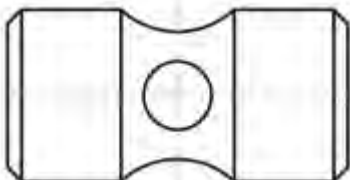
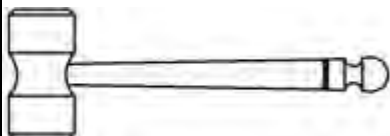
1	2	3	5	6
Виготовлення лопатки	1.	Вибір матеріалу для виготовлення лопатки		Лінійка
	2.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка
	3.	Випилювання виробу		Ножівка, пила
	4.	Шліфування поверхні. Опорядження виробу		Наждачний папір
	5.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	6.	Вирізування орнаменту		Косячок
Виготовлення ложки	1.	Вибір матеріалу для виготовлення ложки		Лінійка
	2.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка
	3.	Випилювання виробу		Ножівка, пила

1	2	3	4	5
	4.	Розмічання форми рукоятки		Олівець, лінійка
	5.	Випилювання та вирізування форми рукоятки		Ножівка, стамеска
	6.	Вибір черпака ложки		Стамеска
	7.	Шліфування поверхні. Опорядження виробу		Наждачний папір
	8.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	9.	Вирізування орнаменту		Косячок
Виготовлення шумовки	1.	Вибір матеріалу для виготовлення шумовки		Лінійка
	2.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка
	3.	Випилювання виробу		Ножівка, пилка

1	2	3	4	5
	4.	Розмічання форми рукоятки		Олівець, лінійка
	5.	Випилювання та вирізування форми рукоятки		Ножівка, стамеска
	6.	Вибір черпака шумовки		Стамеска
	7.	Розмічання отворів шумовки		Лінійка, олівець, циркуль
	8.	Просвердлення отворів шумовки		Свердлильний станок
	9.	Шліфування поверхні. Опорядження виробу		Наждачний папір
	10.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	11.	Вирізування орнаменту		Косячок
Виготовлення виделки	1.	Вибір матеріалу для виготовлення виделки		Лінійка

1	2	3	4	5
	2.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка
	3.	Випилювання виробу		Ножівка, пилка
	4.	Розмічання форми рукоятки		Олівець, лінійка
	5.	Випилювання та вирізування форми рукоятки		Ножівка, стамеска
	6.	Розмічання форми зубів		Стамеска
	7.	Пропилювання зубців виделки		Ножівка
	8.	Шліфування поверхні. Опорядження виробу		Наждачний папір
	9.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	10.	Вирізування орнаменту		Косячок

1	2	3	4	5
Виготовлення молоточку	1.	Підбір матеріалу для рукоятки молоточка		Лінійка
	2.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка
	3.	Обточування та шліфування поверхні		СТД-120М, викрутка, шурупи, набір токарних різців, ШЦ-1
	4.	Розмічання геометричного орнаменту		Олівець, лінійка
	5.	Вирізування орнаменту		Косячок
	6.	Підбір матеріалу для молоточка		Лінійка
	7.	Розмічання заготовки		Олівець, лінійка

1	2	3	4	5
	8.	Обточування та шліфування поверхні		СТД-120М, викрутка, шурупи, набір токарних різців, ШЦ-1
	9.	Опоряджувальні роботи		Дріт
	10.	Розмічання отвору під ручку		Лінійка, циркуль, олівець
	11.	Просвердлення отвору для ручки		Свердлильний верстат, свердло
	12.	З'єднання молоточка й ручки		Клей ПВА

Модульний контроль

Варіант 1

Розділ 1. Завдання 1-8 – оберіть одну правильну відповідь із запропонованих

1. Протодизайн – це:

- а) найстаріший вид дизайну;
- б) екодизайн;
- в) графічний дизайн.

2. Вкажіть графічні зображення:

- а) макет, начерк, ескіз;
- б) начерк, ескіз, технічний рисунок;
- в) модель, макет, начерк.

3. За допомогою зору дизайнер сприймає:

- а) пластику, фактуру, графіку;
- б) музику, спів, графіку;
- в) живопис, архітектуру, графіку.

4. Види композиції:

- а) площинна, об'ємна, об'ємно-просторова;
- б) механічна, площинна, об'ємно-просторова;
- в) площинна, фізична, об'ємна.

5. Засіб виразності, що зупиняє, концентрує увагу у сприйнятті композиції:

- а) лінія;
- б) пляма;
- в) крапка.

6. Яке поняття походить від латинського *perspicio* - бачу перед собою?

- а) панорама;
- б) перспектива;
- в) пропорція.

7. Вкажіть кольори, які належать до ахроматичних:

- а) кольори веселки;
- б) білий, сірий, чорний;
- в) червоний, оранжевий, жовтий, чорний.

8. Microsoft Office Power Point - це:

- а) програма для завантаження зображень з Інтернету;
- б) програмне забезпечення для виконання графічних зображень;
- в) програма для створення і проведення презентацій.

Розділ 2. Завдання 9-14 – оберіть дві правильні відповіді із запропонованих

9. Укажіть основні види пакування:

- а) коробка, пакет;

-
- б) пенал, лоток;
в) лоток, сумка;
г) сумка, ящик.

10. Види ілюстрації:

- а) контурні графічні зображення, чорно-білі графічні зображення;
б) фотографії, графічні зображення в 2-3 кольори;
в) контурні графічні зображення, іменний покажчик;
г) фотографії, каталоги.

11. Біл-борд – це рекламний щит розміром:

- а) 4х6м;
б) 3х4м;
в) 4х10м;
г) 12х14м.

12. Комп'ютерна графіка за способом формування зображення поділяється на:

- а) інженерна;
б) векторна;
в) наукова;
г) растрова.

13. Етапи розробки промислового дизайну:

- а) генерація ідей, конструювання;
б) макетування, малювання;
в) макетування, прототипування;
г) концептуальна проробка, афішування.

14. Мистецькі напрями:

- а) ампір, готика, реалізм;
б) ампір, іконопис, еклектика;
в) еклектика, готика, портрет;
г) модерн, еклектика, натуралізм.

Розділ 3. Завдання 15-17 – дайте визначення поняття

15. Геральдичний знак – це...

16. Веб-сайт – це...

17. Обряд – це...

Розділ 4. Завдання 18-20 – впишіть відповіді

18. Назвати функції декоративно-ужиткового мистецтва:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

19. Поділ декоративно-ужиткове мистецтво за видами застосовуваних матеріалів:

а)...; б)...; в)...

20. До типологічних груп прикрас належать:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

Варіант 2

Розділ 1. Завдання 1-8 - оберіть одну правильну відповідь із запропонованих

1. За допомогою слуху дизайнер сприймає:
 - а) пластику, фактуру, графіку;
 - б) музику, спів, вербальну мову;
 - в) живопис, архітектуру, графіку.
2. До композиції площинних форм належить:
 - а) аплікація;
 - б) ландшафтний парк;
 - в) фасад будинку.
3. Найпоширеніший засіб виразності:
 - а) лінія;
 - б) крапка;
 - в) пляма.
4. Протилежні у кольоровому колі пари:
 - а) закономірність;
 - б) кольорові контрасти;
 - в) статична композиція.
5. Організація засобів виразності за зближеними характерними ознаками:
 - а) статика;
 - б) нюанс;
 - в) динаміка.
6. У кресленні зображення предметів переважно виконують методом :
 - а) ортогональних проекцій;
 - б) площинних проекцій;
 - в) ізометричних проекцій.
7. Види рисунка:
 - а) стилізований, конструктивний, академічний;
 - б) стилізований, академічний, абстрактний;
 - в) конструктивний, деталізований, академічний.
8. Google, Meta, Yahoo – це:
 - а) графічні редактори;
 - б) пошукові системи;
 - в) супутникові системи.

Розділ 2. Завдання 9-14 - оберіть дві правильні відповіді із запропонованих

9. Теги, що відкривають і закривають вміст самого документа (тіло):
 - а) <html>;
 - б) <body>;
 - в) </html>;

г) </body>.

10. Види рекламних звернень:

- а) постер, банер;
- б) флаєр, конверт;
- в) проспект, буклет;
- г) каталог, журнал.

11. Вкажіть основні види пакувань:

- а) коробка, стакан;
- б) пенал, пляшка;
- в) лоток, пачка;
- г) сумка, пенал.

12. Вкажіть графічні редактори:

- а) Photoshop;
- б) Paint;
- в) Windows;
- г) Word.

13. Мистецькі напрями:

- а) ампір, еклектика, натуралізм;
- б) готика, іконопис, портрет;
- в) анімація, готика, портрет;
- г) модерн, готика, реалізм.

14. Види начерків:

- а) контурний;
- б) контурно-образний;
- в) контурно-тональний;
- г) живописно-схематичний.

Розділ 3. Завдання 15-17 - дайте визначення поняття

15. Дизайн – це...

16. Композиція – це...

17. Орнамент – це...

Розділ 4. Завдання 18 – 20 впишіть відповіді

18. Головні техніки художньої обробки поліхромної групи:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

19. Види матеріалів декоративно-ужиткового мистецтва:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

20. Написати типологію вишитих виробів інтер'єрно-одягового призначення:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; ж)...; з)...

Варіант 3

Розділ 1. Завдання 1-8 - оберіть одну правильну відповідь із запропонованих

- 1. На яких поверхнях виконують живопис:**
 - а) полотно, посуд, стіни;
 - б) папір, полотно, шпалери;
 - в) полотно, папір, креслення.
- 2. Вкажіть що належить до графічних зображень:**
 - а) малюнки, ескізи, фотографії, конспект;
 - б) малюнки, схеми, креслення, географічні карти;
 - в) креслення, конспект, схема, малюнок.
- 3. Види аксонометричних проєкцій:**
 - а) симетрія і тригонометрія;
 - б) ізометрія і симетрія;
 - в) ізометрія і диметрія.
- 4. Проект в перекладі з латинської означає:**
 - а) сукупність задумів, планів;
 - б) кинутий вперед;
 - в) створення нового.
- 5. Вкажіть кольори, які належать до хроматичних:**
 - а) кольори веселки;
 - б) білий, сірий;
 - в) червоний, оранжевий, жовтий, чорний.
- 6. Попередній начерк художнього твору:**
 - а) форма;
 - б) ескіз;
 - в) креслення.
- 7. Система умовних зображень, призначена для передання спеціальної інформації:**
 - а) візуальна мова;
 - б) словесний опис;
 - в) дизайн-форма.
- 8. Сукупність ознак, які характеризують мистецтво певного часу:**
 - а) стиль;
 - б) мода;
 - в) форма.

Розділ 2. Завдання 9-14 - оберіть дві правильні відповіді із запропонованих

- 9. Укажіть основні види пакувань:**
 - а) відерце, пакет;
 - б) пляшка, коробка;

-
- в) пенал, футляр;
г) стакан, ящик.

10. Види рекламних звернень:

- а) постер, банер;
б) флаер, конверт;
в) проспект, буклет;
г) каталог, журнал.

11. Комп'ютерна графіка за спеціалізаціями поділяється на:

- а) інженерна, веб-графіка;
б) векторна, наукова;
в) наукова, комп'ютерна поліграфія;
г) растрова, комп'ютерна поліграфія.

12. Редактори для роботи з HTML:

- а) блокнот;
б) Word;
в) Notepad++;
г) Paint.

13. Види живопису:

- а) монументальний, графічний;
б) монументальний, станковий;
в) декоративний, мініатюра;
г) декораційний, живописний.

14. Постер має формат:

- а) А5;
б) А1;
в) А3;
г) А2.

Розділ 3. Завдання 15-17 - дайте визначення поняття

15. Графічний редактор – це...

16. Живопис – це...

17. Рапорт – це...

Розділ 4. Завдання 18-20 - впишіть відповіді

18. Семантичні засоби:

- а)...; б)...; в)...; г)...

19. Види композиції:

- а)...; б)...; в)...

20. Різновиди орнаменту:

- а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; ж)...; з)...; и)...

Варіант 4

Розділ 1. Завдання 1-8 - оберіть одну правильну відповідь із запропонованих

- 1. Історичні родинні знаки, а також знаки цехових, земельних і військових угруповань:**
 - а) інформаційні знаки;
 - б) геральдичні знаки;
 - в) піктограми.
- 2. Графічна композиція, яка позначає належність книги її власнику:**
 - а) еклібрис;
 - б) штамп;
 - в) торгова марка.
- 3. Вкажіть послідовність розташування кольорів у спектрі:**
 - а) червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий;
 - б) червоний, жовтий, оранжевий, зелений, голубий, синій, фіолетовий;
 - в) червоний, зелений, голубий, синій, оранжевий, жовтий, фіолетовий.
- 4. Рівномірна організація у будові засобів виразності:**
 - а) статика;
 - б) симетрія;
 - в) динаміка.
- 5. За допомогою дотику дизайнер сприймає:**
 - а) пластику, фактуру, текстуру;
 - б) музику, спів, графіку;
 - в) живопис, архітектуру, текстуру.
- 6. До композиції об'ємних форм належить:**
 - а) аплікація;
 - б) скульптура;
 - в) рисунок.
- 7. Дає можливість фасувати продукти споживання, допомагає подовжувати термін зберігання товарів:**
 - а) пакування;
 - б) маркування;
 - в) будовання.
- 8. Паперове покриття:**
 - а) обкладинка;
 - б) брошура;
 - в) макет.

Розділ II. Завдання 9-14 - оберіть дві правильні відповіді із запропонованих

- 9. Види рекламних звернень:**
 - а) біл-борд, постер;

-
- б) флаєр, журнал;
в) проспект, каталог;
г) банер, конверт.

10. Теги, що відкривають і закривають веб-сторінку:

- а) <html>;
б) <body>;
в) </html>;
г) </body>.

11. Жанри живопису:

- а) портрет;
б) ампір;
в) натюрморт;
г) історичний живопис.

12. Векторні графічні редактори:

- а) CorelDraw;
б) Adobe Illustrator;
в) Power Point;
г) Paint.

13. Різновиди дизайну, що належать до графічного дизайну:

- а) дизайн книги;
б) дизайн інтер'єру;
в) дизайн реклами;
г) дизайн одягу.

14. Значення синього кольору:

- а) істина;
б) печаль;
в) невинність;
г) радість.

Розділ 3. Завдання 15-17 - дайте визначення поняття

15. Акцент – це...

16. Промисловий дизайн – це...

17. Симетрія – це...

Розділ 4. Завдання 18-20 - впишіть відповіді

18. Властивості ахроматичних кольорів:

а)...; б)...; в... .

19. Символи в українській народній вишивці:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

20. Види ажурних бісерних оздоб:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...

Варіант 5

Розділ 1. Завдання 1-8 - оберіть одну правильну відповідь із запропонованих

1. До композиції об'ємно-просторових форм належить:
 - а) інтер'єр кімнати;
 - б) скульптура;
 - в) фасад будинку.
2. Енергія, за допомогою якої ми маємо змогу сприймати, бачити навколишній світ:
 - а) світло;
 - б) колір;
 - в) веселка.
3. Організація площини, де відображено цілеспрямований рух:
 - а) статика;
 - б) динаміка;
 - в) композиція.
4. Вкажіть види проектної графіки:
 - а) схема, креслення, конструктивний рисунок;
 - б) схема, креслення, піктограма;
 - в) схема, креслення, шрифтограма.
5. Вкажіть засоби малювання:
 - а) олівець, акварель, гуаш, вугілля;
 - б) олівець, кульман, гуаш, вугілля;
 - в) олівець, акварель, темпера, меркурій.
6. Вкажіть, яка ознака стосується ергономіки:
 - а) зручність користування;
 - б) художня виразність;
 - в) цілісність і ритм.
7. Алфавіт із 40 літер, з яких 39 мають аналоги в кирилиці:
 - а) глаголиця;
 - б) латинь;
 - в) абетка.
8. Індивідуалізована форма літер:
 - а) поліграма;
 - б) каліграма;
 - в) графема.

Розділ II. Завдання 9-14 - оберіть дві правильні відповіді із запропонованих

9. До промислового дизайну належать:
 - а) ергономіка;
 - б) дизайн реклами;

-
- в) імідж дизайн;
г) технічний дизайн.

10. Теги, що відкривають і закривають веб-сторінку:

- а) <html>;
б) <body>;
в) </html>;
г) </body>.

11. Етапи розробки промислового дизайну:

- а) генерація ідей, конструювання;
б) макетування, малювання;
в) макетування, прототипування;
г) концептуальна проробка, афішування.

12. Види живопису:

- а) монументальний, графічний;
б) монументальний, станковий;
в) декоративний, мініатюра;
г) декораційний, живописний.

13. Значення білого кольору:

- а) таємниця;
б) чистота;
в) невинність;
г) попередження.

14. Різновиди дизайну, що належать до Web-дизайну:

- а) дизайн мультимедійних технологій;
б) дизайн інтер'єру;
в) дизайн реклами;
г) комп'ютерний дизайн.

Розділ 3. Завдання 15-17 - дайте визначення поняття

15. Асиметрія – це...

16. Рівновага – це...

17. Кольоровий тон – це...

Розділ 4. Завдання 18-20 - впишіть відповіді

18. Які речі можна оздобити вишивкою:

- а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; е)...; ж)...; з)...

19. Способи перенесення малюнка на тканину:

- а)...; б)...; в)...

20. Головні техніки художньої обробки монохромної групи:

- а)...; б)...; в)...; г)...

Перелік питань до підсумкового контролю

1. Основні принципи художнього конструювання у дизайні.
2. Поняття «композиція».
3. Закономірності, прийоми та засоби художнього конструювання.
4. Основні критерії композиційної якості.
5. Особливості гармонії у композиції.
6. Цілісність композиції у дизайнерському мистецтві.
7. Співрозмірність як один з критеріїв композиційної якості.
8. Види композиції.
9. Закони композиції.
10. Композиційні прийоми у художньому конструюванні.
11. Ритм та метр, їх властивості та роль у композиції.
12. Симетрія та асиметрія. Види та принципи побудови симетричних композицій.
13. Динаміка та статика у дизайні.
14. Промисловий зразок як складова промислового дизайну.
15. Історичний аспект розвитку промислового дизайну.
16. Художнє конструювання у проектній діяльності.
17. Сучасний стан промислового дизайну в Україні.
18. Художнє конструювання у промисловому дизайні.
19. Поняття ергономічного аналізу промислового виробу.
20. Різновиди номенклатури: типова, розгорнута і конкретна.
21. Показники здійснення ергономічного аналізу промислового виробу.
22. Номенклатура дизайнерських та ергономічних показників якості продукції виробничо-технічного призначення.
23. Поняття «графічний дизайн».
24. Напрямки графічного дизайну.
25. Веб-дизайн як найпопулярніший різновид графічного дизайну у глобальній мережі Інтернет.
26. Етапи розробки веб-дизайну.
27. Принципи розробки шрифтів.
28. Логотип та його ознаки.
29. Принципи розробки товарних знаків.
30. Вплив інформативності пакувань на конкурентоспроможність товару.
31. Перенесення сюжетного малюнок на робочу поверхню.
32. Послідовність роботи над ескізом.
33. Характеристика сюжетної аплікацію з соломки.
34. Основні види пакувальних конструкцій.
35. Поняття ландшафтного дизайн у сучасній літературі.
36. Концепція стратегії розвитку ландшафтного дизайну.
37. Ландшафтний дизайн та особливості його проектування.

38. Загальні та історичні відомості про оздоблення деревини різьбленням.

39. Загальні та історичні відомості про оздоблення деревини мозаїкою.

40. Інструменти для виготовлення різних видів мозаїки.

41. Декорування виробів із деревини інтарсією.

42. Матеріали та інструменти для виготовлення прикрас з бісеру.

43. Правила підбору бісеринок для роботи.

44. Орнаментальне оздоблення одягу вишивкою: символіка, тотемні функції.

45. Знаки і символи у вишивці.

46. З історії розвитку: ремесло, дизайн і технології в Україні, за кордоном.

47. Художньо-промислові центри в Україні.

48. Особливості українського національного дизайну.

49. Поняття «етнодизайн».

50. Обрядова, ігрова та декоративна функції писанок.

51. Класифікація писанок за орнаментами: геометричні, рослинні, зоологічні, антропологічні, побутові.

52. Своєрідність писанкарських орнаментів в різних регіонах України.

53. Солома як давно відомий матеріал народним майстрам України.

54. Використання аплікацій з соломи для оформлення інтер'єрів

55. Іграшка в первісному суспільстві.

56. Символіко-обрядові функції іграшки.

57. Види української народної іграшки.

58. Роль кольору в орнаментальному оздобленні одягу.

59. Український народний одяг: традиції й сучасність.

60. Роль вишивки в оздобленні одягу.

ШАНОВНИЙ ДРУЖЕ!

Дане опитування проводиться з метою визначення стану підготовленості майбутніх учителів трудового навчання та технологій до вивчення у школі основ дизайну. Результати будуть використані тільки у наукових цілях. Вибрані Вами відповіді будь ласка відмітьте.

Щиро вдячні Вам за відверті відповіді на всі запитання.

1. Вкажіть, будь ласка, Ваш навчальний заклад і курс _____

2. Ваша стать: а)чол. б) жін.
3. При вивченні яких навчальних дисциплін Вас ознайомили з основами дизайнерських знань? _____

4. Чи знайома Вам література, пов'язана з дизайнерськими питаннями?
 а) так; б) ні; в) вагаюся.
При можливості вкажіть назви видань _____

5. Чи згодні Ви з твердженням, що дизайн є показником розвитку суспільства?
 а) так; б) ні.
6. Чи розглядається Вами дизайн як концепція способу життя?
 а) так; б) ні.
7. Перерахуйте основні напрями дизайну: _____

8. Яке з трьох визначень якнайповніше розкриває поняття «Дизайн»?
 а) дизайн – це проектна художньо-технічна діяльність з розробки промислових виробів;
 б) дизайн – це перетворююча творча діяльність, інтегруюча досягнення науки, техніки, економіки, архітектури, мистецтва, соціології і т.д. і синтезуюча їх в якісно нову культуру, направлену на розвиток і життєдіяльність людини;
 в) дизайн – це художньо-проектна діяльність, що охоплює створення предметного середовища (машин, речей, інтер'єрів) і заснована на принципах поєднання зручності, економічності, технологічності, довговічності і естетичності.
9. До якого напрямку дизайну відносяться:

-
-
- а) дизайн одягу – _____;
 - б) дизайн посуду – _____;
 - в) автомобільний дизайн – _____;
 - г) дизайн реклами – _____;
 - д) комп'ютерний дизайн – _____.

10. Чи згодні Ви з твердженням, що на трактування і шляхи розвитку дизайну впливають соціально-економічні і суспільно-політичні чинники життя?

- а) так; б) ні.

11. Чи вирішує дизайн як особливий вид творчої діяльності комплексно такі завдання:

- а) утилітарно-функціональні;
- б) конструктивно-технологічні;
- в) економічні;
- г) естетичні.

- а) так; б) ні.

12. Оцініть свій рівень дизайнерської підготовки за час навчання у вищому навчальному закладі:

- а) високий; б) середній; в) низький.

ДЯКУЄМО ЗА ВІДПОВІДІ!

Наукове видання

Срібна Юлія Анатоліївна

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ ОСНОВАМ ДИЗАЙНУ**

Монографія

Науковий редактор
Художньо-технічний редактор
Дизайн та верстка *Ю.В.Кербут*

Підписано до друку 22.02.2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 8,72.
Обліково-вид. арк.. 3,63.
Наклад 300 шт. Замовлення 2019-56

Видавництво «Сімон»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників в розповсюджувачів
видавничої продукції серії ПЛ № 18 від 23.03.2004 р.
36011, м. Полтава, вул. Стрітенська, 37, ТОВ «Сімон»
Тел. (0532)50-24-01 simon@simon.com.ua
Друкарня видавництво – Сімон - 159510787453535

Друк ПП «Астроя»

36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089